

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ. Η
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΜΙΑΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ
ΠΕΡΙΟΧΗΣ**

ΕΥΘΥΜΙΑ ΤΡΙΧΙΑ

A.M. 20899

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2013

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αναγνωρίζοντας την πολύτιμη συμβολή του για τη διεκπεραίωση αυτής της εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κ. Απόστολο Παπαδόπουλο για την υποστήριξη, τη συμπαράσταση, το χρόνο και την προσωπική γνώση που μου προσέφερε για την κατανόηση του αντικειμένου της πτυχιακής εργασίας και το ευχάριστο κλίμα συνεργασίας κάτω από το οποίο αυτή πραγματοποιήθηκε.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δικούς μου ανθρώπους, οικογένεια και φίλους που στάθηκαν αρωγοί και συμπαραστάτες στην προσπάθεια μου να ολοκληρώσω με επιτυχία τις σπουδές μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δομή της ελληνικής υπαίθρου η οποία αποτελεί ένα αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής οικονομίας βίωσε και βιώνει σημαντικές αλλαγές στη σύνθεση της. Υπήρξαν λόγοι πολλοί που οδήγησαν σε αυτό όπως είναι η παγκοσμιοποίηση, η αλλαγή των κοινωνικών προτύπων και αντιλήψεις των ανθρώπων για την ύπαιθρο και τα τελευταία χρόνια κυρίως η οικονομική κρίση που ξέσπασε στον ελληνικό χώρο.

Στόχος της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να μελετήσει του παράγοντες που προσδιορίζουν την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του νομού Τρικάλων, ενός νομού που είναι καθαρά αγροτικός και η πηγή οικονομίας του είναι η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας γίνεται μια θεωρητική συζήτηση για την ανάπτυξη της υπαίθρου τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της θεωρητικής συζήτησης παρουσιάζονται οι πολιτικές που η Ευρώπη ακολουθεί για την ανάπτυξη της υπαίθρου και πως αυτές έχουν εφαρμοστεί στα πλαίσια της ελληνικής υπαίθρου.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση στον Νομό Τρικάλων και συγκρίνονται οι συνθήκες ανάπτυξης της οικονομίας της με άλλους νομούς της Ελλάδας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο προσπαθήσαμε να μελετήσουμε στην πράξη την υφιστάμενη κατάσταση στον νομό Τρικάλων με την διενέργεια έρευνας με την χρήση ερωτηματολογίου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση και την ανάλυση των αποτελεσμάτων αυτής της έρευνας.

Η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα, την καταγραφή της βιβλιογραφίας και το παράρτημα στο οποίο παρατίθεται το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα.

Πίνακας περιεχομένων

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο - ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ	8
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ	8
1.2 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ	9
1.3 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	11
1.4 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ	13
1.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ	17
2.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	17
2.1.1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ	17
2.1.2 ΚΟΙΝΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	19
2.1.3 NATURA 2000	20
2.1.4 ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ LEADER	21
2.1.5 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	24
2.1.6 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 2007-2013 «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ»	24
2.2 ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	31
2.2.1 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	31
2.3 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ	35
2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	41
3.1 ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	41
3.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	44
3.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ	46
3.4 ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	49
3.4.1 ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΤΕΩΡΩΝ	51
3.4.2 ΠΕΡΙΟΧΗ ΦΡΑΓΜΑΤΩΝ ΣΥΚΙΑΣ - ΜΕΣΟΧΩΡΑΣ	52
3.4.3 ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΖΙΑΚΑ	53
3.4.4 ΥΠΑΛΠΙΚΗ ΖΩΝΗ	53
3.4.5 ΠΕΡΙΟΧΕΣ «ΦΥΣΗ 2000»	54
3.4.6 ΑΞΟΝΑΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	55
3.4.7 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	55

3.4.8 ΦΥΣΙΚΟΙ, ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	57
3.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο - ΕΡΕΥΝΑ	60
4.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	60
4.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	60
4.3 ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ	61
4.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	62
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	89
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	91
ΕΛΛΗΝΙΚΗ	91
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	94
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ	108
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	108
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	108

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι αγροτικές περιοχές καταλαμβάνουν ένα πολύ μεγάλο μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χαρακτηρίζονται ως ζωτικός χώρος για την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Η γεωργία και η δασοκομία συνιστούν δραστηριότητες που καταλαμβάνουν μεγάλες εκτάσεις γης και διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στη διαχείριση των πλούσιων φυσικών πόρων και στη διαμόρφωση του τοπίου στις αγροτικές περιοχές όπου παράλληλα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η ανάπτυξη αποτελεί το βασικό εργαλείο για την ενθάρρυνση της ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές. Μια ολοκληρωμένη στρατηγική ανάπτυξης της υπαίθρου θα πρέπει να λαμβάνει υπ' όψη οπωσδήποτε το δυναμικό κάθε περιοχής, τις ανάγκες και τις δυνατότητες του αγροτικού χώρου για αύξηση της προστιθέμενης αξίας, αλλά και τις παραγωγικές ιδιομορφίες όσον αφορά τη συνεργασία και τη βιωσιμότητα των εκμεταλλεύσεων, καθώς και την εξασφάλιση των κοινωνικών αναγκών ή δραστηριοτήτων που οι οικογένειες της υπαίθρου έχουν. Στην πραγματικότητα, η κοινωνία της υπαίθρου προσπαθεί να συμβαδίσει τις γεωργικές και μη δραστηριότητες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει αξιόλογη παραγωγή όσον αφορά τον πρωτογενή τομέα, αλλά και επιχειρηματική δράση όσον αφορά τις δραστηριότητες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Έτσι, η κάθε πόλη της υπαίθρου είναι ένα οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό κέντρο.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα πλούσια σε φυσικό πλούτο με αποτέλεσμα ο πρωτογενής τομέας απασχόλησης να έχει σημαντική θέση, τόσο ως τομέας οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και ως παράγοντας διατήρησης της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής για πολλές περιοχές της ελληνικής επικράτειας. Συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση του συνολικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας, απασχολεί ένα μεγάλο μέρος του ενεργού πληθυσμού, συνεισφέρει σημαντικά στο σύνολο των εξαγωγών της χώρας ενώ, παράλληλα, δημιουργεί προϋποθέσεις ανάπτυξης σε σημαντικό αριθμό άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα της μεταποίησης.

Χαρακτηρίζεται εντούτοις ως τομέας «έντασης εργασίας» βασιζόμενος σε δραστηριότητες χαμηλής προστιθέμενης αξίας, στις οποίες η ποιότητα και η καινοτομία των παραγόμενων αγαθών παραμένει χαμηλή. Για το λόγο αυτό, ο πρωτογενής τομέας είναι πάντα ευπαθής σε πιέσεις, όπως αυτές που δημιουργεί η αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και η απελευθέρωση του εμπορίου των προϊόντων.

Ο πρωτογενής τομέας, όπως ειπώθηκε παραπάνω, αποτελεί έναν από τους βασικούς τομείς της οικονομίας της χώρας έχοντας ένα ιδιαίτερο κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο. Παρολαυτά κατά την περίοδο 1995 – 2005 ο πρωτογενής τομέας στο σύνολο της ελληνικής

οικονομίας παρουσιάζει σημαντική μείωση. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στη μεγέθυνση του τριτογενή τομέα, με ρυθμούς πολύ μεγαλύτερους από τους αντίστοιχους του πρωτογενή τομέα.

Το εμπόριο του πρωτογενή τομέα και των γεωργικών προϊόντων αποτελεί ένα σημαντικό μέρος του συνολικού εμπορίου της χώρας, παρόλα αυτά η συμμετοχή των προϊόντων του στις συνολικές εξαγωγές φθίνει συνεχώς.

Η Ελλάδα καλύπτει μια έκταση 131.957 τετραγωνικά χιλιόμετρα η οποία περιλαμβάνει πεδινές περιοχές, ορεινές περιοχές, νησιωτικές περιοχές και θαλάσσια ύδατα. Οι ορεινές περιοχές καταλαμβάνουν μεγάλο τμήμα της έκτασης του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας αλλά και σημαντικό μέρος των νησιωτικών περιοχών με τον πρωτογενή τομέα να είναι ο κυρίαρχος κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας.

Οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από τα χαμηλά εισοδήματα, τη δυσμενή δημογραφική σύνθεση και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού καθώς και την έλλειψη βασικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και άλλων υποδομών. Η ανάπτυξη των περιοχών αυτών συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία σημαντικών έργων υποδομών και την προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και διαβίωσης με στόχο την αύξηση της προσπελασιμότητας και μείωση των χρονοαποστάσεων των διαφόρων ορεινών περιοχών από τις μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις της χώρας.

Ο νομός Τρικάλων αποτελεί έναν ηπειρωτικό νομό της Ελλάδας με κύρια χαρακτηριστικά της γεωμορφολογίας του την ορεινότητα του εδάφους του, την έντονη κάλυψη από τα παραγωγικά δάση και τις μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων. Σχετικά με την δομή του παραγωγικού συστήματος του νομού Τρικάλων αυτή στηρίζεται στον πρωτογενή τομέα και κυρίως στον τομέα της γεωργίας και της κτηνοτροφίας.

Η συγκεκριμένη εργασία προσπαθεί να εξερευνήσει τους παράγοντες κάτω από τους οποίους είναι δυνατόν να επέλθει οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε έναν ορεινό νομό της Ελλάδας, όπως αυτόν του νομού Τρικάλων.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Τα τρία πρώτα κεφάλαια αναφέρονται στη θεωρητική προσέγγιση του θέματος της εργασίας, ενώ το τελευταίο αναφέρεται στην εμπειρική προσέγγιση.

Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας παρατίθενται κάποια στοιχεία για την έννοια του όρου της «υπαίθρου» όπως αυτή καθορίζεται στα πλαίσια του ελληνικού αλλά και ευρωπαϊκού χώρου. Περιγράφονται επίσης ορισμένα προβλήματα που αφορούν την ανάπτυξη της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της θεωρητικής προσέγγισης παρουσιάζονται τρόποι και στρατηγικές ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, παρατίθενται προγράμματα ανάπτυξης που προέρχονται

από την ευρωπαϊκή ένωση, στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης καθώς και εργαλεία υλοποίησης αυτών.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η γνωριμία με το νομό Τρικάλων. Αρχικά, παρουσιάζονται κάποια γενικά στοιχεία για τον νομό Τρικάλων. Στη συνέχεια παρατίθενται αναλυτικά τα οικονομικά και αναπτυξιακά στοιχεία του νομού. Τέλος, παρουσιάζονται κάποιοι τρόποι αξιοποίησης των ήδη υπαρχόντων υποδομών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εμπειρική προσέγγιση και συγκεκριμένα η ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και περιγράφεται το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα. Τέλος, παρουσιάζονται ποιοτικά τα αποτελέσματα και σχολιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο - ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Η έννοια της υπαίθρου δεν είναι μια επακριβώς καθορισμένη έννοια. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποτελεί μια μετεξέλιξη της «επαρχίας» και του «αγροτικού χώρου». Επαρχία είναι μια οποιαδήποτε γεωγραφική περιοχή που βρίσκεται έξω από τις πόλεις και γενικά τις αστικές περιοχές. [URL 1] Αγροτικός χώρος είναι μια γεωγραφική περιοχή που είναι συνδεδεμένη με συγκεκριμένες δραστηριότητες με αντικείμενο την απόκτηση ή απόσπαση αγαθών άμεσης ή έμμεσης κατανάλωσης κατευθείαν από την φύση, όπως η γεωργία, η δασοκομία. [URL 2]

Η ύπαιθρος, λοιπόν, συμπεριλαμβάνει τις αγροτικές δραστηριότητες, αλλά και πολλές άλλες δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα με την αγροτική παραγωγή όπως ο αγροτουρισμός ή αφορούν άλλους παραγωγικούς τομείς όπως δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, κατοικία, εργασία κλπ.

Από την άλλη πλευρά, ως ύπαιθρος θεωρείται ένας χώρος μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα όπου διατηρείται η πολιτιστική παράδοση, όπου οι σχέσεις των ανθρώπων παραμένουν στενές και όπου υπάρχει μια καλύτερη ποιότητα ζωής με ασφάλεια και χωρίς άγχος.

1.2 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Εικόνα 1: Δορυφορικός χάρτης της Ευρώπης. [URL 4]

Η ευρωπαϊκή ύπαιθρος χαρακτηρίζεται από τεράστιες διαφορές τόσο μεταξύ των χωρών, όσο και στο εσωτερικό τους, όσον αφορά την πληθυσμιακή πυκνότητα, τη γεωμορφολογία, τα κοινωνικο-οικονομικά τους χαρακτηριστικά, την φυσική και κοινωνική υποδομή, τη λειτουργία των θεσμών, το επίπεδο ανάπτυξης του κοινωνικού κεφαλαίου και βέβαια την ιστορική τους διαδρομή.

Παρατηρώντας τον δορυφορικό χάρτη της *Εικόνας 1*, η Ευρώπη εκτός από τα ανατολικά και την περιοχή γύρω από τη Βαλτική θάλασσα, που είναι επίπεδη, η υπόλοιπη παρουσιάζει μια διαδοχική αλλαγή από βουνά και πεδιάδες. Ο κύριος όγκος των βουνών είναι συγκεντρωμένος στη νότια και κεντρική Ευρώπη, καθώς και στην περιοχή των Σκανδιναβικών κρατών. Στα δυτικά και στα νότια, όπου τα βουνά είναι κοντά στη θάλασσα, υπάρχουν ποτάμια με μικρό μήκος. Αντίθετα, στα ανατολικά, τα ποτάμια είναι μεγάλα και κυλούν μέσα από τις απέραντες πεδιάδες. Στην Ευρώπη υπάρχουν πάρα πολλές λίμνες, αλλά όλες έχουν μικρές διαστάσεις. Οι περισσότερες είναι συγκεντρωμένες γύρω από τη Βαλτική θάλασσα και στην Αλπική περιοχή.

Οι τεράστιες διαφοροποιήσεις στο έδαφος, το κλίμα, τα τοπία και την πληθυσμιακή πυκνότητα δεν θα μπορούσε να μην αντανakλώνται στη μεγάλη ποικιλομορφία οικονομικών δραστηριοτήτων, γεωργικής παραγωγής, προβλημάτων και ευκαιριών στον ευρωπαϊκό χώρο.

Η γεωργία και η δασοκομία καλύπτει το 78% του εδάφους της Ευρώπης, από το οποίο η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση καταλαμβάνει 147,8 εκατομμύρια εκτάρια. Το κλίμα αποτελεί επίσης ένας καθοριστικός παράγοντας είτε αφορά την ξηρασία στις νότιες περιοχές της Μεσογείου, την περιορισμένη βροχόπτωση σε κάποιες κεντρικές περιοχές της Γερμανίας ή το ψύχος στις βόρειες σκανδιναβικές περιοχές. Η διαφοροποίηση αυτή παρουσιάζεται και στον Πίνακα 1 σύμφωνα με τον οποίο το 82% της γεωργικής γης της Ισπανίας χρησιμοποιείται λιγότερο εντατικά, της Ελλάδας το 61%, της Πορτογαλίας το 59%, ενώ ο μέσος όρος της Ευρώπης είναι 38%. [Σαφιλίου και Παπαδόπουλος, 2004]

Πίνακας 1: Γεωργική γη που χρησιμοποιείται λιγότερο εντατικά σε επιλεγμένες Ευρωπαϊκές χώρες.

Χώρες	Γεωργική γη καλλιεργούμενη εκτατικά (εκατ. εκτάρια)	Σύνολο γεωργικά χρησιμοποιούμενης γης (εκατ. εκτάρια)	% χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης που χρησιμοποιείται λιγότερο εντατικά
Γαλλία	7,8	31,10	25
Ελλάδα	5,6	9,2	61
Ιρλανδία	2,0	5,7	35
Ισπανία	25,0	30,6	82
Ιταλία	7,1	22,7	31
Ουγγαρία	1,5	6,5	23
Πολωνία	2,7	19,1	14
Πορτογαλία	2,7	4,6	59
Ην. Βασίλειο	2,0	18,4	11
Σύνολο	56,4	147,8	38

Επιπλέον, τα εθνικά χαρακτηριστικά επηρεάζουν ιδιαίτερα την φυσιογνωμία της υπαίθρου, με την έννοια ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών. Για παράδειγμα στην Ελλάδα η γεωργία καλύπτει το 16% της συνολικής απασχόλησης, ενώ στην Αγγλία λιγότερο από 2%. Οι αντιλήψεις της κοινωνίας για την ύπαιθρο διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Στην Ελλάδα η ύπαιθρος θεωρείται οπισθοδρομικό στοιχείο από το οποίο πρέπει κανείς να ξεφύγει, ενώ αντίθετα σε άλλες χώρες όπως στη Γερμανία εκφράζει την καλή ποιότητα ζωής και την ηρεμία. Επίσης, καθοριστικό ρόλο παίζει και η προσφερόμενη φυσική και κοινωνική υποδομή σε κάθε χώρα.

Έτσι, λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η φυσιογνωμία της Ευρωπαϊκής υπαίθρου σχηματίζεται από την ομάδα των χωρών της Νοτίου Ευρώπης, της Βόρειας Ευρώπης και των αναπτυγμένων οικονομιών όπως η Πολωνία. Γενικά, η αγροτική πολιτική και η πολιτική για την ανάπτυξη της υπαίθρου παίζουν σήμερα πολύ σημαντικό ρόλο όσον αφορά την εδαφική, οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος. [Καυκαλάς, 2004]

1.3 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η Ελλάδα έχει το μεγαλύτερο γεωργικό κλάδο σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης, αφού κατέχει το 7% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) γεγονός που δηλώνει τη σημασία της γεωργίας για τη χώρα. Η χώρα με το χαμηλότερο ποσοστό είναι το Λουξεμβούργο, όπου η γεωργία καλύπτει μόνο το 0,5% του ΑΕΠ.

Στην Ελλάδα η μεταποίηση φτάνει το 22% του συνολικού ΑΕΠ, ποσοστό σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τα ποσοστά των άλλων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι μόνες χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση με λιγότερο κυρίαρχη βιομηχανία είναι η Κύπρος και το Λουξεμβούργο. Η χώρα με το υψηλότερο ποσοστό είναι η Τσεχία, όπου το 39,3% του ΑΕΠ της προέρχεται από βιομηχανικές δραστηριότητες.

Όσον αφορά στον κλάδο των υπηρεσιών, η Ελλάδα κατέχει την έβδομη θέση, πράγμα που υποδεικνύει ότι οι υπηρεσίες στην Ελλάδα είναι πολύ πιο σημαντικές απ' ό τι η βιομηχανία, φτάνοντας το 71% του συνολικού ΑΕΠ. Ο συνολικός δείκτης παραγωγής της μεταποίησης, εμφανίζει μία στασιμότητα μετά το έτος 2000. Οι περισσότεροι παραγωγής παρουσιάζουν μια σταθερή ή ελαφρώς καθοδική πορεία μετά το 2012.

Σημαντικότερο χαρακτηριστικό της ελληνικής μεταποίησης είναι ότι οι περισσότερες μονάδες παραγωγής της συγκεντρώνονται στους νομούς Αττικής, Βοιωτίας, Εύβοιας, Κορινθίας και Θεσσαλονίκης. Το γεγονός ότι οι περισσότερες μονάδες παραγωγής βρίσκονται κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα υποδηλώνει ότι οι πόλεις αυτές παρέχουν και τις κατάλληλες υποδομές για την ανάπτυξη της μεταποίησης αλλά και το ανάλογο μέγεθος αγοράς.

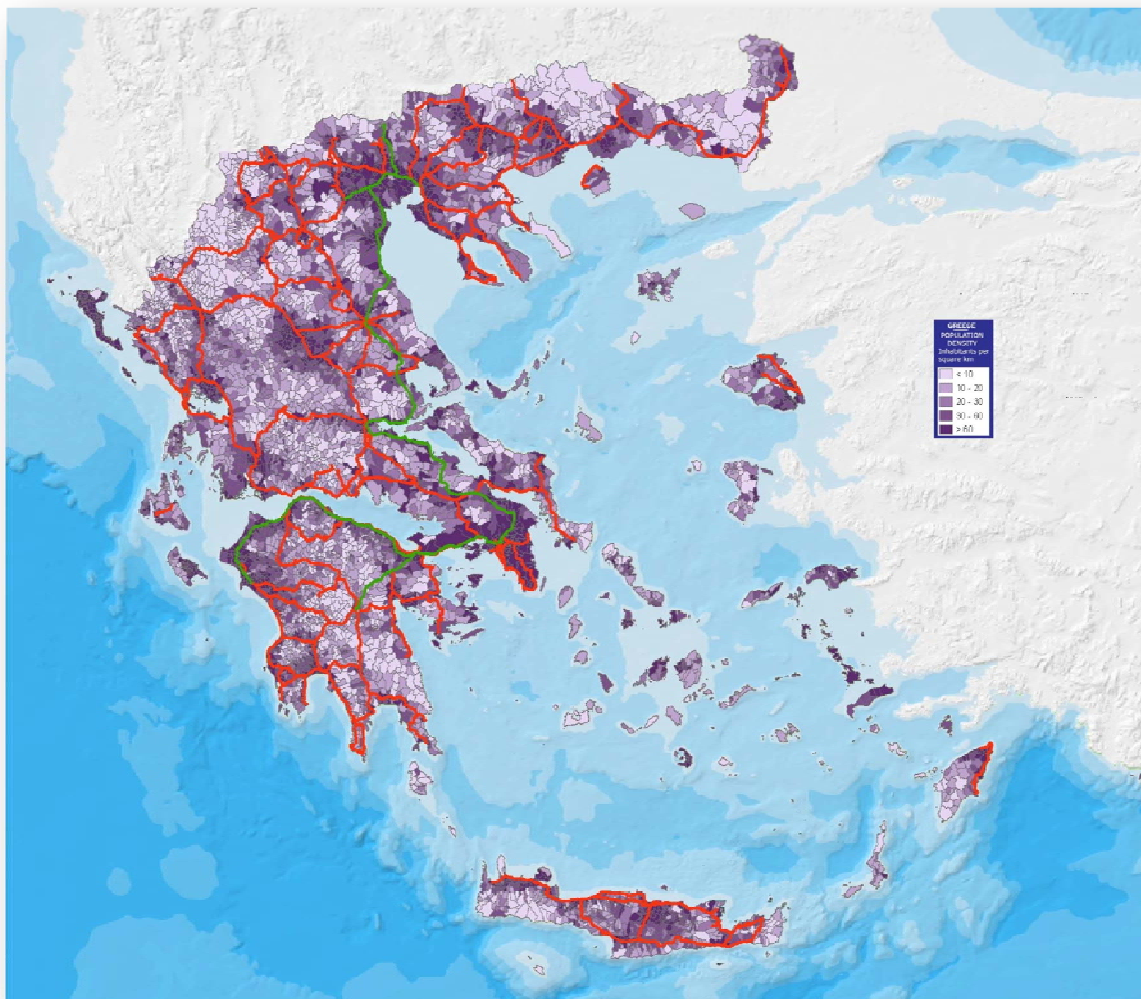
Η Ελλάδα κατέχει σημαντική θέση στο παγκόσμιο εμπόριο υπηρεσιών, γεγονός που οφείλεται κατά βάση στη δραστηριότητα της ελληνικής ναυτιλίας και του τουρισμού. Ο τουρισμός αποτελεί τις τελευταίες δεκαετίες τον ταχύτερα αναπτυσσόμενο οικονομικό τομέα σε

παγκόσμιο επίπεδο. Για την Ελλάδα αυτό αντιστοιχεί σε δεκατρία εκατομμύρια αφίξεις τουριστών ετησίως, στοιχείο που την κατατάσσει στην τέταρτη θέση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε καθαρά έσοδα από τον τουρισμό. Ενδεικτικό της συμβολής του τουριστικού κλάδου στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας αποτελεί ότι το μέγεθος της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του κλάδου των ξενοδοχείων και εστιατορίων στην Ελλάδα το έτος 2004 ανήλθε σε 8.821,9 εκατ. € και αντιστοιχούσε στο 7,57% της εθνικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Σε σχέση με το παρελθόν, το μέγεθος της συμμετοχής του κλάδου στη συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία είναι αυξανόμενο.

Κατά την περίοδο 1990-2000 διατηρήθηκαν θετικοί ρυθμοί μεταβολής της τουριστικής κίνησης. Ωστόσο, στην περίοδο 2000-2004 σημειώθηκε πτώση της τουριστικής κίνησης. Ένας από τους λόγους που συνέβαλλαν σε αυτόν είναι και η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωζώνη που λόγω της ισχυρής ισοτιμίας του ευρώ, κατέστησε την χώρα λιγότερο ελκυστική σε σχέση με τις άλλες χώρες της Μεσογείου. Η Ελλάδα κατέχει τη 16η θέση στη λίστα των πιο δημοφιλών τουριστικών προορισμών με κυρίαρχο τουριστικό προϊόν «ήλιος και θάλασσα», ενώ άλλους είδους συμπληρωματικά τουριστικά προϊόντα έχουν κάνει την εμφάνισή τους τα τελευταία χρόνια, χωρίς όμως να επηρεάσουν σημαντικά το συνολικό τουριστικό προϊόν. [Μαλούτας, 2000]

Η Ελλάδα κατέχει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα και στον τομέα της ναυτιλίας, όπου διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στο πλαίσιο της διεθνούς ναυτιλιακής κοινότητας και αποτελεί κόμβο για τα συγκοινωνιακά και μεταφορικά δίκτυα που συνδέουν την Ευρώπη με την Ασία και την Αφρική. [ΕΣΠΑ, 2007]

1.4 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Εικόνα 2: Κατανομή πληθυσμού Ελλάδας. [URL 4]

Η ελληνική γεωργία και η ύπαιθρος, γενικότερα, έχουν τεράστια οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική αξία. Ο πληθυσμός της Ελλάδας διαμορφώνεται σε 9.903.268 κατοίκους, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής που διενεργήθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) το χρονικό διάστημα από 10-24 Μαΐου 2011, με ημερομηνία αναφοράς την 9η Μαΐου 2011.

Στην πρωτεύουσα συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας, ενώ το υπόλοιπο μισό περίπου ζει στην ελληνική ύπαιθρο, όπως απεικονίζεται και στον χάρτη της Εικόνας 2.

Εικόνα 3: Γεωφυσικός χάρτης της Ελλάδας. [URL 5]

Στην ύπαιθρο ανήκει περισσότερο από το 85% της γεωγραφικής έκτασης της χώρας. Η γεωργική δραστηριότητα υπήρξε ανέκαθεν η βάση της οικονομίας της υπαίθρου, αν και τα τελευταία χρόνια η γεωργική οικονομία έχει παραχωρήσει την πρωτοκαθεδρία της στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών, σε πολλές περιοχές της υπαίθρου. Η ελληνική ύπαιθρος περιλαμβάνει εξάλλου, περιοχές εξάισιου φυσικού κάλλους με τεράστια οικολογική αξία.

Η ελληνική ύπαιθρος είναι ένα από τα πιο όμορφα φυσικά μέρη του πλανήτη και η βάση για έναν από τους σημαντικότερους τομείς οικονομικής δραστηριότητας της Ελλάδας, τον τουρισμό. Άσχετα με το αν οι Έλληνες ζουν σε πόλεις ή στην ύπαιθρο, όλοι ανεξαιρέτως χαίρονται την Ελληνική ύπαιθρο και κυρίως την ποιότητά της, την ομορφιά του φυσικού περιβάλλοντος και τον μοναδικό κοινωνικό στοιχείο που επικρατεί στις κοινωνίες της ελληνικής υπαίθρου. Αυτό που χαρακτηρίζει την ελληνική ύπαιθρο είναι τα ελληνικά ήθη και έθιμα, οι παραδόσεις, και τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνικού λαού.

Η οικονομία της υπαίθρου διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, καθώς και από τις οικονομίες των αντίστοιχων αστικών περιοχών. Ωστόσο, οι διαφορές ανάμεσα στις αστικές περιοχές και τις περιοχές της υπαίθρου, όπως π.χ. ο ρόλος που παίζει η γεωργία και το φυσικό

και οικολογικό περιβάλλον είναι αρκετές για να απαιτούν την ύπαρξη μιας ξεχωριστής «στρατηγικής για τη γεωργία και την ύπαιθρο».

1.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Η Ελληνική ύπαιθρος αντιμετωπίζει μία σειρά προβλημάτων. Έτσι, ενώ ορισμένα μέρη του πληθυσμού της υπαίθρου απολαμβάνουν ένα συνεχώς βελτιωμένο επίπεδο διαβίωσης, άλλα μέρη αντιμετωπίζουν λιγότερο ή περισσότερο σοβαρά προβλήματα οικονομικής προσαρμογής.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζουν οι Ευστράτογλου, Παπαδόπουλος και Ευστράτογλου (2002) η ποικιλομορφία που παρουσιάζεται μεταξύ των αγροτικών περιοχών και γενικά της υπαίθρου οφείλεται κυρίως:

- στην γεωγραφική θέση της ίδιας της περιοχής,
- στους φυσικούς πόρους που διαθέτει η περιοχή,
- στις πληθυσμιακές μεταβολές που συμβαίνουν στο βάθος χρόνου,
- στις κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις,
- στην παγκοσμιοποίηση της διεθνούς οικονομίας,
- στις μεταρρυθμίσεις κοινής αγροτικής πολιτικής,
- και στην ενδυνάμωση του ρόλου των Διαρθρωτικών πολιτικών.

Αν και τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα προέρχονται από τις γενικότερες κοινωνικές, τεχνολογικές και οικονομικές αλλαγές που σημειώνονται όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, μία σωστά διαρθρωμένη εθνική στρατηγική για την ανάπτυξη της γεωργίας και της υπαίθρου μπορεί να συμβάλει στην επίλυση ή και στην αποτροπή πολλών από αυτά τα προβλήματα. Ορισμένες περιοχές της υπαίθρου και ορισμένοι τομείς οικονομικής δραστηριότητας αντιμετωπίζουν προβλήματα διαρθρωτικών προσαρμογών, ενώ άλλες αντιμετωπίζουν έλλειψη δυναμισμού και διαφοροποίησης των οικονομικών τους δραστηριοτήτων. Αν και η αγροτική παραγωγή και το αγροτικό εισόδημα συνεχίζουν να αυξάνονται, η συμβολή της γεωργίας στην τοπική απασχόληση και στο ΑΕΠ μειώνεται σε σχέση με άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

Γενικά, ο πρωτογενής τομέας αγροτικής παραγωγής αντιμετωπίζει αρκετές δυσχέρειες, αν και οι ενισχύσεις που προέρχονται από τον κρατικό και τον κοινοτικό προϋπολογισμό συνεχίζουν να είναι σημαντικές. Η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος σε πολλές περιοχές της

ελληνικής υπαίθρου, και κυρίως στις περιοχές εντατικής καλλιέργειας, εμφανίζει σαφέστατα δείγματα υποβάθμισης. Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν έχουν εξαλειφθεί από την Ελληνική υπαίθρο, ενώ οι προσφερόμενες υπηρεσίες είτε αυτές είναι δημόσιες είτε ιδιωτικές δεν είναι οι προσδοκώμενες και σε ορισμένες περιπτώσεις απομακρυσμένων περιοχών απουσιάζουν παντελώς.

Χωρίς αλλαγή στην υφιστάμενη πολιτική, τα προβλήματα αυτά θα οξυνθούν ακόμα περισσότερο, με σοβαρές επιπτώσεις σε ορισμένες περιοχές της υπαίθρου. Χωρίς μια νέα εξειδικευμένη πολιτική για την ελληνική γεωργία και την υπαίθρο είναι βέβαιο πως πολλές περιοχές θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσχέρειες και μια συνεχώς επιδεινούμενη κατάσταση στην ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος. Μια τέτοια πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει επίσης μέτρα πολιτικής για τον πρωτογενή αγροτικό τομέα, όχι μόνο επειδή οι σύγχρονες τάσεις απελευθέρωσης και παγκοσμιοποίησης των αγορών θα θίξουν την υφιστάμενη κατάσταση στη γεωργία, αλλά κυρίως γιατί ένας νέος, σύγχρονος προσανατολισμός της Ελληνικής γεωργίας μπορεί να δώσει μία νέα, ισχυρή αναπτυξιακή διάσταση στην οικονομία της Ελληνικής υπαίθρου, ιδιαίτερα καθώς ο πρωτογενής αγροτικός τομέας συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο σε πολλές περιοχές της Ελληνικής υπαίθρου. Μια νέα εθνική στρατηγική ανάπτυξης της γεωργίας και της υπαίθρου είναι απόλυτα αναγκαία. [Μουρίκη κ.ά., 2012] [Κετσετζοπούλου κ.ά., 2006]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

2.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Σήμερα υπάρχουν νέα δεδομένα στην ευρωπαϊκή ύπαιθρο που προέρχονται από την παγκοσμιοποίηση με την μεγαλύτερη απελευθέρωση των αγορών, από τις εφαρμογές νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και βιοτεχνολογίας, αλλά και από εσωτερικές αλλαγές στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όλα αυτά συνέβαλλαν στην συνεχή μείωση των θέσεων εργασίας στη γεωργία. Θα πρέπει να στραφούμε σε μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη των περιοχών της υπαίθρου, μέσα από την βαθμιαία αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Όμως αυτό είναι αρκετά δύσκολο να επιτευχθεί καθώς η ύπαιθρος παρουσιάζει πολλές αδυναμίες και η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας συναντά πολλά εμπόδια.

Η ευρωπαϊκή ύπαιθρος είναι αντιμέτωπη με μεγάλες προκλήσεις και γι' αυτό το λόγο η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε με διάφορες στρατηγικές να υποστηρίξει την αγροτική παραγωγή και την επιχειρηματικότητα στην ευρωπαϊκή ύπαιθρο. Οι στρατηγικές αυτές παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες.

2.1.1 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας στις 23 και 24 Μαρτίου 2000, οι ηγέτες των κυβερνήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν να αναδείξουν την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ανταγωνιστικότερη οικονομία του κόσμου έως το 2010.

Ο στόχος της «στρατηγικής της Λισσαβόνας» ή αλλιώς «ατζέντας», είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης παγκοσμίως, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και να διαμορφωθεί ένα αειφόρο περιβάλλον. Ο τελευταίος αυτός στόχος προστέθηκε κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής του Γκέτεμποργκ τον Ιούνιο του 2001. Σαν καταληκτική ημερομηνία υλοποίησης της στρατηγικής τέθηκε το 2010.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θέσπισε μια συνολική στρατηγική που είχε ως στόχο:

- Την προετοιμασία της μετάβασης σε μια οικονομία και σε μια κοινωνία βασισμένες στη γνώση, μέσω καλύτερων πολιτικών για την κοινωνία της πληροφορίας, καθώς και μέσω της ενίσχυσης της διαδικασίας διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία και της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς.
- Στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, την επένδυση στον άνθρωπο και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Στη στήριξη της υγιούς οικονομικής προοπτικής και των ευνοϊκών προβλέψεων οικονομικής ανάπτυξης με την εφαρμογή ενός κατάλληλου συνδυασμού μακροοικονομικών πολιτικών.

Επιπλέον, συμφωνήθηκε η επίτευξη μέσου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης ύψους 3% και τη δημιουργία 20 εκατ. θέσεων εργασίας έως το 2010 και ορίστηκαν τα βασικά μέτρα που απαιτούνταν σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για την επίτευξη των στόχων αυτών.

Ο γενικός στόχος των μέτρων αυτών θα έπρεπε να είναι η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης από το 61%, όπου κυμαινόταν κατά μέσο όρο την περίοδο εκείνη, σε επίπεδο όσο το δυνατόν εγγύτερο του 70% έως το 2010, και η αύξηση του ποσοστού των απασχολούμενων γυναικών από το 51%, όπου κυμαινόταν κατά μέσο όρο την περίοδο εκείνη, σε άνω του 60% έως το 2010. Λαμβάνοντας υπόψη τα διαφορετικά σημεία εκκίνησής τους, τα κράτη μέλη θα έπρεπε να εξετάσουν το ενδεχόμενο να καθορίσουν εθνικούς στόχους για υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης. Κατά τον τρόπο αυτόν και σε συνδυασμό με την αύξηση του εργατικού δυναμικού, θα ενισχυόταν η βιωσιμότητα των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας.

Πέντε χρόνια μετά την έναρξη της στρατηγικής της Λισσαβόνας, τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα σύμφωνα με την αξιολόγηση της ατζέντας από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Οι προφανείς ελλείψεις και καθυστερήσεις που είχαν παρατηρηθεί καθιστούσαν απολύτως απαραίτητη την επανεκκίνηση της στρατηγικής της Λισσαβόνας χωρίς καθυστέρηση. Έτσι, τον Φεβρουάριο του 2005 αναθεώρησαν την στρατηγική σε «Στρατηγική για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση» επικεντρώνοντας τις προσπάθειες:

- Στη στήριξη της γνώσης και της καινοτομίας στην Ευρώπη.
- Στη μεταρρύθμιση της πολιτικής για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων.
- Στη βελτίωση και στην απλούστευση του κανονιστικού πλαισίου στο οποίο λειτουργεί η επιχείρηση, και στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς υπηρεσιών.
- Στην άρση των εμποδίων στην κινητικότητα φυσικών προσώπων, εργατικού δυναμικού και ακαδημαϊκού προσωπικού.
- Στην ανάπτυξη μιας κοινής προσέγγισης για την οικονομική μετανάστευση.

- Στην υποστήριξη των προσπαθειών αντιμετώπισης των κοινωνικών συνεπειών της οικονομικής αναδιάρθρωσης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου του 2005, όλα τα κράτη μέλη ανέλαβαν τη δέσμευση να καταρτίσουν, έως τον Οκτώβριο του 2005 και με δική τους ευθύνη, εθνικά προγράμματα μεταρρυθμίσεων βάσει των ολοκληρωμένων κατευθυντήριων γραμμών τα οποία λαμβάνουν υπόψη τις διαφορετικές συνθήκες και πολιτικές προτεραιότητες σε εθνικό επίπεδο. [URL 6]

Για μια ακόμη φορά η στρατηγική της Λισσαβόνας δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ο λόγος ήταν ότι το βάρος της υλοποίησης του γενικού οράματος έπεσε στο κάθε κράτος που έπρεπε να το προσαρμόσει στην υφιστάμενη κατάσταση της χώρας του χωρίς την ύπαρξη μιας κοινής πολιτικής για όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μετά την Στρατηγική της Λισσαβόνας τον Μάρτιο του 2010 προτάθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το σχέδιο «Europe 2020» με παρόμοιους στόχους και το οποίο βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε εξέλιξη. [URL 7]

2.1.2 ΚΟΙΝΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) υπάγεται στις αρμοδιότητες που μοιράζονται μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών - μελών. Σύμφωνα με το άρθρο 39 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στόχος της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής είναι η διασφάλιση λογικών τιμών για τους Ευρωπαίους καταναλωτές και δίκαιων εισοδημάτων για τους γεωργούς, ιδίως χάρη στην κοινή οργάνωση των γεωργικών αγορών και στην τήρηση των αρχών που ορίστηκαν με την συνθήκη της Ρώμης το 1958. Αυτές οι αρχές αφορούν τις ενιαίες τιμές των προϊόντων, τη δημοσιονομική αλληλεγγύη και την κοινοτική προτίμηση.

Η ΚΓΠ αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς οι γεωργικές δαπάνες αντιπροσωπεύουν περίπου το 45% του κοινοτικού προϋπολογισμού. Η επεξεργασία της υπόκειται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που προβλέπει ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο έπειτα από διαβούλευση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Στόχος της ΚΓΠ ήταν να εγγυηθεί την επισιτιστική αυτάρκεια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το κατόρθωσε. Στο πέρασμα του χρόνου, όμως, η ΚΓΠ πέρασε από τέσσερες μεταρρυθμίσεις κάτι που θεωρήθηκε απαραίτητο για την διόρθωση των ανισορροπιών και των

παραγωγικών πλεονασμάτων της. Η τελευταία μεταρρύθμιση του Ιουνίου 2003 επέφερε τη θεμελιώδη εξέλιξη της ΚΓΠ. Περιλαμβάνει τα ακόλουθα μέτρα [URL 8]:

- *Πρώτος πυλώνας της ΚΓΠ: I. Η κοινή οργάνωση της ενιαίας αγοράς.*
 - ο Ρύθμιση της παραγωγής και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.
 - ο Σταθεροποίηση των αγορών.
 - ο Μια ενιαία ενίσχυση ανά εκμετάλλευση για τους γεωργούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξάρτητη από την παραγωγή.
- *Πρώτος πυλώνας της ΚΓΠ: II. Η άμεση στήριξη των εκμεταλλεύσεων.*
 - ο Την εξάρτηση της χορήγησης της εν λόγω ενίσχυσης από την τήρηση προδιαγραφών όσον αφορά το περιβάλλον, την ασφάλεια των τροφίμων, την υγεία φυτών και ζώων και την καλή διαβίωση των ζώων.
 - ο Ένα μηχανισμό δημοσιονομικής πειθαρχίας με σκοπό τον καθορισμό ανώτατου ορίου για τις δαπάνες στήριξης της αγοράς και των άμεσων ενισχύσεων μεταξύ 2007-2013.
- *Δεύτερος πυλώνας της ΚΓΠ: η πολιτική για την ανάπτυξη της υπαίθρου.*
 - ο Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της αγροδοασοκαλλιέργειας.
 - ο Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ της πρωτογενούς δραστηριότητας και του περιβάλλοντος.
 - ο Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές.
 - ο Ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της οικονομίας των αγροτικών κοινοτήτων.

2.1.3 NATURA 2000

Το δίκτυο Natura 2000 (Φύση 2000) αποτελεί ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την προστασία της φύσης. Ιδρύθηκε τον Μάιο του 1992 με την υιοθέτηση της οδηγίας των οικοτόπων η οποία συμπληρώνει την οδηγία για τα πουλιά (79/409/ΕΟΚ) και από κοινού αποτελούν την νομική βάση του δικτύου.

Κάθε χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να καταρτίσει μία λίστα με τις καλύτερες περιοχές οι οποίες περιέχουν είδη που περιλαμβάνονται στις δύο οδηγίες. Έπειτα, η λίστα πρέπει να υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η οποία, μετά από τον έλεγχο και την διαδικασία επιλογής σε ευρωπαϊκό επίπεδο, θα ενταχθεί στο δίκτυο.

Το δίκτυο Natura 2000 προστατεύει το 18% του εδάφους στις 15 χώρες που αποτελούσαν την Ευρωπαϊκή Ένωση πριν την είσοδο των νέων χωρών μελών του 2004, ενώ διαπραγματεύεται τον αριθμό και το μέγεθος των προστατευμένων ζωνών για κάθε μία από τις δέκα νέες χώρες. Η Ελλάδα έχει προτείνει για ένταξη περίπου το 19% της χώρας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει ενιαίος κατάλογος δράσεων που απαγορεύονται για τις περιοχές του προγράμματος. Όλα εξαρτώνται από τις συγκεκριμένες μελέτες που θα ορίσουν τις ανάγκες της κάθε περιοχής και τις προϋποθέσεις για την προστασία της. Το δίκτυο όμως προωθεί και ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης που εξασφαλίζει τη συνύπαρξη ανθρώπου και φύση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί ότι το δίκτυο δύναται να συνυπάρξει με την οικονομική πρόοδο.

Κατά συνέπεια, δραστηριότητες όπως η γεωργία, η θήρα ή ο τουρισμός, μπορούν να πραγματοποιούνται εντός των ορίων του προγράμματος Natura 2000, αλλά στο μέτρο που δεν θίγουν τις ανάγκες διατήρησης της φύσης. Ασφαλώς, το συγκεκριμένο πρόγραμμα σε καμιά περίπτωση δεν θέτει σε κίνδυνο τις θέσεις εργασίας ή το επίπεδο ζωής των κατοίκων στις συγκεκριμένες περιοχές. [URL 9]

2.1.4 ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ LEADER

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το 1991 την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER, με σκοπό τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας νέας πολιτικής για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER αποτελεί μία στρατηγική για την ανάπτυξη αγροτικών περιοχών και βασίζεται στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά:

- *Εδαφική προσέγγιση:* που σε αντίθεση με την τομεακή προσέγγιση, η ανάπτυξη εστιάζεται σε μία συγκεκριμένη εδαφική ενότητα, στην καλύτερη χρήση ενδογενών πόρων, στις κοινές ταυτότητες και σε μία κοινή θεώρηση για την περιοχή.
- *Προσέγγιση εκ των κάτω προς τα άνω:* με ενεργό συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων ατόμων και οργανώσεων στο σχεδιασμό, στη λήψη αποφάσεων και την εφαρμογή.
- *Τοπικές ομάδες:* με σύμπραξη ατόμων ή και συλλογικών φορέων.
- *Καινοτομία:* με νέες απαντήσεις σε υφιστάμενα προβλήματα που παρέχουν προστιθέμενη αξία και αυξημένη τοπική ανταγωνιστικότητα.

- *Πολυτομεακή ολοκλήρωση*: με συνδυασμό δραστηριοτήτων που προέρχονται από διαφορετικούς οικονομικούς τομείς και συνάφεια μεταξύ διαφόρων έργων σε σχέση με μια κοινή προσέγγιση.
- *Δικτύωση*: με συλλογική δράση στο πλαίσιο ενός κοινού σκοπού.
- *Διακρατική συνεργασία*: κοινό σχεδιασμό, παραγωγή και εμπορία αγαθών και υπηρεσιών.
- *Αποκεντρωμένη διαχείριση και χρηματοδότηση*: με ανάθεση σε εθνικές και περιφερειακές δομές των κρατών-μελών και σε ομάδες τοπικής δράσης, περιορίζοντας έτσι το ρόλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER υλοποιήθηκε σε τρεις φάσεις. Το πρόγραμμα ξεκίνησε με την LEADER I (1991-1993), συνεχίστηκε με την LEADER II (1994-1999) και ολοκληρώθηκε με την τρίτη φάση με την LEADER+ (2000-2006).

• *Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I*

Η πρώτη εφαρμογή της LEADER άρχισε το 1991 με την LEADER I και ολοκληρώθηκε το 1993. Με την προκήρυξη της LEADER I περισσότερες από 500 Ομάδες Τοπικής Δράσης, στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, διατύπωσαν προτάσεις και 217 από αυτές επελέγησαν για να υλοποιήσουν το πρόγραμμα τους. Οι περιλαμβανόμενες περιοχές του προγράμματος ήταν αναπτυξιακά καθυστερημένες περιφέρειες και ευαίσθητες αγροτικές περιοχές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο συνολικός πληθυσμός που αφορούσε η Πρωτοβουλία άγγιξε τα 11,5 εκ. κατοίκους.

Ο συνολικός προϋπολογισμός της πρώτης φάσης του προγράμματος έφθασε τα 1.790 εκ. ευρώ. Το 41% της συνολικής χρηματοδότησης αφορούσε τον αγροτουρισμό. Στόχος ήταν η ανάδειξη και η αξιοποίηση των φυσικών πόρων μίας περιοχής και η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ενδεικτικά κάποιες δράσεις όσον αφορά τον αγροτουρισμό ήταν η ανακατασκευή παλαιών κτιρίων προκειμένου να διαμορφωθούν σε χώρους φιλοξενίας, η δημιουργία υποδομών (αναψυχής, κάμπινγκ κλπ.) και η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (γεωλογικός, εθνογραφικός, ιαματικός κλπ.)

Ο απολογισμός της Πρωτοβουλίας LEADER I ήταν η ενίσχυση περίπου 17.000 δικαιούχων και η χρηματοδότηση 22.000 επιχειρήσεων. Σε όρους απασχόλησης, υπολογίζεται ότι δημιουργήθηκαν ή διατηρήθηκαν περίπου 22.250 θέσεις πλήρους απασχόλησης και 3.600 θέσεις μερικής ή εποχιακής απασχόλησης.

• *Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II*

Το 1994 ήρθε η LEADER II προκειμένου να συμπληρώσει την εφαρμογή της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου, προσθέτοντας νέα χαρακτηριστικά όπως αυτά της

καινοτομίας, της επιδεκτικότητας και της μεταβιβασιμότητας των ενεργειών της. Οι περιλαμβανόμενες περιοχές ήταν αυτές της LEADER I καθώς και οι βόρειες περιοχές με πολύ χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού. Ο συνολικός πληθυσμός που αφορούσε η Πρωτοβουλία άγγιζε τα 50 εκ. κατοίκους περίπου. Ο απολογισμός της Πρωτοβουλίας LEADER II στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν η δημιουργία ή η διατήρηση 100.000 θέσεων απασχόλησης.

- *Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+*

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ υλοποιήθηκε στο διάστημα 2000-2006 και αποτέλεσε ένα πρόσθετο στάδιο στην προσπάθεια των αγροτικών περιοχών να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που απορρέουν από την παγκοσμιοποίηση της αγοράς αλλά και τις αυξανόμενες απαιτήσεις των καταναλωτών. Η Πρωτοβουλία LEADER+ έχει δύο γενικούς στόχους, την ολοκληρωμένη και υψηλής ποιότητας ανάπτυξη της υπαίθρου και την άρση της απομόνωσης των αγροτικών περιοχών σε όλα τα επίπεδα οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

Αντίθετα με τις προηγούμενες Πρωτοβουλίες, όλες οι αγροτικές περιοχές ήταν επιλέξιμες για την LEADER+, αλλά λόγω των περιορισμένων πόρων μόνο ένας περιορισμένος αριθμός περιοχών έτυχε χρηματοδότησης κατόπιν διαδικασία επιλογής.

Η εφαρμογή της πρωτοβουλίας LEADER στην Ευρωπαϊκή Ένωση είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και τη βελτίωση της οικονομικής ευημερίας στις αγροτικές περιοχές μέσα από την υλοποίηση ολοκληρωμένων πρότυπων στρατηγικών αγροτικής ανάπτυξης. Συνειδητοποιώντας, λοιπόν, τα ευεργετικά αποτελέσματα που επέφερε η εφαρμογή της πρωτοβουλίας LEADER, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να την εντάξει στο νέο κανονισμό για την Αγροτική Ανάπτυξη (ΕΚ) 1698/2005.

Έτσι, στην προγραμματική περίοδο 2007-2013, η προσέγγιση LEADER έχει ενσωματωθεί στον κεντρικό κορμό της Πολιτικής της Αγροτικής Ανάπτυξης, ως ο τέταρτος άξονας των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης. Ο Άξονας προτεραιότητας LEADER, όπως και όλο το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης, καθώς και από κρατικούς πόρους. [URL 10]

2.1.5 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) συστάθηκε την 1η Ιανουαρίου 2007 με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1698/2005 και πρόκειται για ένα ενιαίο μέσο χρηματοδότησης της πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη με τη χρήση του οποίου θα βελτιωθούν η ανταγωνιστικότητα της γεωργίας και της δασοκομίας, το περιβάλλον και η διαχείριση της υπαίθρου, η ποιότητα της ζωής, αλλά και η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές. Το ΕΓΤΑΑ χρηματοδοτεί επίσης τις στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης και τις δράσεις παροχής τεχνικής υποστήριξης.

Το Ταμείο αποσκοπεί στην επίτευξη των τριών στόχων που συμβαδίζουν με τους τρεις άξονες της αγροτικής πολιτικής, οι οποίοι καθορίζονται σε κοινοτικό επίπεδο και αυτοί είναι:

- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας, στηρίζοντας την αναδιάρθρωσή τους.
- Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου, στηρίζοντας τη χωροταξική διαχείριση.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και στην ενθάρρυνση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Το Ταμείο παρεμβαίνει συμπληρώνοντας τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές δράσεις και συμβάλλει στην υλοποίηση των προτεραιοτήτων της Κοινότητας. Η Επιτροπή και τα κράτη - μέλη οφείλουν επίσης να μεριμνούν για την τήρηση της αρχής της συνοχής των ενισχύσεων που παρέχει το Ταμείο και των αντίστοιχων ενισχύσεων που παρέχουν τα κράτη - μέλη με τις δράσεις, τις πολιτικές και τις προτεραιότητες της Επιτροπής όπως και με τα μέτρα που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων. [URL 11]

2.1.6 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 2007-2013 «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ»

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» αποτελεί ένα αυτοτελές Πρόγραμμα της Τέταρτης Προγραμματικής Περιόδου για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης. Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας (ΠΑΑ) 2007-2013, για το οποίο η Κοινοτική Συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης ανέρχεται σε 3,9 δις € περίπου, εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή

στις 29 Νοεμβρίου 2007 με την αριθ. πρωτ. Ε(2007) 6015 Απόφαση, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα.

Το πρόγραμμα ονομάστηκε «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» προς τιμή του Αλέξανδρου Μπαλτατζή ο οποίος ήταν Έλληνας πολιτικός και ένας από τους βασικότερους αναμορφωτές του αγροτικού κινήματος στην σύγχρονη Ελλάδα.

Το πρόγραμμα συμπεριλαμβάνει μέτρα και δράσεις που αφορούν στην αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης των απασχολούμενων στη γεωργία και την αύξηση του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στην ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω του εκσυγχρονισμού και της καινοτομίας, στην αναβάθμιση των υποδομών του πρωτογενούς τομέα, στην κατάρτιση και ανάπτυξη δεξιοτήτων, σε γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, στη βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, στην προώθηση της συνεργασίας, στην ανάπτυξη υποδομών ευρυζωνικού δικτύου και εφαρμογών Τεχνολογίας και Πληροφοριών (ΤΠΕ) και τέλος, στην ενίσχυση των τοπικών φορέων και την κινητοποίηση του τοπικού πληθυσμού.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και την Ειδική Γραμματεία Κοινοτικών Πόρων και Υποδομών [2012] οι στρατηγικοί στόχοι του Προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» είναι:

- Η διατήρηση και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα.
- Η προστασία του περιβάλλοντος και η αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων.
- Η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και η ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας.
- Η δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και τη διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής», έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται μέτρα και δράσεις, που εντάσσονται στους τέσσερις (4) Άξονες του προγράμματος:

- *Άξονας 1: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας*

Έμφαση θα δοθεί στο Γεωργικό Τομέα, έτσι ώστε αυτός να συμβάλει πιο αποδοτικά στην ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας βελτιώνοντας την παραγωγικότητά του αλλά δίνοντας επίσης περαιτέρω ώθηση στη βιομηχανία επεξεργασίας τροφίμων, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό κρίκο της «αγροδιατροφικής αλυσίδας» (παραγωγή – μεταποίηση - εμπορία γεωργικών προϊόντων). Ένας ανταγωνιστικός γεωργικός τομέας αποτελεί την ικανή αλλά όχι απαραίτητα και αναγκαία συνθήκη για την τοπική ανάπτυξη σε μεγάλο τμήμα του ελληνικού

χώρου. Η δημιουργία ανταγωνιστικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων που έχουν τις προϋποθέσεις δυναμικής αγροτικής ανάπτυξης προάγεται κατά προτεραιότητα από το πρώτο στρατηγικό στόχο.

Με τον στόχο αυτό επιδιώκεται η βελτίωση των συνθηκών ανταγωνισμού των προϊόντων της πρωτογενούς και μεταποιημένης ελληνικής γεωργικής παραγωγής, έτσι ώστε αυτή να ανταπεξέλθει στις πιέσεις που θα προέλθουν από τη πιθανή διεύρυνση της εισαγωγικής διείσδυσης αφ' ενός, και αφ' ετέρου να διευρύνει τις εξαγωγικές της επιδόσεις. Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις θα συντελέσουν αποφασιστικά στη βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών αλλά και θα προσφέρουν στην κατανάλωση ποιοτικά προϊόντα που θα σέβονται το περιβάλλον, τα οποία θα είναι πλήρως συμβατά με τους κανόνες της Ενιαίας Κοινοτικής Αγοράς, που σχετίζονται με την διασφάλιση της υγιεινής κατάστασης αυτών των προϊόντων και την προστασία του καταναλωτή.

Παράλληλα θα συμπεριληφθούν δράσεις αντιμετώπισης των διατηρούμενων διαρθρωτικών προβλημάτων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (ηλικιακή διάρθρωση, μικρό μέγεθος γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κατακερματισμένος μέσος κλήρος) μέσω της πρόωρης συνταξιοδότησης και της ενθάρρυνσης εγκατάστασης νέων γεωργών καθώς και υποδομές ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα σχετικές με την πρόσβαση στη γεωργική και δασική γη, καθώς και τη διαχείριση των υδάτων. Η προετοιμασία για τη μετάβαση στο νέο περιβάλλον απαιτεί την ανάληψη δράσεων και πρωτοβουλιών, οι οποίες θα είναι προσανατολισμένες στην παραγωγή προϊόντων υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών που θα ανταποκρίνονται τόσο στην εγχώρια όσο και την παγκόσμια αγορά, στην υιοθέτηση παραγωγικών συστημάτων που θα προσαρμόζονται καλύτερα στις εξελίξεις της αγοράς και στην αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος κυρίως σε γεωργούς των περιοχών που πλήττονται περισσότερο από την νέα Κοινή Γεωργική Πολιτική. Θα δοθεί προτεραιότητα σε επενδύσεις που αφορούν τη ζωική παραγωγή με έμφαση στην ποιότητα τροφίμων, στην προστασία του περιβάλλοντος και σε παραγωγικές επενδύσεις με στόχο την βέλτιστη αξιοποίηση των συντελεστών παραγωγής. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην προαγωγή της επιχειρηματικότητας με χρήση των συμβουλευτικών υπηρεσιών, επαγγελματικής κατάρτισης και ενημέρωσης, την ενίσχυση της μεταποίησης και τυποποίησης με παράλληλη τήρηση των περιβαλλοντικών και ποιοτικών προτύπων και των τεχνικών διασφάλισης της ποιότητας και της ασφάλειας των παραγομένων προϊόντων.

Η επίτευξη του προαναφερθέντος στρατηγικού στόχου θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων επιμέρους στόχων:

- στην αναστροφή της ηλικιακής διάρθρωσης και του μικρού μέσου μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

- στην αναδιάρθρωση και ανάπτυξη των επιχειρηματικών δομών μέσω της προώθησης του τεχνολογικού εξοπλισμού και της καινοτομίας.
- στην αναβάθμιση και βελτίωση των υποδομών του πρωτογενή τομέα.
- στην ανάπτυξη δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την προσαρμογή του στις νέες απαιτήσεις.

- *Άξονας 2: Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου*

Σε γενικά πλαίσια η ελληνική γεωργία δεν δημιουργεί σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα, με εξαίρεση συγκεκριμένες περιοχές όπου η εντατικοποίηση της γεωργίας έχει δημιουργήσει προβλήματα που σχετίζονται με την επιβάρυνση του εδάφους και των υδατικών πόρων από την αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών ουσιών. Επιβάρυνση στο περιβάλλον όμως δημιουργεί και η εγκατάλειψη της γεωργικής δραστηριότητας με αποτέλεσμα την υποβάθμιση των εδαφών, τη μείωση της βιοποικιλότητας κλπ.

Στο πλαίσιο αυτό, θα ενταθεί η προσπάθεια υιοθέτησης μεθόδων φιλικών προς το περιβάλλον που διασφαλίζουν την ασφάλεια των τροφίμων και την δημόσια υγεία, δημιουργώντας παράλληλα ένα πρόσθετο εισόδημα στους παραγωγούς. Θα προωθηθούν δράσεις σχετικά με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την ορθολογική χρήση της γεωργικής γης και των δασών, την προστασία της ποιότητας των υδάτων καθώς επίσης την ενίσχυση των παραγωγών των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών για τη διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας.

Ιδιαίτερα θα χρηματοδοτηθούν παρεμβάσεις υπέρ της προστασίας του εδάφους και των νερών, καθώς επίσης και την αύξηση της δασικής έκτασης είτε άμεσα μέσω της δάσωσης γεωργικών γαιών είτε έμμεσα μέσω της αναδάσωσης των δασικών εκτάσεων που έχουν καταστραφεί από τις πυρκαγιές και τέλος μέσω της προώθησης της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και στην διάδοση καλλιεργητικών μεθόδων και τεχνικών που στοχεύουν στην εξοικονόμηση των υδατικών πόρων.

Οι ανωτέρω δράσεις θα συμβάλλουν στη διατήρηση του τοπίου και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την εγκατάλειψη και απερήμωση σε περιοχές λιγότερο ευνοημένες, στην προώθηση ενεργειών για την προστασία του περιβάλλοντος και φιλικών προς τα ζώα πρακτικών εκτροφής, για την προστασία των νερών και του εδάφους, στην καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος και στην παγίωση της συμβολής της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας στην συνολική του τομέα.

Η επίτευξη του προαναφερθέντος στρατηγικού στόχου θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων επιμέρους στόχων:

- της προστασίας του εδάφους.
 - της προστασίας των υδατικών πόρων.
 - της άμβλυνσης των κλιματικών μεταβολών.
 - της προστασίας της βιοποικιλότητας.
 - της προστασίας – διατήρησης του αγροτικού τοπίου.
 - της βελτίωσης της οικολογικής σταθερότητας των δασών.
- *Άξονας 3: Ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας*

Οι αγροτικές περιοχές της χώρας μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: τις απομακρυσμένες ορεινές - μειονεκτικές περιοχές και τις πεδινές περιοχές. Οι ορεινές - μειονεκτικές περιοχές διακρίνονται από σημαντικές ελλείψεις σε υποδομές και στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν έντονο πρόβλημα συγκράτησης του πληθυσμού σε αντίθεση με τις πεδινές περιοχές, οι οποίες χαρακτηρίζονται έως σήμερα από σχετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης οι οποίες όμως αναμένεται να αντιμετωπίσουν προβλήματα σε βασικούς κλάδους παραγωγής εξαιτίας των επιπτώσεων της εφαρμογής της νέας ΚΓΠ. Οι παρεμβάσεις που προτείνονται στο πλαίσιο εφαρμογής του άξονα 3 προσανατολίζονται στις ορεινές - μειονεκτικές περιοχές δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία βασικών υποδομών καθώς και στην προώθηση της διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας, ενώ οι παρεμβάσεις του επόμενου άξονα, επεκτείνονται και στις λοιπές περιοχές και θα επικεντρωθούν στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας με έμφαση στην καινοτομία και την οικονομική διαφοροποίηση.

Στο πλαίσιο αυτό θα αναληφθούν πρωτοβουλίες για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας και της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές με στόχο τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και προϋποθέσεων οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα επιδιώκεται η αναστροφή της τάσης μείωσης του πληθυσμού των ορεινών περιοχών λόγω της εγκατάλειψής τους, των οποίων η τοπική οικονομία εξαρτάται άμεσα από τον πρωτογενή τομέα. Επιπλέον, επιδιώκεται η ενσωμάτωση των περιοχών αυτών σε μια ολοκληρωμένη προσπάθεια δημιουργίας μιας ζωντανής και εξελισσόμενης υπαίθρου με προοπτικές ανάπτυξης, μέσω της προώθησης ευκαιριών πολυαπασχόλησης, της διασφάλισης συνθηκών ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων, της αξιοποίησης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, την αναβάθμιση των υποδομών, την προστασία και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των περιοχών της υπαίθρου που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της ελκυστικότητας ως περιοχές κατοίκησης και στην προσέλκυση επενδύσεων. Επίσης, θα αναληφθούν δράσεις για την ενεργοποίηση του

ενδογενούς δυναμικού των αγροτικών περιοχών μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας είτε μέσω παρεμβάσεων για την επεξεργασία των τοπικών προϊόντων και την ενίσχυση του τουρισμού.

Η επίτευξη του προαναφερθέντος στρατηγικού στόχου θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων επιμέρους στόχων:

- της βελτίωσης της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών.
- της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

• *Άξονας 4: Εφαρμογή της προσέγγισης Leader*

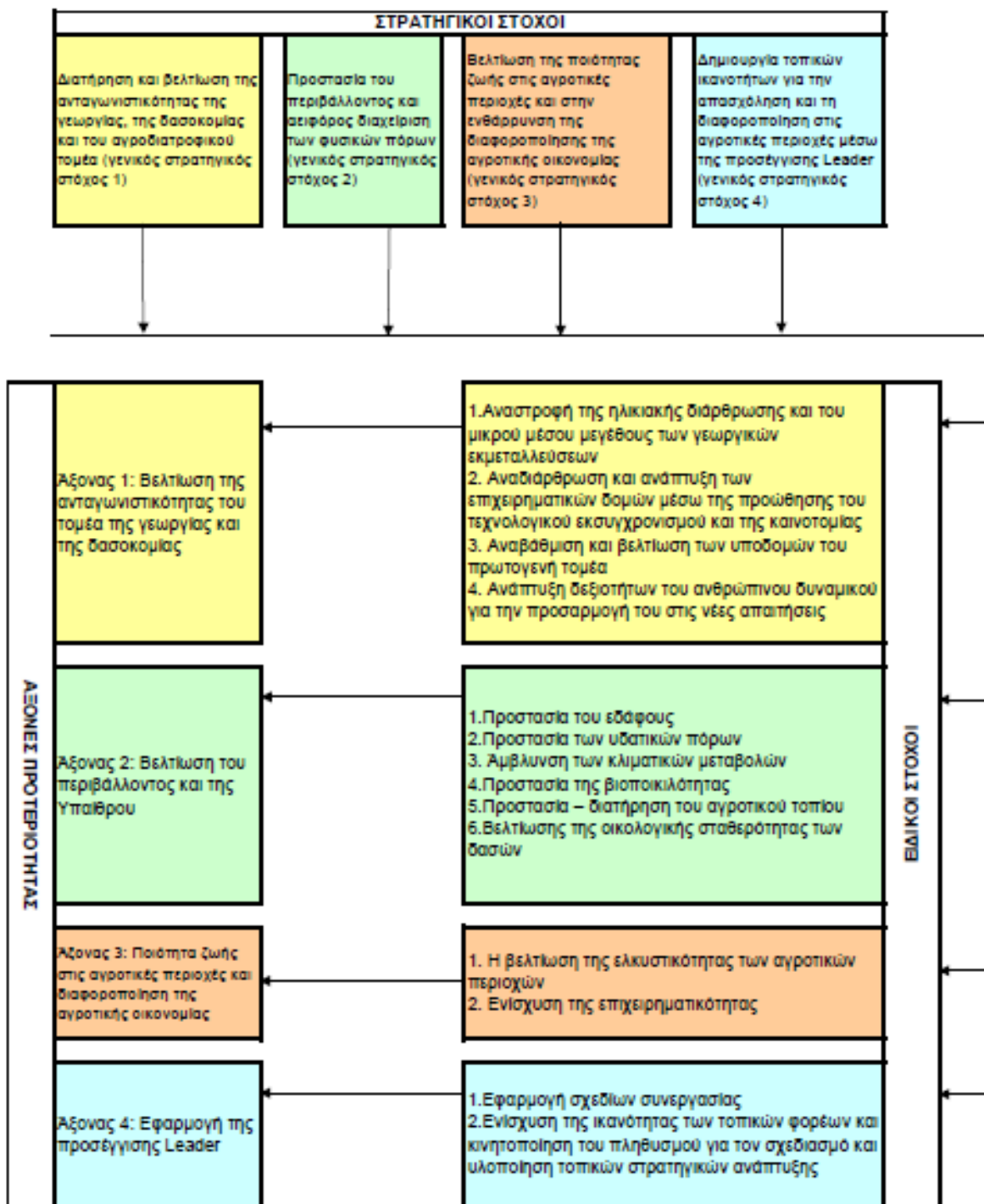
Οι στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης που αναπτύσσονται μέσω της προσέγγισης LEADER έχουν ολοκληρωμένο και πολύπλευρο χαρακτήρα. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση αφορά στην προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων στις οποίες στηρίζεται το τοπικό παραγωγικό σύστημα, στην ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου (ορεινές, μειονεκτικές, νησιωτικές και πεδινές περιοχές) και την τοπική ανάπτυξη σε πλαίσια οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ισορροπίας. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση στην τοπική ανάπτυξη ταυτίζεται με την «εκ των κάτω» προσέγγιση, αφού προϋποθέτει συμμετοχικό προγραμματισμό και κινητοποίηση των τοπικών φορέων και του τοπικού πληθυσμού, οι οποίοι γνωρίζουν τα προβλήματα και τις δυνατότητες της περιοχής τους.

Οι παρεμβάσεις της προσέγγισης θα αφορούν στη βελτίωση της διακυβέρνησης και της κινητοποίησης του ενδογενούς αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών, μέσω της ενίσχυσης της συνεργασίας και της δικτύωσης περιοχών και φορέων και κλάδων προκειμένου να αναπτυχθούν νέοι τρόποι και διαδικασίες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των επιλεγμένων αγροτικών περιοχών, με στόχο τη στήριξη της καινοτομίας σε όλους τους τομείς της τοπικής οικονομίας και της ενίσχυσης καινοτόμων παρεμβάσεων με θετικά αποτελέσματα στην ανταγωνιστικότητα των περιοχών παρέμβασης αλλά και στη δυνατότητα νέων ευκαιριών απασχόλησης, στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης τοπικής αναπτυξιακής στρατηγικής.

Η επίτευξη του προαναφερθέντος στρατηγικού στόχου θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων επιμέρους στόχων:

- της εφαρμογής σχεδίων συνεργασίας.
- της ενίσχυσης της ικανότητας των τοπικών φορέων και κινητοποίησης του πληθυσμού για το σχεδιασμό και υλοποίηση τοπικών στρατηγικών ανάπτυξης.

Οι άξονες του προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» και οι επιμέρους στόχοι του για την περίοδο 2007-2013 παρουσιάζονται στην *Εικόνα 4* που ακολουθεί. [Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2012]

Εικόνα 4: Άξονες και Στόχοι του Προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής».

2.2 ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η αειφόρος Αγροτική Ανάπτυξη αποτελεί μέλημα όχι μόνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στόχος της ίδιας της Ελλάδας. Κατά καιρούς έχουν υλοποιηθεί αρκετά προγράμματα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Γενικά, η στρατηγική για την αγροτική ανάπτυξη της Ελλάδας στοχεύει στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής αγροτικής οικονομίας με παράλληλη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου.

2.2.1 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Θεσσαλίας, όπως εκφράζεται από τους άξονες προτεραιότητας και τις δράσεις κρίνεται συνεπής με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ενισχύει σημαντικά την αναπτυξιακή δυναμική της Περιφέρειας προκειμένου να ενταχθεί στην ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πρόκληση. Η στρατηγική που υλοποιήθηκε το διάστημα 2000-2006 εναρμονίζεται πλήρως με τις Κοινοτικές Πολιτικές και επιδιώκει να επιτύχει με αποτελεσματικότητα τους στόχους που τίθενται από αυτές.

Όσον αφορά τους στόχους του Σχεδίου Ανάπτυξης, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π.) Θεσσαλίας αυτοί είναι:

- Αποσκοπεί στη λειτουργική διασύνδεση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών που διέρχονται από την Περιφέρεια και στην αποτελεσματική αξιοποίηση τους.
- Ενισχύει την τοπική επιχειρηματικότητα, την παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και αξιοποιεί το ευνοϊκό αναπτυξιακό περιβάλλον που δημιουργείται στην ευρύτερη περιοχή.
- Συντελεί στην ενίσχυση της Έρευνας και Τεχνολογίας με τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιακών υποδομών, την εισαγωγή της Κοινωνίας της Πληροφορίας και την προσπάθεια για στενότερη διασύνδεση της έρευνας με την παραγωγή.
- Στοχεύει στη μείωση της ανεργίας με διατήρηση ή αύξηση της απασχόλησης.
- Αποσκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος και την αειφόρο ανάπτυξη.

Οι έξι άξονες δράσης του Π.Ε.Π. Θεσσαλίας παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω:

- *Άξονας 1: Ενίσχυση Παραγωγικού Περιβάλλοντος*

Ο άξονας αυτός αποτελεί το βασικό πυρήνα της στρατηγικής της Περιφέρειας σε σχέση με τους υπόλοιπους άξονες που αποτελούν τους συμπληρωματικούς.

Η κομβική γεωγραφική θέση της Περιφέρειας Θεσσαλίας στο κέντρο των βασικών αναπτυξιακών αξόνων της χώρας, αλλά και των δικτύων μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών αποτελεί ισχυρό παράγοντα προώθησης της συγκέντρωσης βιομηχανίας και υπηρεσιών που διαχέεται στο μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε ολόκληρη την Περιφέρεια δημιουργώντας τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών τομέων και την προσέλκυση επενδύσεων.

Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας επιτυγχάνεται μέσω της βελτίωσης της ποιότητας των προϊόντων, του εκσυγχρονισμού των οργανωτικών και παραγωγικών διαδικασιών και της βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών. Επίσης, στοχεύει στην υποστήριξη των επενδύσεων σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα των επενδύσεων που αφορούν νέες τεχνολογίες και καινοτομίες.

- *Άξονας 2: Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου*

Η προστασία και η σωστή αξιοποίηση των φυσικών πόρων της Θεσσαλικής Υπαίθρου καθώς και η διατήρηση της κοινωνικο-οικονομικής αποτελεί βασική προτεραιότητα του προγράμματος. Για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων θα δοθεί προσοχή σε:

- Παρεμβάσεις Τομεακού χαρακτήρα με στόχο την «Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας των δομών και υποδομών της Θεσσαλικής Υπαίθρου».
- Παρεμβάσεις Χωρικού χαρακτήρα με στόχο την Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών, απομακρυσμένων και νησιωτικών περιοχών και δράσεις προστασίας και βιώσιμης διαχείρισης του περιβάλλοντος.

- *Άξονας 3: Ποιότητα Ζωής*

Επιδίωξη του άξονα αυτού είναι να συμβάλει στην βελτίωση των συνθηκών για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και εργασίας των κατοίκων της Περιφέρειας τόσο στην ύπαιθρο όσο και στα αστικά κέντρα. Ως αστικά κέντρα νοούνται τα κέντρα με πληθυσμό μεγαλύτερο των 10.000 κατοίκων. Θα δοθεί προτεραιότητα στην ολοκλήρωση των υποδομών στους τομείς Περιβάλλοντος, Εκπαίδευσης και Υγείας-Πρόνοιας και στην ενδυνάμωση του αναπτυξιακού ρόλου των μεγάλων αστικών κέντρων.

Τα κέντρα αυτά αποτελούν τους μελλοντικούς πόλους έλξης λόγω της διαρκώς αυξανόμενης κινητικότητας των πολιτών σαν αποτέλεσμα της κατεύθυνσης της οικονομικής ανάπτυξης προς νέους κλάδους και τομείς απασχόλησης, αλλά και των συνθηκών ευελιξίας στις αγορές εργασίας που θα επικρατήσουν.

Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι η Περιφέρεια της Θεσσαλίας χωρίζεται σε δύο πόλους ανάπτυξης:

- Τον Ανατολικό με κύριους πόλους την Λάρισα και τον Βόλο.
- Τον Δυτικό με κύριους πόλους την Καρδίτσα και τα Τρίκαλα.

Οι πόλοι αυτοί λόγω της γεωγραφικής γειννίας τους αλλά και λόγω των δυνατοτήτων ανάπτυξης οικονομιών κλίμακας και συμπληρωματικοτήτων σε πολλές παλαιές αλλά και νέες δραστηριότητες μέσω συνεργασιών και δικτυώσεων, μπορούν να εξελιχθούν σε ισχυρούς πόλους ανάπτυξης πολύ μεγαλύτερης εμβέλειας τόσο από την σημερινή τους αλλά και από αυτή που θα είχαν με την κοινότητα οπτική των προοπτικών τους.

Πέρα από τα δύο αστικά δίπολα στην Περιφέρεια υπάρχει ένα ευρύ δίκτυο οικιστικών κέντρων μεγαλύτερου ή μικρότερου επιπέδου, που αποτελούν Ζώνες ανάπτυξης, εξαρτημένες κατά βάση από τα μεγάλα αστικά κέντρα των οποίων αποτελούν δορυφόρους. Στα μικρότερα αυτά κέντρα εξαντλείται σε μεγάλο βαθμό η τάση συγκέντρωσης του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα. Υπό την έννοια αυτή ο στόχος του άξονα προτεραιότητας για βελτίωση των συνθηκών ποιότητας Ζωής, τον προσδιορισμό και την ανάδειξη της αναπτυξιακής ταυτότητας και του ρόλου των αστικών κέντρων, θα αφορά υπό την ευρεία έννοια το σύνολο του οικιστικού δορυφορικού πλέγματος κάθε μεγάλου αστικού κέντρου.

- *Άξονας 4: Αξιοποίηση του κέντρου βάρους θέσης της Περιφέρειας και ανάδειξη της σε «Κόμβο Δικτύων»*

Κεντρικός στόχος του άξονα είναι η αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της Περιφέρειας και η ανάδειξη της σε στρατηγικό «κόμβο δικτύων» με τη δημιουργία συγχρόνων υποδομών που θα αποτελέσουν ισχυρό παράγοντα για την προσέλκυση επενδύσεων και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών της τομέων.

Το κύριο βάρος του συγκεκριμένου άξονα προτεραιότητας δίνεται στην συμπλήρωση και στην κάλυψη των μεγάλων αναγκών της Περιφέρειας σε βασικές μεταφορικές υποδομές, αξιοποιώντας και ολοκληρώνοντας παράλληλα εκείνες που δημιουργήθηκαν κυρίως κατά το Β' ΚΠΣ, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα σύγχρονο και συνεκτικό δίκτυο μεταφορών που θα συμβάλλει στην επιτάχυνση της «οικονομικής ενσωμάτωσης» της Περιφέρειας στο Βόρειο Τόξο και ταυτόχρονα στην άρση της απομόνωσης κυρίως της Δυτικής Θεσσαλίας και στην προσέλκυση επενδύσεων.

Η σύνδεση της Περιφέρειας με τους μεγάλους άξονες των μεταφορών δημιουργεί τις προϋποθέσεις επιτάχυνσης των αναπτυξιακών διαδικασιών και συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό και στην ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων στηρίζοντας μεγάλο φάσμα νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Οι επιμέρους ειδικοί στόχοι του άξονα διαμορφώνονται ως εξής:

- Ανάπτυξη σύγχρονων δικτύων μεταφορών που θα στηρίζουν το παραγωγικό σύστημα της Περιφέρειας και θα συμβάλλουν στην αξιοποίηση την κεντρικής θέσης στον άξονα των Εθνικών και Ευρωπαϊκών Δικτύων.
- Ανάδειξη την Περιφέρειας σε διαμετακομιστικό κέντρο με την ανάπτυξη δικτύου συνδυασμένων μεταφορών.
- Δημιουργία δικτύου σύνδεσης των κυριότερων αστικών και ημιαστικών κέντρων της Περιφέρειας.

- *Άξονας 5: Ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων*

Ο άξονας αναφέρεται σε ενέργειες κατάρτισης, προώθησης της απασχόλησης, ανάπτυξης της γυναικείας απασχόλησης και προώθησης της ισότητας των δύο φύλων, οι οποίες είναι ενταγμένες σε ένα πλαίσιο ολοκληρωμένης παρέμβασης και λειτουργούν συμπληρωματικά και σε συνέργεια με τις δράσεις των τομεακών προγραμμάτων καθώς και με εκείνες που θα αναληφθούν στο πλαίσιο υλοποίησης των κοινοτικών πρωτοβουλιών. Επίσης, τα μέτρα του άξονα διαχέονται σε όλο το πρόγραμμα και αποτελούν συμπληρωματικές δράσεις ειδικά στα πλαίσια των «ολοκληρωμένων προσεγγίσεων» στους άξονες της «Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης της Υπαίθρου» και «Ποιότητα Ζωής».

Οι δράσεις του άξονα συμβάλλουν στην διατήρηση και την δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων οι οποίες ανταποκρίνονται στις προοπτικές απασχόλησης στην Περιφέρεια. Οι ενέργειες αναφέρονται σε εργαζόμενους και ανέργους με ιδιαίτερη βαρύτητα στους μακροχρόνια ανέργους, στους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, στα άτομα που απειλούνται ή και υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό και στις γυναίκες.

Η χωρική και κλαδική αναφορά σχετίζεται με περιοχές και κλάδους υψηλής ανεργίας με την ανάληψη τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης, καθώς και τοπικών συμφώνων απασχόλησης, ενώ οι συμπληρωματικές δράσεις σχετίζονται με την δημιουργία υποδομών, που θα συμβάλουν αφ' ενός στην εξασφάλιση προϋποθέσεων για την ένταξη ανέργων στην αγορά εργασίας και αφ' ετέρου την προώθηση της απασχόλησης μέσω της λειτουργίας των δομών αυτών.

- *Άξονας 6: Εφαρμογή*

Οι ενέργειες του άξονα αυτού έχουν στόχο την υποστήριξη της ομαλής υλοποίησης των δράσεων του προγράμματος. Οι ενέργειες αυτές αφορούν κυρίως στον προγραμματισμό και

σχεδιασμό, στην προετοιμασία, στην αξιολόγηση, στην παρακολούθηση, στην δημοσιότητα, στην εφαρμογή και τον έλεγχο του προγράμματος. [URL 12]

2.3 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΝΕΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ

Η επένδυση στην έρευνα και τεχνολογία είναι μία απόλυτα παραγωγική οικονομική δραστηριότητα και αποτελεί μονόδρομο για τη βελτίωση της παραγωγικότητας του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα της ελληνικής οικονομίας. Για τον αγροτικό τομέα της χώρας μας σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, η επένδυση στην αγροτική έρευνα και τεχνολογία αποτελεί άμεση προτεραιότητα.

Η αγροτική έρευνα μεταξύ άλλων προσανατολίζεται και επικεντρώνεται στην ανάδειξη και εφαρμογή καινοτόμων τεχνολογικών και αναπτυξιακών εργαλείων που αναφέρονται στη βιώσιμη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, όπως το νερό, το έδαφος, η βιοποικιλότητα καθώς στην αξιοποίηση εναλλακτικών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Η πολιτική της μελλοντικής αγροτικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στοχεύει:

- Στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της παραγωγής των αγροτικών προϊόντων, της βελτίωσης του εισοδήματος των αγροτών και της ανάπτυξης της υπαίθρου.
- Στην προώθηση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας.
- Στην ανάπτυξη ενεργειακών καλλιεργειών, ανθοκομικών και αρωματικών φυτών.
- Στην προστασία και αξιοποίηση του αγροτικού περιβάλλοντος, μέσω του αγροτουρισμού.
- Στη μείωση των επιπτώσεων των αγροτικών δραστηριοτήτων στην κλιματική αλλαγή.
- Στη διασφάλιση της εθνικής αγροτικής παραγωγής με τη διαφύλαξη και αξιοποίηση των γενετικών πόρων.

Η έρευνα οφείλει να στηρίζει τους παραπάνω άξονες αγροτικής πολιτικής. Όσον αφορά τη γεωργική παραγωγή συγκεκριμένα, η έρευνα θα εστιαστεί στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων προϊόντων, στη δημιουργία νέων ποικιλιών με βιοτεχνολογικές μεθόδους και μοριακούς δείκτες για καλύτερη ποιότητα, απόδοση και αντοχή σε αντίξοες περιβαλλοντικές συνθήκες, στην παραγωγή

καινοτόμων προϊόντων και διαδικασιών με πιστοποιούμενα συστήματα παραγωγής. Ακόμη η έρευνα θα δώσει έμφαση στην καλλιέργεια ενεργειακών φυτών και στην εφαρμογή γεωργικών πρακτικών μειωμένων εκπομπών αερίων και μειωμένης χρήσης αρδευτικού νερού.

Όσον αφορά στα τρόφιμα, οι βασικοί άξονες έρευνας θα πρέπει να είναι η υγιεινή, η ασφάλεια και η διατροφική αξία, η βελτίωση μεθόδων συντήρησης, επεξεργασίας και μεταποίησης νωπών αγροτικών προϊόντων και τροφίμων, καθώς και η αξιοποίηση των υποπροϊόντων των βιομηχανικών τροφίμων.

Η δασική έρευνα θα στοχεύσει στην αξιοποίηση των δασών και παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών, στη βιοποικιλότητα, στις δυναμικές και στη λειτουργία των φυσικών χερσαίων οικοσυστημάτων. Ειδικότερα, θα επικεντρωθεί στην διαχείριση των δασών, στη δασοκομία και δασική γενετική βελτίωση δασοπονικών ειδών, στα συστήματα χρήσης και εκμετάλλευσης δασικών πόρων, στην προστασία, διατήρηση και αποκατάσταση δασικών οικοσυστημάτων, στην τεχνολογία ξύλου και λοιπών δασικών προϊόντων.

Σχετικά με τη ζωική παραγωγή θα δοθεί έμφαση στο σχεδιασμό κτηνοτροφικών παραγωγικών συστημάτων υψηλής προστιθέμενης αξίας και μειωμένων εκπομπών αερίων καθώς και στην ευζωία των εκτρεφόμενων ζώων, στη βασισμένη στην ποιότητα ανταγωνιστικότητα των ελληνικών κτηνοτροφικών προϊόντων, στον εκσυγχρονισμό των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων με την εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων τόσο για τη βελτίωση της παραγωγικότητας όσο και για την παραγωγή ασφαλών προϊόντων, στην ανάπτυξη διαγνωστικών μεθόδων για την πρόληψη και αντιμετώπιση λοιμωδών και παρασιτικών νοσημάτων των ζώων που προκαλούν μεγάλες οικονομικές επιπτώσεις στη ζωική παραγωγή καθώς και νοσημάτων που μεταδίδονται από τα ζώα στους ανθρώπους.

Όσον αφορά την αλιεία και τις υδατοκαλλιέργειες, οι ερευνητικοί στόχοι θα πρέπει να αφορούν στη διαχείριση των αποθεμάτων εμπορεύσιμων ειδών του υδάτινου περιβάλλοντος, στην επίδραση της θαλάσσιας ρύπανσης στην αλιευτική παραγωγή, στις σύγχρονες μεθόδους αειφόρου διαχείρισης των αλιευτικών πόρων, στη διατροφή, συνθήκες εκτροφής, ευζωία, ανάπτυξη και παθολογία εκτρεφόμενων ειδών υδρόβιων οργανισμών και ποιότητα των προϊόντων τους, στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (π.χ. γεωθερμία) στις υδατοκαλλιέργειες καθώς και στην ανάπτυξη και βελτίωση μηχανικών συστημάτων και αυτοματισμών.

Σ' έναν κόσμο που εξελίσσεται ραγδαία και η γνώση αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα, εισάγονται και σχεδιάζονται προγράμματα Διά Βίου Αγροτικής Μάθησης και Κατάρτισης. Κατοχυρώνεται το αγροτικό επάγγελμα και συνδυάζεται η αγροτική δραστηριότητα με την παροχή εκπαιδευτικού πιστοποιητικού. Ταυτόχρονα, ανασυγκροτείται ο Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Απασχόλησης (Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α) – «Δήμητρα» και

μπαίνουν τα θεμέλια για τη σύσταση Εθνικής Σχολής Αγροτικής Εκπαίδευσης με τη συνεργασία του Εθνικού Ιδρύματος Αγροτικής Έρευνας (ΕΘΙΑΓΕ) και Πανεπιστημιακών σχολών.

Η Εκπαίδευση των Αγροτών πρέπει να είναι εστιασμένη στην απόκτηση γνώσης για αγροτική επιχειρηματικότητα, διαχείριση περιβάλλοντος, τιμολόγηση προϊόντων, διαχείριση κρίσεων, χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, συνεταιριστικής αντίληψης και πολιτικών προώθησης και δικτύωσης.

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ) επικεντρώνεται στα κύρια θέματα της γεωργικής επαγγελματικής εκπαίδευσης όπως [URL 13]:

1. Καθορισμός των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων όλων των ειδικοτήτων των Σχολών που θα οδηγήσει στην κατοχύρωση των γνώσεων και δεξιοτήτων που παρέχουν οι εκπαιδευτικές μας δομές.

2. Επαγγελματική κατοχύρωση του Γεωργικού Επαγγέλματος μέσω της θεσμοθέτησης του Πράσινου Πιστοποιητικού. Η θεσμοθέτηση αυτή θα οδηγήσει στην ανάγκη δημιουργίας νέων Εκπαιδευτικών δομών ενταγμένων στο Εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, με σκοπό τη χορήγηση του Πράσινου Πιστοποιητικού. Οι νέες Εκπαιδευτικές δομές για να καλύψουν τις ανάγκες όλων των υποψήφιων νέων αγροτών θα πρέπει να είναι διάσπαρτες σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Η εκπαιδευτική πολιτική των αγροτών απαιτεί στενή συνεργασία συναρμόδιων υπουργείων.

3. Λειτουργία του ΙΕΚ του ΥΠΑΑΤ (Ίδρυση: ΦΕΚ 900Β'/06.06.2007), το οποίο θα παρέχει επαγγελματική αρχική κατάρτιση στις εξής ειδικότητες: Θαλάσσιας αλιείας, Μεταποίησης αλιευτικών προϊόντων, Μελισσοκομίας και Αμπελουργίας – Οινοτεχνίας – Οινoturισμού.

Η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, που δραστηριοποιείται ή σκοπεύει να δραστηριοποιηθεί στον Πρωτογενή Τομέα, αποτελεί το κομβικό σημείο για την επιτυχία της προσπάθειας ανασυγκρότησης της ελληνικής υπαίθρου. Η γεωργική επαγγελματική κατάρτιση, ως δομικό μέρος της Διά Βίου Μάθησης, είναι ίσως το σημαντικότερο εργαλείο που έχουμε στη διάθεσή μας, προκειμένου να εφοδιάσουμε τους παραγωγούς με τις εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες, που απαιτούνται για να αντεπεξέλθουν με επιτυχία στις απαιτήσεις του αγροτικού επαγγέλματος.

Στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού και της ευρυζωνικής σύνδεσης των απομακρυσμένων περιοχών το ΥΠΑΑΤ θα διαθέσει 50 εκατ. ευρώ από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλτατζής».

Οι νέες τεχνολογίες και το διαδίκτυο πρέπει να γίνουν «κτήμα» του Έλληνα αγρότη. Η ενίσχυση των ευρυζωνικών υποδομών σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια αποτελεί

προϋπόθεση για την περιφερειακή ανάπτυξη και τη στήριξη των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας.

Σύγχρονος αγρότης είναι ο δια-δικτυωμένος αγρότης. Οι Έλληνες αγρότες θα μπορούν να έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, με υψηλές ταχύτητες και δυνατότητα άντλησης των πληροφοριών που χρειάζονται.

Σε γενικές γραμμές, μια συνοπτική περιγραφή του πλαισίου αναπτυξιακής στρατηγικής δίνεται στον *Πίνακα 2*. [Χριστοφάκης, 2004]

Πίνακας 2: Βασικό πλαίσιο αναπτυξιακής στρατηγικής.

Αναπτυξιακός Ρόλος	Επιχειρηματικές και Αναπτυξιακές Υποδομές προς ενίσχυση-αξιοποίηση κατα περίπτωση	Προωθητικές δραστηριότητες προς ενίσχυση-αξιοποίηση κατα περίπτωση
Νομαρχιακά κέντρα ανάπτυξης (Τοπικά κέντρα ανάπτυξης με εμβέλεια σε επίπεδο Νομού)	Συνδέσεις με γειτονικά κέντρα ανάπτυξης	Εκπαίδευση και προσαρμοσμένη έρευνα και ανάπτυξη τοπικών ιδρυμάτων
Τοπικά κέντρα ανάπτυξης (Κέντρα ανάπτυξης με εμβέλεια σε τοπικό επίπεδο)	Οδικοί και σιδηροδρομικοί άξονες - Συνδέσεις	Βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα προσαρμοσμένη στα χαρακτηριστικά των τοπικών παραγωγικών συστημάτων
Τοπικά κέντρα ανάπτυξης με ειδικό ρόλο (πχ. κέντρα αγροτικής ανάπτυξης, τουριστικά κέντρα, παραδοσιακά κέντρα με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και πολιτιστική αξία κλπ.)	Αναπτυξιακοί άξονες - Συνδέσεις	Υπηρεσίες προς τις αγροτικές δραστηριότητες
	Λιμάνια – Μαρίνες	Τοπικές ΜΜΕ και υπηρεσίες προς αυτές
	Αεροδρόμια - Ελικοδρόμια	Τοπικά παραδοσιακά προϊόντα
	Βιομηχανικές και επιχειρηματικές περιοχές	Ειδικές μορφές τουρισμού
	Τεχνικές υποδομές	Τοπική παράδοση και πολιτισμός
	Κοινωνικές υποδομές (Κέντρα υγείας, σχολεία, γηροκομεία κλπ.)	Αλιεία - ιχθυοκαλλιέργειες
	Πολιτιστικές υποδομές (Μουσεία, βιβλιοθήκες, πολιτιστικές διαδρομές, αρχαιολογικοί χώροι κλπ.)	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (αιολική, ηλιακή, γεωθερμία)
		Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους
		Αρχαιολογικοί χώροι, θρησκευτικά μνημεία
		Παραθεριστική κατοικία

2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η ελληνική γεωργία και η ύπαιθρος, γενικότερα, έχουν τεράστια οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική αξία. Στην ύπαιθρο ζει ο μισός περίπου πληθυσμός της πατρίδας μας, ενώ στην ύπαιθρο ανήκει περισσότερο από το 85% της γεωγραφικής έκτασης της χώρας. Η γεωργική δραστηριότητα υπήρξε ανέκαθεν η «ατμομηχανή» της οικονομίας της υπαίθρου, αν και τα τελευταία χρόνια η γεωργική οικονομία έχει παραχωρήσει την πρωτοκαθεδρία της στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών, σε πολλές περιοχές της υπαίθρου.

Οι οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις των τελευταίων δύο-τριών δεκαετιών οδήγησαν σε θεμελιώδεις αλλαγές των απόψεων για την υφή και το ρόλο της οικονομίας της υπαίθρου και συνεπώς, άρχισαν να θέτουν νέες αξίες και προτεραιότητες για την πολιτική της γεωργία και της υπαίθρου.

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση η οποιαδήποτε πολιτική για την ελληνική ύπαιθρο εκφραζόταν μέσω της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Έκτοτε εφαρμόστηκαν αρκετές πολιτικές και προγράμματα στήριξης της οικονομίας της υπαίθρου από την Ευρωπαϊκή Ένωση άλλοτε με επιτυχία και άλλοτε λιγότερο αποτελεσματικά. Κάποια από τα προγράμματα που αναφέρθηκαν παραπάνω και εφαρμόστηκαν για την ενίσχυση της ελληνικής υπαίθρου είναι η στρατηγικής της Λισσαβόνας, η Κοινή Γεωργική Πολιτική, Natura 2000, οι Κοινοτικές Πρωτοβολίες LEADER και το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής».

Το κράτος μπορεί και πρέπει να παίζει ένα πρωταγωνιστικό κοινωνικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό ρόλο στην πολιτική της υπαίθρου. Ειδικότερα, το κράτος μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής για τον πληθυσμό της υπαίθρου, δημιουργώντας οικονομικές ευκαιρίες για τους κατοίκους της υπαίθρου και διαμορφώνοντας τον «χαρακτήρα» και την «εικόνα» της υπαίθρου.

Γενικά, μπορούμε να υποθέσουμε, ότι οι περισσότεροι Έλληνες οραματίζονται

- μία ύπαιθρο που αποτελεί πεδίο επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- αλλά που σέβεται και προστατεύει το φυσικό περιβάλλον.
- μία ύπαιθρο που στηρίζει και στηρίζεται από μία αειφόρο ανάπτυξη.
- μία ύπαιθρο που απολαμβάνει τις σύγχρονες ανέσεις, αλλά που ταυτόχρονα χαίρεται να διατηρεί τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις, την πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά του λαού μας.
- μία ύπαιθρο απαλλαγμένη από κάθε ίχνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Ο Νομός Τρικάλων βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας και είναι ένας από τους τέσσερις νομούς της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Τα Τρίκαλα είναι η πρωτεύουσα του Νομού Τρικάλων και του Δήμου Τρικαίων. Η πόλη διασχίζεται από τον ποταμό Ληθαίο, ο οποίος αποτελεί παραπόταμο του Πηνειού.

Η πόλη των Τρικάλων είναι χτισμένη πάνω στην αρχαία πόλη Τρίκκα ή Τρίκκη, που ιδρύθηκε γύρω στην 3η χιλιετία π.Χ. και ονομάστηκε έτσι από τη νύμφη Τρίκκη, κόρη του Πηνειού ή κατ' άλλους του Ασωπού ποταμού. Η πόλη ήταν σημαντικό κέντρο της αρχαιότητας, καθώς εδώ έζησε και έδρασε ο Ασκληπιός (1247 π.Χ.), που σήμερα αποτελεί έμβλημα του Δήμου Τρικκαίων, ο οποίος ήταν και βασιλιάς της πόλης. Στην περιοχή υπήρχε μάλιστα ένα από τα σημαντικότερα και αρχαιότερα Ασκληπιεία της εποχής. Μέρος του φημισμένου στην αρχαιότητα Ασκληπιείου έχει βρεθεί και η αρχαιολογική σκαπάνη φέρνει στο φως καινούργια ευρήματα.

Πρόκειται για μία επίπεδη σε γενικές γραμμές πόλη και διακρίνεται για την καλή ρυμοτομία τους, με μεγάλους και ευθείς δρόμους, με πολλές και όμορφες πλατείες και άλση.

Ο νομός είναι πλούσιος σε νερά και δύο από τους μεγαλύτερους Ελληνικούς ποταμούς, ο Πηνειός και ο Αχελώος έχουν τις πηγές τους στον νομό Τρικάλων και συγκεκριμένα στην Πίνδο. Ο πρώτος αφού διασχίσει το μεγαλύτερο μέρος του Θεσσαλικού κάμπου χύνεται στο Αιγαίο μέσω της κοιλάδας των Τεμπών και ο δεύτερος, διασχίζοντας τον ορεινό όγκο της Πίνδου αποτελεί το φυσικό σύνορο με την Ήπειρο, χύνεται στην θάλασσα του Μεσολογίου.

Πολλά είναι τα αξιοθέατα που μπορεί κανείς να επισκεφτεί στα Τρίκαλα και την ευρύτερη περιοχή. Μερικά από αυτά είναι:

- Το Ασκληπιείο της Αρχαίας Τρίκκης, το αρχαιότερο και σημαντικότερο της Ελλάδας κατά τον Στράβωνα.
- Το Φρούριο της πόλης, που κατασκευάστηκε από τον Ιουστινιανό πάνω στην αρχαία ακρόπολη της Τρίκκης κατά τον 6ο μ.Χ. αιώνα, με τριπλό τείχος.
- Το Τζαμί του Οσμάν Σαχ, κτίσμα του 16ου αιώνα σχεδιασμένο από τον Σινάν Πασά. Το τζαμί ονομάζεται έτσι από την τουρκική λέξη κουρσούμ, που σημαίνει μολυβδος, καθώς ο θόλος του είναι μολυβοσκεπάστος. Κοντά στο τζαμί σώζεται το μαυσωλείο του γιου του σουλτάνου Σουλεϊμάν Οσμάν Σαχ, που κατά την παράδοση έκτισε το τζαμί επειδή στα Τρίκαλα θεραπεύτηκε από αρρώστια που τον ταλαιπωρούσε
- Η παλιά πόλη, η οποία αποτελείται από τις συνοικίες Βαρούσι και Μανάβικα.
- Ο λόφος του Προφήτη Ηλία όπου εκεί βρίσκεται ο ζωολογικός κήπος της πόλης, που ανάμεσα σε άλλα φιλοξενεί τίγρεις, τσιντσιλά και ιγκουάνα, έμου, στρουθοκαμήλους, άλογα, ελάφια και αρκετά είδη πουλιών.
- Ο Μύλος Ματσόπουλου.

Στα Τρίκαλα εδώ και μερικά χρόνια λειτουργούν τρεις ανώτατες σχολές. Πρόκειται για το Τμήμα Επιστημών Φυσική Αγωγής και Αθλητισμού (ΤΕΦΑΑ), το οποίο άρχισε τη λειτουργία του ως αυτόνομο τμήμα (υπαγόμενο πάντα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας) μέσα στη δεκαετία του '90, το Τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων του ΤΕΙ Λάρισας και το Τμήμα Ανακαίνισης και Αποκατάστασης Κτιρίων, επίσης του ΤΕΙ Λάρισας.

Η μακρινή απόσταση από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, η ελλιπής οδική και σιδηροδρομική και η ανύπαρκτη αεροπορική σύνδεση, αποτελούν τους κύριους λόγους για τους οποίους ο νομός Τρικάλων γνώρισε στο παρελθόν κάποια μορφή απομόνωσης. Επιπλέον, αυτοί ήταν και οι παράγοντες που καθόρισαν και διαμόρφωσαν την κοινωνικο-οικονομική φυσιογνωμία της περιοχής.

Η έκταση του νομού ανέρχεται σε 3.381.000 στρέμματα και το κύριο χαρακτηριστικό του νομού Τρικάλων από γεωμορφολογική άποψη είναι το μεγάλο ποσοστό ορεινών (66%) και ημιορεινών (14%) περιοχών με έντονη κάλυψη από παραγωγικά δάση (30%) και μεγάλες εκτάσεις βοσκοτόπων (42%).

Σημαντική μείωση του πληθυσμού του νομού Τρικάλων παρατηρείται στη δεκαετία του '60. Αυτό οφείλεται στο κύμα μετανάστευσης που παρατηρήθηκε εκείνη την περίοδο για οικονομικούς λόγους προς τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης και κυρίως την Γερμανία. Μετά από αυτή τη δεκαετία και για ολόκληρη την επόμενη δεκαετία ο πληθυσμός αρχίζει να αυξάνεται με σταθερή πορεία λόγω της επιστροφής κυρίως των οικονομικών μεταναστών.

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του Νομού ζει και εργάζεται στην πόλη των Τρικάλων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσία για την απογραφή πληθυσμού του 2011 ο πληθυσμός του νομού Τρικάλων ανέρχεται στους 133.000 κατοίκους, αλλά παρουσιάζει μείωση κατά 5.000 κατοίκους σε σχέση με την απογραφή του 2001. Αναλυτικά ο πληθυσμός του νομού Τρικάλων ανά Δήμο έχει ως εξής: Δήμος Τρικκαίων 80.900 κατοίκους, Δήμος Καλαμπάκας 21.280 κατοίκους, Δήμος Πύλης 14.210 κατοίκους και Δήμος Φαρκαδόνας 13.310 κατοίκους. [URL 15]

Οι αιτίες της μείωσης του πληθυσμού των νομών Τρικάλων μπορούν να διερευνηθούν σε πολλές κατευθύνσεις. Αρχικά ένας σημαντικός λόγος είναι η κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα το 2008 και εντάθηκε τα 2 τελευταία χρόνια με τα μηνμόνια τα οποία προκάλεσαν υποανάπτυξη στον Ελληνικό χώρο.

Υπανάπτυξη, όμως, προϋπήρχε της κρίσης στη Δυτική Θεσσαλία και είχε ως αποτέλεσμα την μετακίνηση του νεανικού κυρίως πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα προς αναζήτηση εργασίας. Αυτή η μετακίνηση συνεχίζεται, όχι πλέον προς τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), αλλά λόγω της κρίσης, σε χώρες του εξωτερικού.

Στους λόγους μείωσης του πληθυσμού του νομού Τρικάλων θα πρέπει να συμπεριληφθεί και ο παράγοντας της υπογεννητικότητας που πιστοποιείται από τα επίσημα στοιχεία που δημοσιεύονται τα τελευταία χρόνια από το ληξιαρχείο Τρικάλων.

3.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Στον τομέα της απασχόλησης η σχετικά μικρή κλίμακα βιομηχανικής παραγωγής και ο έντονα δασικός και γεωργοκτηνοτροφικός χαρακτήρας της περιοχής, προσδιορίζουν σαφώς και τον χαρακτήρα της απασχόλησης του νομού Τρικάλων, που διοχετεύεται στον πρωτογενή κυρίως τομέα.

Το παραγωγικό σύστημα στο οποίο στηρίζεται ο νομός είναι κυρίως ο πρωτογενής τομέας σε ποσοστό 53%, έπειτα ο τριτογενής τομέας με ποσοστό 28% και τέλος ο δευτερογενής τομέας με ποσοστό 19% [Παπαστεργίου,1992].

Στον άξονα Καλαμπάκας-Μετεώρων-Πύλης και των γύρω χωριών, λόγω των ποικίλων δραστηριοτήτων, η απασχόληση καλύπτει και τους τρεις τομείς της οικονομίας, με σημαντικό ποσοστό απασχολουμένων –πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης - στον τουρισμό, κυρίως στην Καλαμπάκα και το Καστράκι, λόγω Μετεώρων. Στον άξονα του Ασπροποτάμου, λόγω του δασικού χαρακτήρα της περιοχής η απασχόληση αφορά κυρίως τα δάση, την κτηνοτροφία και τον αγροτουρισμό και ειδικότερα τον παραθεριστικό ορεινό τουρισμό, συμπληρωματικά δε την γεωργία. Στον άξονα Χασίων-Αντιχασίων, η δραστηριότητα του ενεργού πληθυσμού επικεντρώνεται στους τομείς της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, ενώ στην υπόλοιπη πεδινή περιοχή οι κάτοικοί της ασχολούνται με την γεωργία (δυναμικές καλλιέργειες, γεωργικές επιχειρήσεις, θερμοκήπια κλπ.)

Τέλος, στην περιοχή των Τρικάλων το μεγαλύτερο μέρος ασχολείται με την παροχή υπηρεσιών όπως είναι το εμπόριο και διάφορα άλλα είδη υπηρεσιών, καθώς και στον μεταποιητικό και κατασκευαστικό τομέα. Μικρές και μεσαίες βιοτεχνίες και κατασκευαστικές εταιρείες βρίσκονται στην Πόλη των Τρικάλων αλλά και κατά μήκος των οδικών αξόνων Τρικάλων - Καλαμπάκας, Τρικάλων - Λάρισας, Τρικάλων - Καρδίτσας και Τρικάλων – Πύλης.

Πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα ο συμπληρωματικός χαρακτήρας της απασχόλησης των αγροτών των ορεινών περιοχών, των οποίων τα εισοδήματα πέραν αυτών της κύριας απασχόλησης προέρχονται και από άλλες εποχιακές. Αρκετοί αγρότες των περιοχών αυτών

μετακινούνται κάθε χρόνο σε άλλες περιοχές της χώρας για εποχιακές εργασίες συγκομιδής, όπως τρύγος, ελιές κλπ.

Όπως είπαμε η οικονομία του νομού Τρικάλων στηρίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα. Οι τρεις βασικοί κλάδοι του πρωτογενούς τομέα της οικονομίας για το νομό Τρικάλων είναι η γεωργία, η κτηνοτροφία και τα δάση. Συγκεκριμένα στον τομέα της Γεωργίας όπου καλλιεργούνται γύρω στα 670.000 στρέμματα και με στραμμένη την παραγωγή σε δυναμικές καλλιέργειες, όπως το βαμβάκι, καπνός, σπυροκηπευτικά, σιτάρι, καλαμπόκι κλπ. [Νημάς, 1987]

Τα κύρια κτηνοτροφικά προϊόντα, είναι το αιγοπρόβειο και αγελαδινό γάλα. Οι κτηνοτροφικές μονάδες τροφοδοτούν τα 3 μεγάλα εργοστάσια γάλακτος του νομού και καλύπτουν τις ανάγκες σε εσωτερική κατανάλωση. Επιπλέον, από τον νομό Τρικάλων εξάγονται σημαντικές ποσότητες σε τυρί διαφόρων τύπων όπως φέτας, μανούρι, γαλοτύρι αλλά και διάφορα άλλα τυροκομικά προϊόντα, καθώς και κρέας (γύρω στους 20 χιλ. τόνους) και άλλα ζωοκομικά προϊόντα.

Επιπλέον, το 1/3 της έκτασης του Νομού καλύπτεται από παραγωγικά δάση, κυρίως ελάτης, δρυός και οξιάς και αποτελούν σημαντική πηγή παραγωγής πρώτης ύλης. Ετήσια παράγονται 150.000 τόνοι ξυλείας συνολικά, στρόγγυλης και καύσιμης.

Στα νερά του Ασπροποτάμου ζει εκλεκτής ποιότητας πέστροφα. Στην περιοχή λειτουργεί μονάδα παραγωγής γόνου του δασαρχείου Καλαμπάκας, ενώ υπάρχει αρκετός αριθμός ερασιτεχνών αλιέων, που ασχολούνται με την αλιεία της πέστροφας.

Ο δευτερογενής τομέας και κυρίως ο κλάδος της βιομηχανίας και της βιοτεχνίας απασχολεί το 22% του ενεργού πληθυσμού. Στον δευτερογενή τομέα, λόγω του αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής, οι περισσότερες μονάδες μεταποίησης σχετίζονται με τα προϊόντα του πρωτογενή τομέα (μάλλινα και βαμβακερά, υφάσματα, τυροκομικά, αλλαντικά, προϊόντα ξύλου). Η λειτουργία σημαντικού αριθμού αλευροβιομηχανιών, τυροκομείων, δύο μεγάλων εργοστασίων ξυλείας του Δασαρχείου Καλαμπάκας και της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Καλαμπάκας, πολλών μικρών πριστηρίων, δύο μονάδων μίξης ζωοτροφών, πολλών μικρών βιοτεχνιών και η ιδιαίτερα ανεπτυγμένη οικοτεχνία, το είδος και το μέγεθος της αγροτικής παραγωγής, όλα επιβεβαιώνουν τον χαρακτήρα της μεταποίησης.

Η διάθεση της αγροτικής παραγωγής έχει αποδέκτες τις Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών και τους ιδιώτες, τόσο της περιοχής όσο και του υπόλοιπου νομού. Από τα κτηνοτροφικά προϊόντα το αιγοπρόβειο γάλα διατίθεται στα τυροκομεία της περιοχής και το αγελαδινό σε βιομηχανίες παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων, που λειτουργούν αποδοτικότερα στο νομό, ενώ το μαλλί σε βιοτεχνικά λαναριστήρια της περιοχής, από όπου παίρνουν το νήμα για την κατασκευή μάλλινων υφαντών και λοιπών ειδών οικοτεχνίας. Πρέπει

να επισημανθεί ιδιαίτερα η παραγωγή παραδοσιακών υφαντών και λοιπών ειδών χειροτεχνίας είτε υπό μορφή οικοτεχνίας, είτε υπό μορφή μικρών βιοτεχνιών οικογενειακής μορφής

Ο τριτογενής τομέας παραγωγής κατατάσσεται δεύτερος στο νομό Τρικάλων όσον αφορά την απασχόληση των κατοίκων με αυτόν. Κύριος κλάδος του τριτογενούς τομέα είναι το εμπόριο τόσο το χονδρικό όσο και το λιανικό. Τα προϊόντα τα οποία εμπορεύονται στο νομό είναι κυρίως γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, κάποια καταναλωτικά αγαθά, ξυλεία και υφαντά. Ένας κλάδος του τριτογενούς τομέα που σήμερα είναι αρκετά ανεπτυγμένος στην ευρύτερη περιοχή είναι ο τουρισμός. Τα τελευταία χρόνια λόγω των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων που δόθηκαν στην πόλη, έχει υλοποιηθεί αρκετά έργα υποδομής στην πόλη καθώς και η αναδιαμόρφωση ήδη υπαρχόντων προϊόντων τουριστικών σημείων στο νομό. Ο νομός Τρικάλων ανήκει στις περιπτώσεις των περιοχών εκείνων που διαθέτει ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, γεγονός που θα βοηθήσει τα επόμενα χρόνια να αναπτύξει ακόμη περισσότερο τον τουρισμό της. [Αργύρη, 2000]

Τα βασικά προβλήματα τα οποία επιδρούν αρνητικά στην ανάπτυξη του νομού είναι:

- Η ορεινότητα που αυξάνει κατά πολύ το κόστος των έργων και έχει σαν αποτέλεσμα την έλλειψη ακόμη βασικών έργων υποδομής, σε συνδυασμό με την ύπαρξη πολλών διάσπαρτων κοινοτήτων στον ορεινό όγκο του νομού Τρικάλων.
- Προβληματική οδική και σιδηροδρομική σύνδεση με τους γειτονικούς νομούς, και κυρίως με τη Δυτική Ελλάδα, καθώς και έλλειψη αεροδρομίου σε επίπεδο Θεσσαλίας.
- Προβληματική σύνδεση μεταξύ των οικισμών κυρίως στο ορεινό μέρος.
- Έλλειψη καθορισμένης βιομηχανικής περιοχής που συνεπάγεται την απροθυμία εγκατάστασης νέων επιχειρήσεων.
- Μικρή σε έκταση γεωργική ιδιοκτησία που έχει σαν αποτέλεσμα μικρό αγροτικό εισόδημα.

3.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

Ο νομός Τρικάλων παρουσιάζει μια τυπική κατάσταση διαφοροποίησης των επιπέδων ανάπτυξης στα πλαίσια του νομού, δηλαδή παρουσιάζονται σχέσεις μεταξύ περισσότερων και λιγότερων αναπτυγμένων περιοχών. Αυτή η σχέση υπάρχει και σε Εθνικό επίπεδο όπως για παράδειγμα η Περιφέρεια Θεσσαλίας σε σχέση με άλλες Περιφέρειες. Υπάρχει διαφοροποίηση

των επιπέδων ανάπτυξης και μέσα στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, υπάρχει όμως μια ανάλογη σχέση και μέσα στον ίδιο το Νομό Τρικάλων.

Ο ορεινός του χώρος έχει υποληφθεί σημαντικά σε ανάπτυξη σε σχέση με τον πεδινό και τον αστικό χώρο. Στην Περιφέρεια και ειδικότερα μέσα στο Νομό Τρικάλων, πέρα από τα διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης και βιοτικού επιπέδου θα δούμε ότι αναπτύσσονται και κάποιες άλλες σχέσεις μεταξύ του ορεινού και του πεδινού χώρου του Νομού Τρικάλων, όπως γενικά συμβαίνει σχεδόν για κάθε ορεινό χώρο. [Οικονόμου και Πετράκος, 1999]

Πρώτα οι σχέσεις αυτές αφορούν το νερό. Το νερό να μην καταναλώνεται κυρίως στον αστικό και πεδινό χώρο του Νομού Τρικάλων και του υπόλοιπου μέρους της Περιφέρειας (αντλούμενο ή μεταφερόμενο εκεί), δεν παράγεται όμως αυτό στους χώρους κατανάλωσης. Το νερό, ακόμα και αυτό που αντλείται στα πεδινά, στο μεγαλύτερο μέρος του παράγεται στα ορεινά. Η αναστροφή π.χ. του Αχελώου, σημαίνει αναστροφή των νερών των ορεινών περιοχών του Νομού Τρικάλων και μεταφορά τους για αξιοποίηση εκτός του ορεινού χώρου του και εκτός του νομού. Το γεγονός αυτό αν δεν συνδυαστεί, τόσο στο επίπεδο των αποφάσεων της Περιφέρειας όσο και στο επίπεδο του νομού Τρικάλων, με αντισταθμιστικά οφέλη υπέρ των ορεινών περιοχών του Νομού, θα σημαίνει και θα συνεπάγεται τελικά δυσμενή διακριτική μεταχείριση του ορεινού χώρου, καθώς τα νερά θα μεταφερθούν και αποβούν σε όφελος των περιοχών των υπολοίπων νομών της Περιφέρειας και των πεδινών και αστικών περιοχών του νομού Τρικάλων.

Υπάρχουν επίσης οι σχέσεις εδάφους μεταξύ του ορεινού και πεδινού χώρου. Αν τα οικοσυστήματα του ορεινού χώρου δεν είναι σε κατάλληλη κατάσταση, ώστε να λειτουργούν πράγματι ως ο «πράσινος προστατευτικός μανδύας του εδάφους», τότε το έδαφος και κυρίως το πιο παραγωγικό και λεπτόκοκκο υλικό, και άρα και η παραγωγική ικανότητα των εδαφών του ορεινού χώρου μεταφέρονται προς τα πεδινά. Ένα δε σημαντικό μέρος αυτών καταλήγει τελικά στη θάλασσα. Ο ορεινός δηλαδή χώρος, με την διατήρηση και την προστασία των φυσικών του οικοσυστημάτων, προσφέρει άμεσα στις κοινωνίες των πεδινών και των αστικών περιοχών νερό και μάλιστα σε άριστη ποιότητα, λόγω μη επιβάρυνσής του με χημικά και λόγω ταυτόχρονου φιλτραρίσματός του μέσω της διήθησης δια του δασικού εδάφους υπηρεσίες συγκράτησης των νερών και του εδάφους (αντιχειμαρρική και αντιπλημμυρική προστασία)

Προσφέρει έτσι σ' αυτές άμεσα οικονομικά οφέλη, αλλά και πολιτισμικά μέσω της προστασίας των έργων πολιτισμού. Τα οφέλη αυτά δεν προκύπτουν αυτόματα, αλλά μέσα από τους περιορισμούς στους οποίους υπόκεινται οι κάτοικοι του ορεινού χώρου σε σχέση με το χειρισμό και την από μέρους τους αξιοποίηση των εκεί φυσικών οικοσυστημάτων.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι κατά την περίοδο 1981-1994, ο δευτερογενής τομέας σε όλη τη Θεσσαλία φαίνεται να έχει υποστεί μια σημαντική μείωση του προϊόντος (-12,4%),

ενώ ο ίδιος τομέας για το ίδιο διάστημα για το σύνολο της χώρας παρουσιάζει αύξηση κατά 8,2%

Από άποψη ΑΕΠ ο νομός Τρικάλων βρίσκεται στην 28η θέση σε σύνολο 54 Νομών της Χώρας, με το 55,2% του ΑΕΠ του να στηρίζεται στον τριτογενή τομέα, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τη Θεσσαλία είναι 44,1%. Η παραγωγικότητα του Νομού στο σύνολο των τομέων παραγωγής (0,85) επίσης υπολείπεται και των 3 άλλων Θεσσαλικών νομών.

Η κατανομή των επενδύσεων φαίνεται να είναι δυσανάλογη (46,34%) του μέσου όρου της Θεσσαλίας (8,01%) στον τριτογενή τομέα, ενώ οι υπόλοιποι νομοί δίνουν μεγαλύτερο βάρος στις επενδύσεις του δευτερογενούς τομέα.

Τέλος, από τους δείκτες υποδομών και ποιότητας ζωής σε σχέση με το σύνολο της χώρας και τους άλλους Θεσσαλικούς νομούς ο νομός Τρικάλων φαίνεται να υστερεί σημαντικά στην κατά κεφαλήν κατανάλωση βιομηχανικού ρεύματος, καθώς και στα ΙΧ ανά 1000 κατοίκους.

Οι Ευστράτογλου, Παπαδόπουλος και Ευστράτογλου (2002) πραγματοποίησαν μια έρευνα σχετικά με την διαφοροποίηση και την ποικιλομορφία των αγροτικών περιοχών. Στόχος τους ήταν να αναδείξουν τους παράγοντες που προσδιορίζουν τις διαφορές όσον αφορά τις οικονομικές επιδόσεις ή την ανάπτυξη ανάμεσα σε περιοχές με παρόμοια χαρακτηριστικά. Το ένα σκέλος της μελέτης τους βασίστηκε στην σύγκριση του νομού Τρικάλων με τον νομό Αρκαδίας. Πρόκειται για δύο ορεινούς νομούς που δεν έχουν άμεση πρόσβαση στο κύριο συγκοινωνιακό και αναπτυξιακό άξονα της χώρας, βρίσκονται δηλαδή μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η οικονομία τους βασίζεται κυρίως στην γεωργία και κτηνοτροφία, ενώ παρατηρείται περιορισμένη βιομηχανική δραστηριότητα.

Θα περίμενε κανείς ότι δύο νομοί ακολουθούν τους ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης και όμως η έρευνα έδειξε τελείως διαφορετικά αποτελέσματα. Η διερεύνηση των διαφορών μεταξύ των δύο περιοχών βασίστηκε σε ένα σύνολο παραγόντων οι οποίοι αλληλεπιδρούν σε τοπικό επίπεδο και οι οποίοι σε γενικές γραμμές είναι:

- Φυσικοί πόροι της περιοχής και βαθμός αξιοποίησης αυτών.
- Ανθρώπινο δυναμικό, ικανότητες και δημογραφικές εξελίξεις.
- Υποδομές σε επίπεδο συγκοινωνιών, επικοινωνιών. Οικονομικές και κοινωνικές υποδομές και υποδομές τουρισμού.
- Επενδύσεις και χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά και περιφερειακά ή τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα.
- Οικονομικές δομές και οργάνωση όσον αφορά την απασχόληση, την παραγωγή και τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων.
- Σωστή εφαρμογή θεσμών, συνεργασία μεταξύ των φορέων και αποτελεσματικότητας διοίκησης.

- Δίκτυα συνεργασιών και επικοινωνιών, τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών.
- Καλή ποιότητα ζωής.
- Οργάνωση της τοπικής κοινωνίας με τις αξίες, πεποιθήσεις και νοοτροπίες.
- Κινητικότητα αγοράς εργασίας, αγορές αγαθών και υπηρεσιών.

Τα Τρίκαλα έχουν διατηρήσει την παραδοσιακή γεωργία και κτηνοτροφία με αποτέλεσμα να υπάρχει υψηλότερο ποσοστό ενσωμάτωσης της γεωργίας σε σχέση με την Αρκαδία. Η αξιοποίηση των φυσικών πόρων στα Τρίκαλα τα τελευταία χρόνια έχει στρέψει την προσοχή στην μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων αλλά ακόμη δεν θεωρείται σημαντική.

Γενικά και στους δύο νομούς παρατηρείται χαμηλή βιομηχανική δραστηριότητα και χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αφενός πρόκειται για ορεινούς νομούς και αφετέρου ότι απέχουν αρκετά από τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Τα τελευταία χρόνια ο νομός των Τρικάλων σημείωσε σημαντική βελτίωση στην τουριστική δραστηριότητα λόγω της χρηματοδότησης από αναπτυξιακά προγράμματα. Κατόρθωσαν έτσι να προωθήσουν αποτελεσματικά την πολιτισμική τους ταυτότητα, τα τοπικά τους προϊόντα και τις τοπικές παραδόσεις.

Η πιο σημαντική διαφορά ανάμεσα στους δύο νομούς η οποία καθόρισε σημαντικά και την πορεία της ανάπτυξής τους είναι η ανταπόκριση στα ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα και κυρίως στην Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I και II και των τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών. Στην Αρκαδία τα αποτελέσματα από την υλοποίηση του προγράμματος LEADER ήταν περιορισμένα.

3.4 ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Η αγροτική ανάπτυξη αποτελεί βασικό εργαλείο για την αναδιάρθρωση του γεωργικού τομέα και για την ενθάρρυνση της διαφοροποίησης και της καινοτομίας στις αγροτικές περιοχές. Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης άλλαξε το χάρτη της γεωργίας και η σωστή διαδικασία αναδιάρθρωσης είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη. Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στον ορθό προσανατολισμό της διαδικασίας αυτής προς μια πιο ευέλικτη οικονομία υψηλότερης προστιθέμενης αξίας παίρνοντας πάντα υπόψη τις πολιτιστικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές ιδιομορφίες των αγροτικών περιοχών.

Εικόνα 6: Χάρτης Περιοχής νομού Τρικάλων. [URL 16]

Οι Στάμου και Παπαδόπουλος (2001) παραθέτουν την ακόλουθη συνοπτική κατηγοριοποίηση του νομού Τρικάλων σε πυρήνες ανάπτυξης βασισμένους σε γεωγραφικά κριτήρια αναλόγως με τους φυσικούς πόρους και γενικά τις δυνατότητες που παρέχει η κάθε περιοχή. Αυτοί οι πυρήνες ανάπτυξης είναι:

- Η περιοχή των Μετεώρων.
- Ο άξονας Ελάτης – Περτουλίου – Νεραϊδοχωρίου με το χιονοδρομικό κέντρο Περτουλίου και προοπτικά της Μαρόσας και με τα εξαιρετικά φυσικά τοπία του Αχελώου στον ίδιο άξονα.
- Η ελεγχόμενη κυνηγετική περιοχή (ΕΚΠ) Κόζιακα μια περιοχή με αρκετές δυνατότητες αναβάθμισης.
- Η περιοχή Συκιάς - Μεσοχώρας με τα φράγματα της ΔΕΗ και τους πολιτισμικούς θησαυρούς της.
- Η υπαλπική ζώνη ως ενιαίος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και δυνατότητες χώρος.
- Οι περιοχές Natura 2000.
- Ο άξονας του Πηνειού ποταμού.

Επιπλέον, καινούρια έργα θα μπορούσαν να υλοποιηθούν από αρμόδιους φορείς για την καλύτερη αξιοποίηση και περαιτέρω ανάπτυξη αυτών των πυρήνων και γενικά της ευρύτερης περιοχής. Για παράδειγμα η δημιουργία ενός νέου χιονοδρομικού κέντρου στη Μαρόσα, το οποίο μπορεί στη συνέχεια να μετεξελιχθεί σε νέο πυρήνα ανάπτυξης.

Είναι πολύ σημαντικό να αξιοποιηθούν οι φυσικοί πόροι και τα φυσικά τοπία του νομού για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη αλλά στην προστασία του περιβάλλοντος και όχι στην αλλοίωση της φυσικής ομορφιάς. Στη συνέχεια θα μπορούσαν να αναλυθούν οι τρόποι με τους οποίους οι νέοι προς ανάπτυξη πυρήνες μπορούν να αναπτυχθούν. Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη των νέων πυρήνων είναι απαραίτητο να ακολουθεί τις εξής αρχές:

- Αξιοποίηση μέσω αυτών της οικονομικής κίνησης των υφιστάμενων πυρήνων.
- Ανάπτυξη δραστηριοτήτων και προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών συμπληρωματικών αυτών που προσφέρουν οι άλλοι πυρήνες, διαφορετικά μεταξύ παλαιών και νέων πυρήνων θα αναπτυχθούν ανταγωνιστικές σχέσεις, και στα πλαίσια του Νομού δεν ωφελεί να αφαιρεθούν θέσεις εργασίας και εισοδήματα από τη μία περιοχή και να μεταφερθούν στην άλλη.
- Οι νέοι πυρήνες αναπτύσσονται και λειτουργούν με το κριτήριο της βιωσιμότητας και με το σεβασμό προς το φυσικό και το πολιτισμικό περιβάλλον.

Στις επόμενες ενότητες του κεφαλαίου 3.5 δίνονται συνοπτικά συγκεκριμένες σκέψεις για συγκεκριμένους πυρήνες του νομού Τρικάλων. [Στάμου και Παπαδόπουλος, 2001], [Δημοτική Επιχείρηση Κατασκευαστικών Έργων Τρικάλων, 2004]

3.4.1 ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

Η περιοχή των Μετεώρων πρόκειται για την περιοχή με την μεγαλύτερη τουριστική κίνηση στον νομό Τρικάλων. Τα Μετέωρα είναι ένα σύμπλεγμα από τεράστιους σκοτεινόχρωμους βράχους που υψώνονται έξω από την Καλαμπάκα, κοντά στα πρώτα υψώματα της Πίνδου και των Χασίων. Τα μοναστήρια των Μετεώρων, που είναι χτισμένα στις κορυφές κάποιων από τους βράχους, είναι σήμερα το δεύτερο πλέον σημαντικό μοναστικό συγκρότημα στην Ελλάδα, ύστερα από το Άγιο Όρος.

Συνήθως οι τουρίστες ή οι πιστοί που επισκέπτονται τα Μετέωρα είναι διερχόμενοι. Θα μπορούσαν να γίνουν συστηματικές προσπάθειες έτσι όλος αυτός ο κόσμος που διέρχεται από τα

Μετέωρα να διανυκτερεύει ή να μένει κιόλας για περισσότερες μέρες στην περιοχή. Αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία καταλυμάτων, υπηρεσιών εστίασης και διασκέδασης, αλλά επίσης δίνει και την δυνατότητα για την ανάπτυξη και άλλων υπηρεσιών όπως καταστημάτων εμπορίας τοπικών ειδών λαϊκής τέχνης και παραδοσιακών προϊόντων κ.ά.

3.4.2 ΠΕΡΙΟΧΗ ΦΡΑΓΜΑΤΩΝ ΣΥΚΙΑΣ - ΜΕΣΟΧΩΡΑΣ

Νέοι πυρήνες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στον νότιο άξονα του Αχελώου, όπου οι υδάτινες επιφάνειες είναι ένα εν δυνάμει αξιοποιήσιμο στοιχείο. Τέτοιες επιφάνειες είναι το φράγμα της Μεσοχώρας ή το φράγμα της Συκιάς όπου θα μπορούσαν να δημιουργηθούν συμπληρωματικές νέες δραστηριότητες. Σε αυτό βοηθάνε και τα πολύ όμορφα φυσικά τοπία που έχει ο άξονας του Αχελώου και τα οποία σε συνδυασμό με τις υδάτινες επιφάνειες των φραγμάτων και τα στοιχεία πολιτισμού της περιοχής όπως είναι το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στο Μυρόφυλλο μπορούν πραγματικά να αποτελέσουν μέρη υψηλού ενδιαφέροντος για επισκέπτες.

Τονίζεται επιπλέον, ότι τα φράγματα της Συκιάς και της Μεσοχώρας όπως έχουν προγραμματιστεί, κάποια στιγμή θα λειτουργήσουν και δεδομένου του υψηλού κόστους κατασκευής τους, θα πρέπει από τώρα να ληφθεί η πρόνοια της αειφορικής συντήρησης της υδατοχωρητικότητάς τους, με την αναβάθμιση των ήδη φυσικών βιολογικών αντιδιαβρωτικών φραγμάτων λειτουργούντων δασικών οικοσυστημάτων που τα περιβάλλουν. Για να μην φθάσουμε ύστερα από 10-15 χρόνια λειτουργίας τους να ξοδεύουμε εκατομμύρια για να διώχνουμε με εκσκαφείς τις φερτές ύλες που θα έχουν μεταφερθεί σε αυτά από τις διαβρώσεις του εδάφους της γύρω περιοχής. Όπως γίνεται ήδη στο φράγμα του Άγρα της ΔΕΗ, όπου δαπανώνται για το σκοπό αυτό κάθε χρόνο μεγάλα χρηματικά ποσά, τα οποία θα αποφεύγονταν αν γύρω από το φράγμα και τις κλιτύες που το περιβάλλουν είχε δημιουργηθεί ένα «το πράσινο βιολογικό τείχος» από αναβαθμισμένα δασικά οικοσυστήματα που να λειτουργούν πράγματι ως προστατευτικός μανδύας. Οπότε και η παραγωγική ικανότητα των ορεινών περιοχών θα παρέμεινε αλώβητη και τα φερτά υλικά δεν θα μεταφέρονταν στο φράγμα και δεν θα προέκυπτε η συνεχής σε ετήσια βάση ανάγκη απομάκρυνσής τους. [Στάμου και Παπαδόπουλος, 2001]

3.4.3 ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΖΙΑΚΑ

Έναν νέο πυρήνα θα μπορούσε να αποτελέσει ο Κόζιακας που βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της κεντρικής Πίνδου και αποτελεί μια περιοχή με εξαιρετικού φυσικού κάλλους τοπία. Χαρακτηρίζεται από γυμνές και βραχώδεις πλαγιές, φαράγγια δασωμένα με έλατα, οξιές, δρύες και φυλλοβόλα, καθώς και απότομους γκρεμούς. Από τον Κόζιακα πηγάζουν οι ποταμοί Πορταϊκός και Κεφαλοπόταμος οι οποίοι καταλήγουν στον Πηνειό ποταμό. Οι σημαντικότερες πηγές μόνιμης ροής βρίσκονται στις ανατολικές πλαγιές του Κόζιακα. Είναι οι πηγές Λάκκα, Καρυές, Κουκουνάρι, Γαύρος, Γούρνες, του Αγίου Βησσαρίωνα και της Πύλης.

Ο Κόζιακας έχει ενταχθεί στον Εθνικό Κατάλογο του Ευρωπαϊκού Δικτύου NATURA 2000. Η περιοχή του Κόζιακα διαρρέεται από ένα μεγάλο δίκτυο μικρών και μεγάλων ορεινών ρεμάτων. Στις όχθες αυτών των ρεμάτων συναντάμε δάση με πλατάνια, ιτιές και άλλα υδρόφιλα φυτά. Η οικολογική αξία αυτών των δασών είναι τεράστια, διότι αποτελούν καταφύγιο πολλών ζώων και πτηνών. Επίσης, στον Κόζιακα συναντάμε αλπικά λιβάδια. Βρίσκονται σε υψόμετρο 2.300μ. και άνω. Έχουν εξαιρετικά μεγάλο βοτανικό ενδιαφέρον λόγω της μεγάλης ποικιλίας ενδημικών βοτάνων.

3.4.4 ΥΠΑΛΠΙΚΗ ΖΩΝΗ

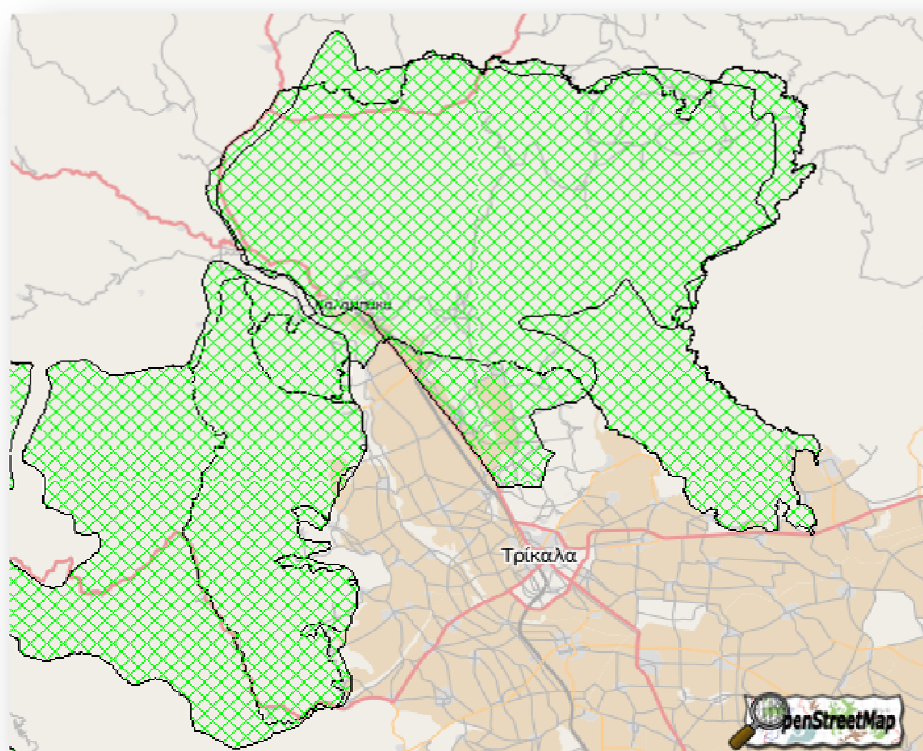
Ένας άλλος νέος πυρήνας θα μπορούσε να είναι η υπαλπική ζώνη του Νομού Τρικάλων. Σ' αυτή τη ζώνη θα μπορούσε να αξιοποιηθεί το χιόνι, τα αλπικά της λιβάδια και τα βοσκοτόπια, όπου θα μπορούσαν να παραχθούν κτηνοτροφικά οικολογικά προϊόντα και προϊόντα ονομασίας προέλευσης, προϊόντα οικολογικής γενικότερα γεωργίας αλλά και φυσικά προϊόντα. Οι περιοχές αυτές πρόκειται για περιοχές οικολογικής φυσικής βιολογικής δράσης και παραγωγής. Μια συντονισμένη προσπάθεια συνεπώς σήμερα προς την κατεύθυνση αυτή στο Νομό Τρικάλων, θα μπορούσε να δώσει σε αυτόν συγκριτικό πλεονέκτημα για μια δυναμική παρουσία στην αγορά των βιολογικών προϊόντων που αυτή τη στιγμή έχει μεγάλη ζήτηση.

Τα προϊόντα αυτά, όμως, δεν μπόηκαν μέχρι τώρα σε ένα συγκεκριμένο για τις ορεινές περιοχές «καλούπι», ούτως ώστε να μπορούν να προωθηθούν στην αγορά και να αποκτήσουν σ' αυτή ξεχωριστή και σταθερή θέση προτίμησης από το καταναλωτικό κοινό, στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου εγχώριου καθεστώτος στήριξης.

Χαρακτηριστικό ανάλογο παράδειγμα παραλείψεων θα μπορούσε να αναφερθεί εδώ το σχεδόν απόλυτα οικολογικό κρέας των κατσικιών της Κρήτης και των νησιών του Αιγαίου.

3.4.5 ΠΕΡΙΟΧΕΣ «ΦΥΣΗ 2000»

Νέους πυρήνες είναι απαραίτητο να αποτελέσουν οι περιοχές «Natura 2000». Η κάθε μία από τις περιοχές αυτές συνδυαζόμενη και με τις αναπτυξιακές δραστηριότητες και τα έργα άλλων νέων ή εν λειτουργία πυρήνων ή αναπτύσσοντας δικό της ειδικό προφίλ δραστηριοτήτων, και τελικά λειτουργώντας όλες μαζί αθροιστικά και πολλαπλασιαστικά είναι δυνατό (και απαραίτητο) να δώσουν ώθηση σε μια πολλαπλών ενδιαφερόντων βιώσιμη ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές του Νομού.

Εικόνα 7: Περιοχές Natura 2000 για τον Νομό Τρικάλων. [URL 17]

Ήπιες δραστηριότητες θα επιτρέπονται πάντα στα πλαίσια προστασίας του περιβάλλοντος και έτσι θα μπορούσαν αυτές να ενταχθούν σε ένα καθεστώς στήριξης της

ορεινής οικονομίας, στο οποίο οι ήπιες περιβαλλοντικά παραγωγικές δραστηριότητες θα συνδυάζονταν και με ένα σύστημα αντισταθμιστικών ή ανταποδοτικών μέτρων.

3.4.6 ΑΞΟΝΑΣ ΠΗΝΕΙΟΥ

Ο άξονας του Πηνειού ποταμού μπορεί να αποτελέσει νέο πυρήνα ανάπτυξης από τις πηγές μέχρι τις εκβολές του. Τα δημοτικά διαμερίσματα που βρίσκονται κατά μήκος του Πηνειού στα ριζά της περιοχής από Παλαιόπυργο μέχρι Πηνειάδα έχουν όλες τις πλαγιές πάνω απ' αυτές αποψιλωμένες. Κατάσταση που οδηγεί όλο και συχνότερα σε πλημμυρικά φαινόμενα στην πεδινή ζώνη. Ο Πηνειός πλημμυρίζει σχεδόν κάθε χρόνο και οι γεωργικές ασφαλίσεις πληρώνουν αντίστοιχα μεγάλες αποζημιώσεις. Θα ήταν ενδιαφέρον να γνωρίζουμε, τι ποσά δαπανώνται για το σκοπό αυτό τα τελευταία 15-20 χρόνια, ποια είναι η αξία της καταστρεφόμενης κάθε χρόνο γεωργικής παραγωγής και όχι μόνο και να αν η συνολική αξία των ζημιών αυτών δεν υπερβαίνει πολλαπλάσια τη δαπάνη αναδάσωσης της περιοχής, αναβάθμισης των οικοσυστημάτων της και οριστικής επίλυσης του προβλήματος.

Και να επισημάνουμε ότι αναδάσωση δεν σημαίνει απαγόρευση αλλά αντίθετα ρύθμιση της κτηνοτροφίας. Πολύ περισσότερο αφού μπορεί να γίνει αναδάσωση με συνδυασμό δενδρώδους και θαμνώδους βλάστησης και συστημάτων περιφοράς τόσο για την αναδάσωση, όσο και για την βόσκηση, ώστε οι εν λόγω εκτάσεις να αξιοποιούνται για την κτηνοτροφία αλλά και παράλληλα να προστατεύονται από τους ίδιους τους κτηνοτρόφους.

3.4.7 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Αναφερόμενοι στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στον ορεινό χώρο και με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε αναπτυξιακού πυρήνα στον οποίο έγινε σύντομη αναφορά, η προσοχή εστιάζεται κατά πρώτον στην εξασφάλιση της προσέλευσης ενός ικανού ρεύματος επισκεπτών και ει δυνατόν της παραμονής τους στο χώρο αυτό για συγκεκριμένο χρονικό

διάστημα. Μεγάλο όμως ετήσιο ρεύμα επισκεπτών και με μεγάλο αριθμό ημερών παραμονής έχουν εξασφαλίσει πολλές περιοχές μαζικού (θερινού) παράκτιου τουρισμού στην Χώρα μας (νησιά του Αιγαίου, Κρήτη, Επτάνησα, Χαλκιδική κλπ.). Αν όμως παρατηρήσουμε τα καταστήματα πώλησης καταναλωτικών αγαθών στις περιοχές αυτές θα δούμε (ιδιαίτερα στα νησιά του Αιγαίου) ότι ο μεγαλύτερος όγκος των αγαθών αυτών είναι προϊόντα εισαγωγής.

Το ρεύμα δηλαδή των ξένων επισκεπτών στη χώρα μας καταναλώνει προϊόντα παραγωγής των χωρών προέλευσης των επισκεπτών ή προϊόντα άλλων πέραν της Ελλάδας χωρών. Στην περίπτωση του ορεινού χώρου του νομού Τρικάλων, όχι μόνο δεν είναι επιθυμητή η επανάληψη ενός τέτοιου φαινομένου, αλλά αντίθετα επιδίωξή μας είναι να συνδυάσουμε την παραμονή των επισκεπτών με κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών που θα παράγονται είτε στον ορεινό χώρο, είτε στα πεδινά του νομού και σε κάθε περίπτωση με κατανάλωση ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών. Συνεπώς, μιλάμε για ειδικές μορφές τουρισμού που συνδυάζουν αναψυχή, παραμονή και ανάπτυξη δραστηριοτήτων. Δραστηριοτήτων οι οποίες σχετίζονται είτε με τον τρόπο ζωής των κατοίκων του ορεινού χώρου είτε με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού και του πολιτισμικού περιβάλλοντος του χώρου αυτού, μιλάμε δηλαδή για ένα πλέγμα μορφών του εναλλακτικού τουρισμού.

Δεν θα αναπτύξουμε εδώ αναλυτικά τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Για ειδικούς λόγους θα αναφερθούμε μόνο στον επιστημονικό - εκπαιδευτικό τουρισμό και στις δυνατότητες συνδυασμού του θαλάσσιου τουρισμού της Περιφέρειας Θεσσαλίας με τον ορεινό τουρισμό στον νομό.

Ως γενική αρχή εφαρμογής ισχύει, ότι οι εναλλακτικές μορφές, τουρισμού, προκειμένου ο τουρισμός να συμβάλλει τα μέγιστα στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, θα πρέπει να διασυνδέονται με τους τοπικούς παραγωγικούς κλάδους και την αξιοποίηση της παραγωγής τους.

Όσον αφορά τον επιστημονικό - εκπαιδευτικό τουρισμό, δεν είναι δυνατόν ο νομός Τρικάλων με τέτοιο φυσικό περιβάλλον, με τέσσερις περιοχές που εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000, με πάμπολλες εναλλαγές τοπίων και με τέτοια ποικιλία ορεινών και υπαλπικών οικοσυστημάτων να μην διαθέτει ένα Κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Ένα τέτοιο κέντρο, λόγω της κεντροβαρούς θέσης του νομού στη χώρα, είναι κάτι το οποίο: θα μπορούσε να προκαλέσει την κεντρομόλα ανάπτυξη προς τον νομό μιας σημαντικής κίνησης ανθρώπων που θέλουν εθελοντικά να γνωρίσουν την φύση σε συνδυασμό με τον τρόπο λειτουργίας αυτής και με τον τρόπο λειτουργίας των φυσικών οικοσυστημάτων, που θέλουν δηλ. να εκπαιδευτούν σε θέματα περιβαλλοντικά και οικολογίας με μια σωστή οργάνωση, θα μπορούσε να έχει αειφορικά πλήρη απασχόληση για ολόκληρη τη διάρκεια του έτους. Ειδικότερα, δε στα πλαίσια της σχολικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, θα μπορούσε να

προσφέρει το Κέντρο αυτό μέγιστες πρότυπες υπηρεσίες και στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Με την απαραίτητη για τον σκοπό αυτό υποδομή και βάσει συγκεκριμένου προγράμματος, τόσο οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας όσο και οι σπουδαστές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θα μπορούσαν μετακινούνται και να διδάσκονται τα περιβαλλοντικά θέματα σε ένα τέτοιο Κέντρο σε άμεση επαφή με τη φύση. Η επιτόπου στη φύση διδασκαλία και εκπαίδευση έχει ως τελικό αποτέλεσμα όχι μόνο τι μαθαίνουν οι μαθητές και οι σπουδαστές για το περιβάλλον μέσα στην τάξη, αλλά και το τι πρέπει αυτοί να κάνουν όταν βρίσκονται έξω από την τάξη.

Όσον αφορά τον θαλάσσιο τουρισμό αν και ο νομός Τρικάλων δεν διαθέτει τέτοιο θα μπορούσε ο θαλάσσιος τουρισμός των ακτών του Βόλου και της Λάρισας να συνδυαστεί με τον ορεινό χώρο των Τρικάλων, εφόσον ο τελευταίος εξοπλισθεί και προβληθεί κατάλληλα, έτσι ώστε ένα μέρος των επισκεπτών να παρατείνουν τη διαμονή τους, μετακινούμενοι για κάποιες ημέρες και στον ορεινό χώρο του νομού.

Είναι αυτό ένας συνδυασμός που πρέπει να εξετασθεί, καθώς από στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν φαίνεται ότι με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου αναπτύσσεται διεθνώς μία αυξητική τάση υπέρ του ορεινού τουρισμού ή υπέρ του συνδυασμένου θαλάσσιου και ορεινού τουρισμού. Θα μπορούσε αυτό αξιοποιηθεί, συνδυαζόμενο και με την τάση που αναπτύσσεται στην Ευρώπη καλοκαίρι συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες να μετακινούνται προς τον νότο, στον ορεινό χώρο του οποίου, επιθυμούν λόγω των ηπιότερων σχετικά κλιματικών συνθηκών και της μεγαλύτερης. Συμβαίνει κάτι ανάλογο ήδη στα ορεινά της Πελοποννήσου, όπου μεγάλες εκτάσεις αγοράζονται από Γερμανούς και Ελβετούς για να οργανώσουν τέτοια δασικά – αγροτουριστικά χωριά με συγκροτήματα δομημένα για να δεχθούν τέτοιους τουρίστες.

3.4.8 ΦΥΣΙΚΟΙ, ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Στον ορεινό όγκο του νομού Τρικάλων είναι ενσωματωμένοι φυσικοί και ανθρωπίνι πόροι. Υπάρχει ο «πολιτισμός της παραγωγής» είτε με την μορφή των μεθόδων παραγωγής, είτε με τη μορφή της τεχνολογίας, της παραδοσιακής και της σύγχρονης.

Η παραδοσιακή τεχνολογία αξιοποιώντας τους φυσικούς πόρους του νομού μπορεί να οδηγήσει σε προϊόντα ονομασίας προέλευσης, όπως και σε προϊόντα οικολογικής γεωργίας. Οι παραδοσιακές μέθοδοι που χρησιμοποιούσαν στην παραγωγή οι παλιότεροι ήταν κατ' εξοχήν

φιλοπεριβαλλοντικές μέθοδοι παραγωγής. Δεν θα επαναφέρουμε προφανώς όλες αυτές τις μεθόδους, αλλά για ορισμένες περιοχές και ορισμένους μικρούς πυρήνες κάποιες από τις μεθόδους αυτές θα μπορούσαν ενδεχομένως να προωθηθούν μόνο και μόνο για να καλύψουν αυτή την ανερχόμενη αγορά των βιολογικών προϊόντων, της οικολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, των προϊόντων ονομασίας προέλευσης και της ανάγκης του σύγχρονου ανθρώπου να γνωρίσει ή να ζήσει στο ανάλογο περιβάλλον της αγροτικής υπαίθρου. Και προφανώς η σύγχρονη τεχνολογία θα πρέπει να παίζει το ρόλο της στο μέτρο και στο βαθμό που θα προκαθορισθεί, στα πλαίσια του μοντέλου ανάπτυξης της ορεινής αυτής ζώνης.

Όλοι οι φυσικοί πόροι (δασικοί, υδατικοί, λιβαδικοί, θηραματικοί, πόροι αναψυχής και πόροι ορεινού τουρισμού), καθώς και τα μνημεία και τα στοιχεία πολιτισμού θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως δύο μορφές κεφαλαίου αειφορικά παραγωγικού του κεφαλαίου «περιβάλλον» και του κεφαλαίου «πολιτισμός». Και οι δύο αυτές μορφές κεφαλαίου εμπεριέχουν δύο χαρακτηριστικά στοιχεία, το στοιχείο της αειφορικής δυναμικότητας παραγωγής και το στοιχείο της διαρκούς προστασίας τους.

Αποτελούν αυτά τα στοιχεία, ακριβώς το δίδυμο που καθορίζει τον βαθμό και τον τρόπο της αξιοποίησής τους: αξιοποίησης με διαγενεαλογική και διαχρονική θεώρηση. Από την άλλη πλευρά, το ανθρώπινο δυναμικό και η τεχνολογία για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά και να αξιοποιήσουν όλους τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους έχουν την ανάγκη των κατάλληλων φορέων στήριξης και πληροφόρησης.

3.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ο νομός Τρικάλων ευρισκόμενος στο κέντρο του κορμού της Χώρας, διαθέτει σχετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για τη μεγιστοποίηση της αποδοτικότητας όσων έργων επηρεάζονται από τη θέση αυτή. Παράλληλα διαθέτει συγκεκριμένα επιπλέον πλεονεκτήματα που συνδέονται με τον δυναμισμό του ανθρώπινου παράγοντα και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού, του ανθρωπογενούς και πολιτισμικού του περιβάλλοντος. Τα πλεονεκτήματα αυτά επιτρέπουν την ανάπτυξη πολυδραστηριοτήτων και την υλοποίηση έργων με στόχο την αναβάθμιση της οικονομίας και της ποιότητας ζωής. Με ταυτόχρονη όμως προστασία και του φυσικού περιβάλλοντος ως διαρκούς κεφαλαίου και με αντίστοιχο σεβασμό και θεώρηση του πολιτισμού.

Για να μπορέσει να επιτευχθεί μια ανάπτυξη σε μια οποιαδήποτε γεωγραφική περιοχή, είναι απαραίτητο να γίνει η κινητοποίηση του συνόλου των πλουτοπαραγωγικών πόρων, οικονομικών, φυσικών, πολιτισμικών και ανθρώπινων πόρων. Κινητοποίηση και ένταξη σε ένα δίκτυο έργων και ενεργειών που θα υπόσχονται και θα ενσωματώνουν όλες τις προϋποθέσεις μεγιστοποίησης της αποδοτικότητάς τους

Η κινητοποίηση του συνόλου των παραγωγικών πόρων πρέπει να γίνει έτσι ώστε όλα τα έργα (νέα και παλαιά) να λειτουργούν ως ένα πλέγμα που το ένα να συμπληρώνει το άλλο (όπου είναι δυνατόν) για να αξιοποιηθούν καλύτερα, να λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά και να βελτιώσουν την τοπική οικονομία, αλλά και την ποιότητα ζωής.

Η συνέργεια της δράσης των παραπάνω έργων αποτελεί προϋπόθεση για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων σε ικανοποιητικό βαθμό, ενώ ο συντονισμός και η στήριξη από κατάλληλους φορείς και υποδομές αποτελεί προϋπόθεση για να εκδηλωθεί η μέγιστη αποδοτικότητά τους στον ορεινό χώρο.

Η δημιουργία αναπτυξιακών πυρήνων επιτρέπει την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νομού, ιδιαίτερα αν οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού συνδυαστούν με τις τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο - ΕΡΕΥΝΑ

4.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της εμπειρικής μελέτης που πραγματοποιήθηκε είναι να μελετηθούν οι παράγοντες που έχουν συμβάλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νομού Τρικάλων και οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί μελλοντική ανάπτυξη στο νομό. Ειδικότερα, γίνεται προσπάθεια εντοπισμού αυτής της ανάπτυξης και των συνεπειών που προκαλεί στη ζωή των κατοίκων σε όλους τους τομείς.

Η εμπειρική μελέτη πραγματοποιήθηκε στην ευρύτερη περιοχή του νομού Τρικάλων και για την διεξαγωγή της χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Εφαρμόστηκε αυτή η μέθοδος γιατί είναι πιο αποτελεσματική, ως προς το ότι απαιτεί λιγότερο χρόνο, επιτρέπει τη συλλογή στοιχείων από ένα μεγαλύτερο δείγμα και την ευκολότερη ποιοτική ανάλυση των στοιχείων που συγκεντρώνονται σε σχέση με άλλες μεθοδολογίες έρευνας όπως είναι για παράδειγμα η προσωπική συνέντευξη.

4.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας αποτελείται από 35 ερωτήσεις και απευθύνεται στους κατοίκους του νομού Τρικάλων. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε με την εφαρμογή που παρέχει η Google το Google Docs [URL 18]. Η πλειονηφία των ερωτήσεων αποτελούνται από ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής ενώ υπάρχουν και κάποιες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου.

Οι επτά πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου αφορούσαν στοιχεία του ερωτηθέντα όπως το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την οικογενειακή κατάσταση, την κατάσταση απασχόλησης, το επάγγελμά τους και τον τομέα παραγωγής που απασχολούνται. Στόχος των ερωτήσεων αυτών είναι να κατανοηθεί το προφίλ των ερωτηθέντων.

Στην συνέχεια, έγιναν ερωτήσεις που είχαν σχέση με την περιοχή του νομού Τρικάλων. Οι ερωτήσεις αφορούσαν την υφιστάμενη κατάσταση του νομού όσον αφορά τον τομέα της απασχόλησης, τους τομείς παραγωγής και κατά πόσο η ανάπτυξη τους μπορεί να βοηθήσει την ανάπτυξη του νομού Τρικάλων. Οι πολίτες ερωτήθηκαν αν έχει παρατηρηθεί μετακίνηση

πληθυσμού από τον τόπο κατοικίας τους προς άλλες περιοχές και αντίστροφα, υπό ποιες συνθήκες έγινε αυτή η μετακίνηση και πώς αυτοί οι άνθρωποι απασχολήθηκαν στους νέους τόπους διαμονής. Επιπλέον, υπήρχαν ερωτήσεις που αφορούσαν την τρέχουσα κατάσταση σε διάφορα είδη υποδομών όπως τουρισμός, περιβάλλον, συγκοινωνίες, οδικό δίκτυο καθώς και υπηρεσίες όπως υγείας, εκπαίδευσης και τοπικής αυτοδιοίκησης.

Έγιναν επίσης ερωτήσεις για την άποψη των κατοίκων σχετικά με την ανάπτυξη των παραπάνω υποδομών και την βελτίωση των υπηρεσιών τα τελευταία 5-10 χρόνια. Υπήρχαν ερωτήσεις σχετικά με τις στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης, την αποτελεσματικότητα αυτών και τους τρόπους βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων του νομού Τρικάλων. Τέλος, οι πολίτες ερωτήθηκαν σχετικά με τρόπους αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης στον νομό Τρικάλων.

4.3 ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ

Στην συγκεκριμένη έρευνα το στατιστικό δείγμα λήφθηκε από τον νομό Τρικάλων. Το δείγμα επιλέχθηκε τυχαία, γιατί αυτός ο τρόπος δειγματοληψίας εξασφαλίζει την μεγιστοποίηση της πιθανότητας να είναι το δείγμα αντιπροσωπευτικό. Το δείγμα αποτελείται από άντρες και γυναίκες ηλικίας 21 με 78 ετών και πρόκειται για κατοίκους του νομού Τρικάλων. Για την παρούσα εμπειρική μελέτη επιλέχθηκαν τυχαία 50 κάτοικοι του νομού Τρικάλων. Η έρευνα ολοκληρώθηκε στο διάστημα από 15/02/2013 έως 30/04/2013.

Η λήψη των διαφόρων πληροφοριών από τις μονάδες του δείγματος έγινε με βάση ένα ερωτηματολόγιο το οποίο ζητήθηκε να συμπληρωθεί ανώνυμα, καθώς οποιαδήποτε πληροφορία που παρείχαν οι ερωτώμενοι σκοπό είχε αποκλειστικά και μόνο την εξυπηρέτησης της εμπειρικής μελέτης. Στο ερωτηματολόγιο που δόθηκε αυτοπροσώπως υπήρχαν ερωτήσεις σχετικές με την παρούσα εμπειρική έρευνα και αφορούσαν τους κατοίκους του νομού Τρικάλων. Η διατύπωση των ερωτήσεων ήταν όσο το δυνατόν σαφέστερη ώστε να μην υπάρξουν αμφιβολίες, οι οποίες θα μείωναν την ακρίβεια των αντίστοιχων απαντήσεων. Μάλιστα δόθηκαν και οδηγίες για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου προς αποφυγή δυσκολιών ή παρερμηνειών.

4.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η ανάλυση των ερωτηματολογίων έγινε με χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS. Για την απεικόνιση των σχετικών συχνοτήτων χρησιμοποιούνται κυκλικά διαγράμματα, γραφήματα και γραμμικές γραφικές παραστάσεις.

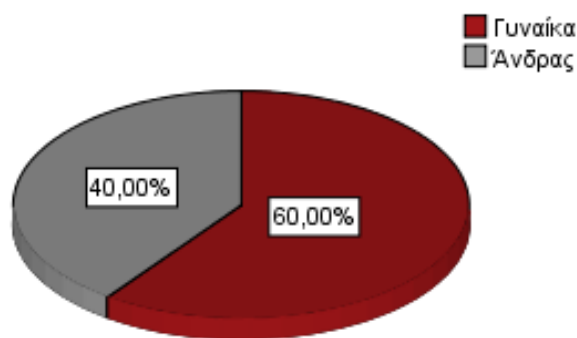
Για την διερεύνηση του βαθμού συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών χρησιμοποιούμε τον συντελεστή συσχέτισης χ^2 . Ο έλεγχος χ^2 (Chi-square test) είναι ένα πολύ χρήσιμο στατιστικό κριτήριο, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κρίνει ένα μεγάλο αριθμό υποθέσεων οι οποίες σχετίζονται με κατηγορικού τύπου δεδομένα και έχει την μορφή:

Μηδενική υπόθεση H_0 : Δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στις δύο μεταβλητές, δηλαδή οι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες.

Εναλλακτική υπόθεση H_1 : Υπάρχει σχέση ανάμεσα στις δύο μεταβλητές.

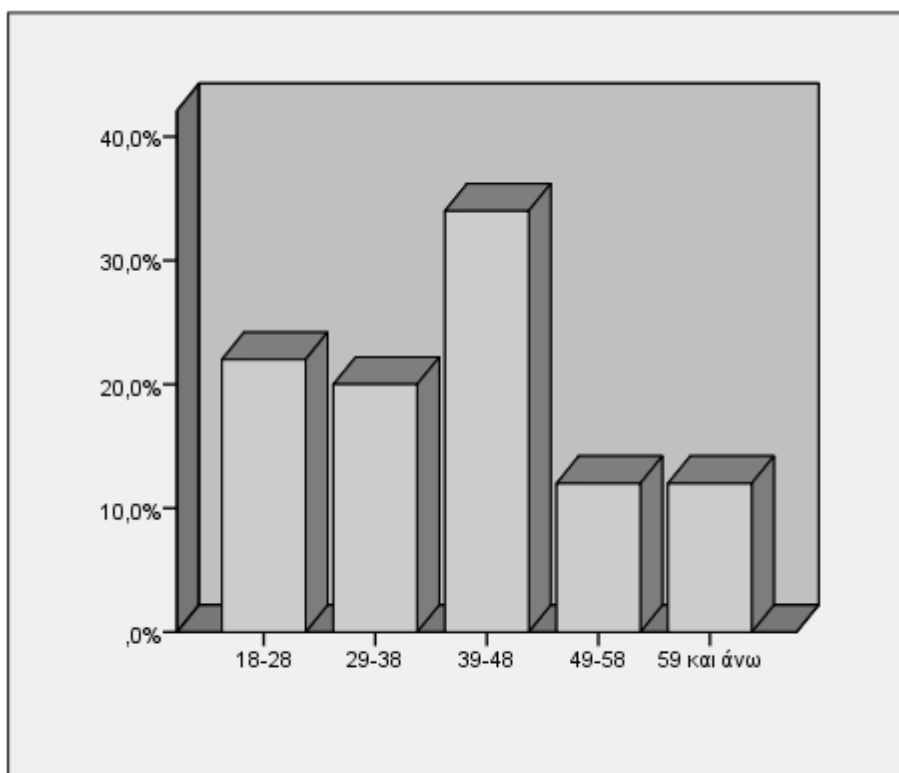
Η διαφορά ανάμεσα στην τιμή του στατιστικού δείκτη και στην τιμή που προβλέπει η μηδενική υπόθεση για την παράμετρο του πληθυσμού οφείλεται είτε στην επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής είτε σε σφάλμα της δειγματοληψίας. Για να καθοριστεί επακριβώς πόση διαφορά χρειάζεται να υφίσταται ανάμεσα σε αυτές τις δύο τιμές για να δικαιολογηθεί η απόφαση να απορριφθεί ή όχι η μηδενική απόφαση πρέπει να οριστεί ένα κριτήριο. Το *επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας ή επίπεδο α* καθορίζει τη μέγιστη πιθανότητα το αποτέλεσμα μιας στατιστικής ανάλυσης να οφείλεται σε σφάλματα ή τυχαίους παράγοντες. Το επίπεδο αυτό ορίζεται συνήθως με 0.05 ή 5% και με βάση αυτό ελέγχεται η p_value:

- Αν η p_value είναι μικρότερη του 0.05 τότε θεωρούμε ότι η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται.
- Αν η p_value είναι μεγαλύτερη ή ίση του 0.05 τότε θεωρούμε ότι η μηδενική υπόθεση δεν απορρίπτεται. [Πραμαγγιούλης, 2008]

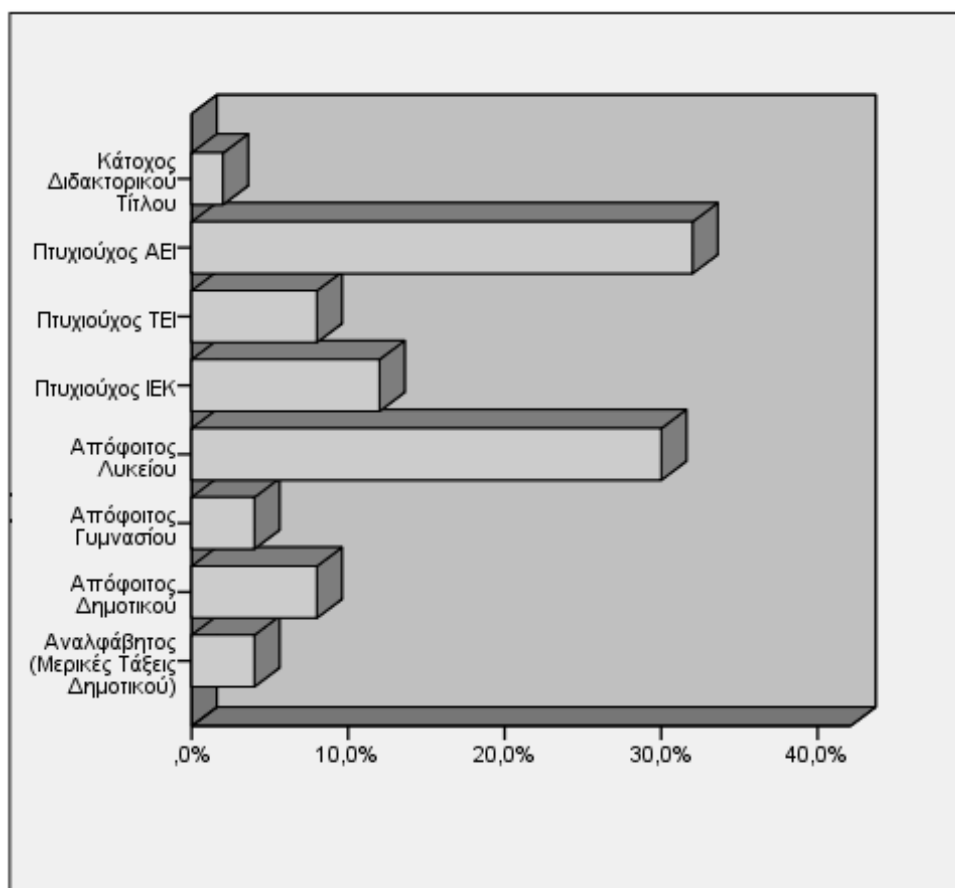
Γράφημα 1: Φύλο Ερωτηθέντων.

Στο *Γράφημα 1*, όπως προέκυψε από το σύνολο των ερωτηθέντων κατοίκων του νομού Τρικάλων, το 40% (20 άτομα) ήταν άντρες και το 60% (30 άτομα) ήταν γυναίκες.

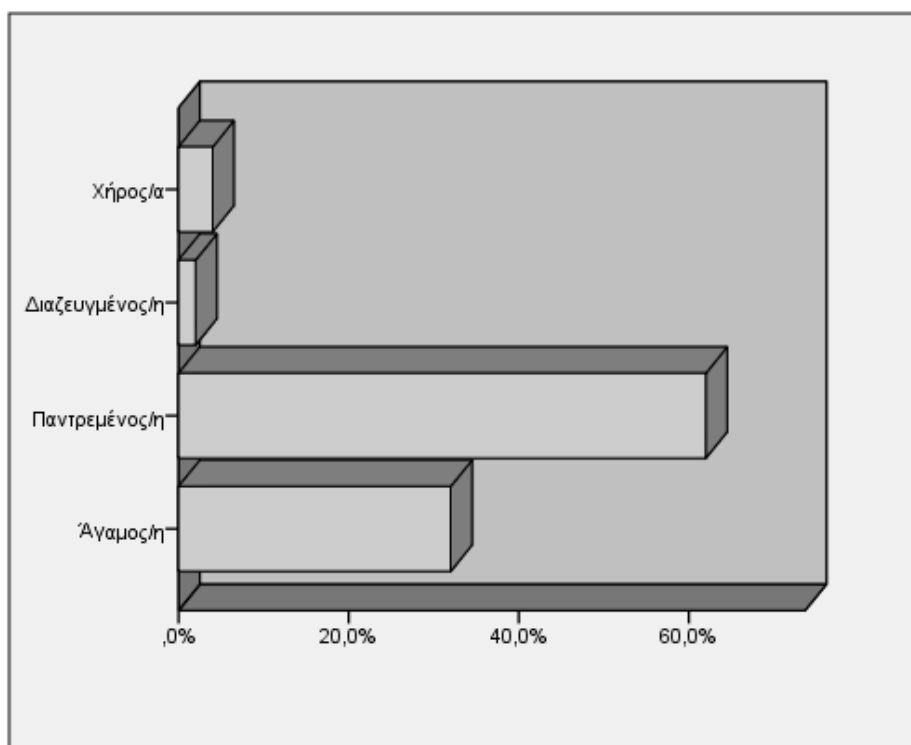
Γράφημα 2: Ηλικίες Ερωτηθέντων.

Το εύρος των ηλικιών του δείγματος ήταν από 21 μέχρι 78 χρονών. Από τους 50 κατοίκους που ερωτήθηκαν, όπως απεικονίζεται και στο *Γράφημα 2*, το 22% ήταν μεταξύ 18 με 28 ετών, το 20% ήταν μεταξύ 29 με 38 ετών, το 34% ήταν μεταξύ 39 με 48 ετών, το 12% ήταν μεταξύ 49 με 58 ετών και το 12% ήταν 59 ετών και άνω.

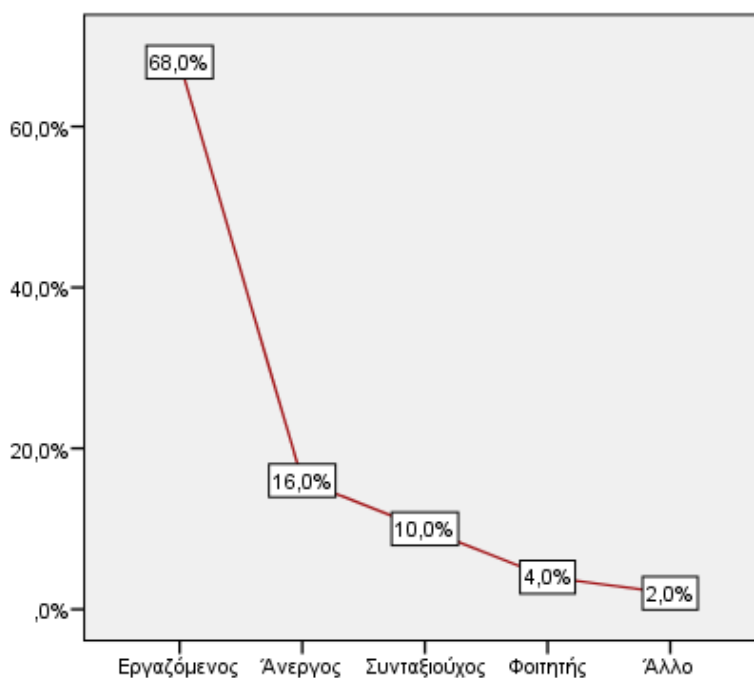
Γράφημα 3: Μορφωτικό Επίπεδο Ερωτηθέντων.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων, σύμφωνα με το *Γράφημα 3*, το 4% δεν είχε κάποια βασική εκπαίδευση (αναλφάβητος), το 8% είχε ως ανώτερο επίπεδο μόρφωσης το δημοτικό, το 4% είχε ως ανώτερο επίπεδο μόρφωσης το γυμνάσιο, το 30% είχε ως ανώτερο επίπεδο μόρφωσης το λύκειο, το 12% είχε ως ανώτερο επίπεδο μόρφωσης κάποια τεχνική σχολή/ΙΕΚ, το 8% είχε ως ανώτερο επίπεδο μόρφωσης το ΤΕΙ, το 32% είχε ως ανώτερο επίπεδο μόρφωσης το ΑΕΙ και μόλις το 2% ήταν κάτοχος διδακτορικού τίτλου. Κανείς από τους πολίτες που ερωτήθηκαν δεν είχε ως ανώτερο τίτλο σπουδών το μεταπτυχιακό.

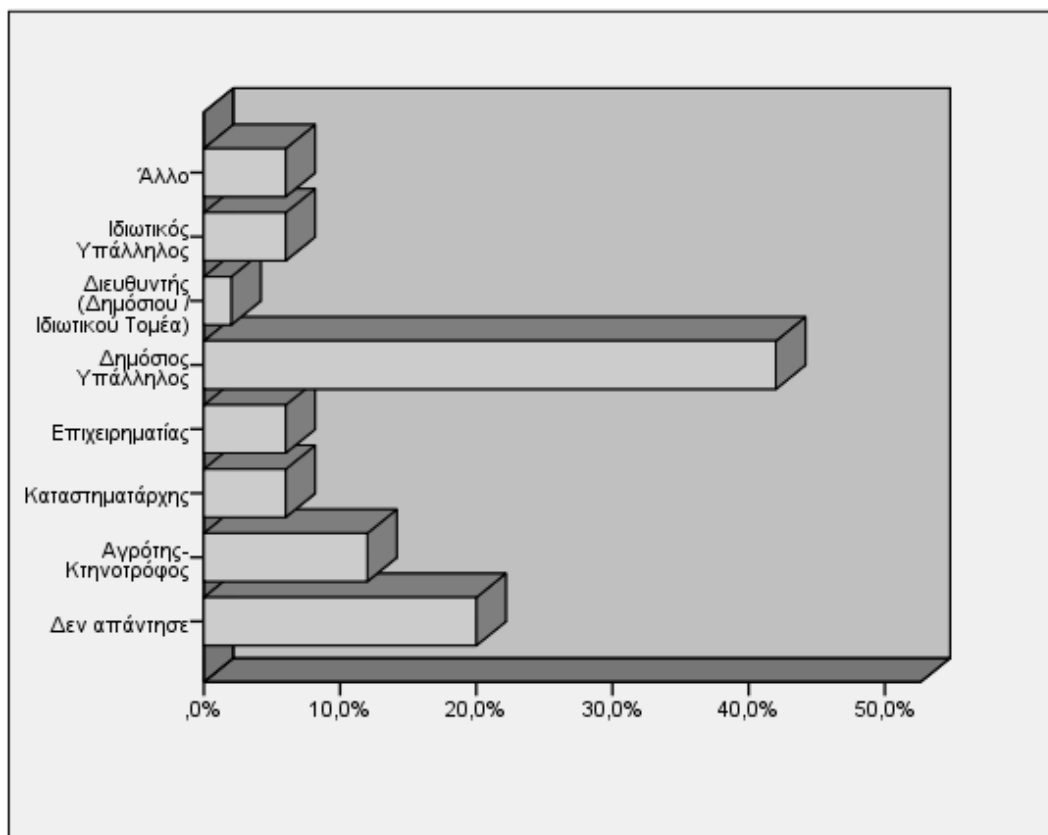
Γράφημα 4: Οικογενειακή Κατάσταση Ερωτηθέντων.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, σύμφωνα με το *Γράφημα 4*, το 32% ήταν άγαμοι, το 62% ήταν παντρεμένοι, το 2% διαζευγμένος/η και το 4% χήρος/α.

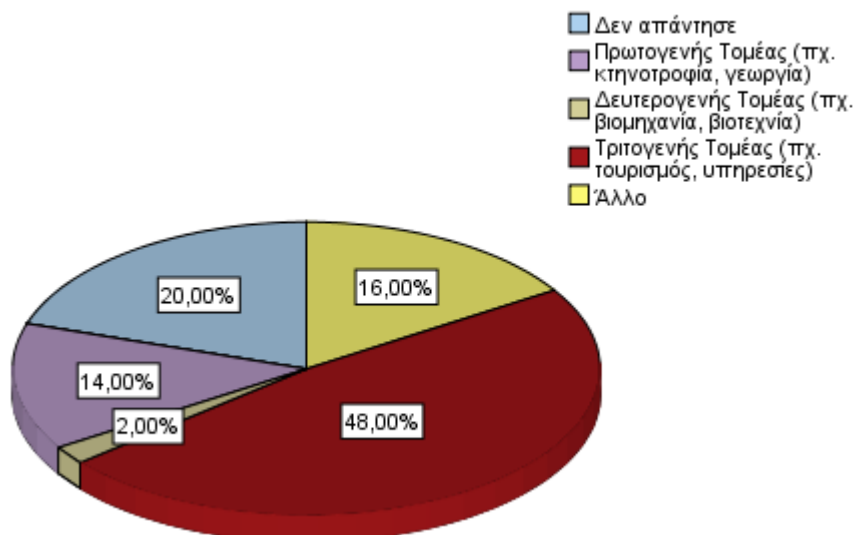
Γράφημα 5: Κατάσταση Απασχόλησης Ερωτηθέντων.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 68% δήλωσαν πως είναι εργαζόμενοι, το 16% δήλωσαν πως είναι άνεργοι, το 10% δήλωσαν πως είναι συνταξιούχοι, το 4% δήλωσαν πως είναι φοιτητές και το 2% δήλωσαν πως απασχολούνται διαφορετικά.

Γράφημα 6: Επάγγελμα Ερωτηθέντων.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων, σύμφωνα με το *Γράφημα 6*, το 12% δήλωσαν πως είναι αγρότες ή κτηνοτρόφοι, το 6% δήλωσαν πως είναι καταστηματάρχες, καθώς και επιχειρηματίες, το 42% δήλωσαν πως είναι δημόσιοι υπάλληλοι, το 2% δήλωσαν πως είναι διευθυντές (δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα) και το 6% δήλωσαν πως είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι. Επιπλέον, 6% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 6% έδωσε κάποια άλλη απάντηση, ενώ το 20% των ερωτηθέντων δεν απάντησε σε αυτή την ερώτηση.

Γράφημα 7: Κλάδος Απασχόλησης Ερωτηθέντων.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων, το 14% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης (κτηνοτροφία, γεωργία) (7 άτομα), το 2% δήλωσε πως απασχολείται στο δευτερογενή τομέα απασχόλησης (βιομηχανία, βιοτεχνία) (1 άτομο), το 48% απασχολείται στο τριτογενή τομέα απασχόλησης (τουρισμός, υπηρεσίες) (24 άτομα), ενώ το 16% (8 άτομα) δήλωσαν ότι απασχολούνται διαφορετικά. Το 20% των ερωτηθέντων δεν έδωσε καμία απάντηση. Στο *Γράφημα 7* απεικονίζονται τα παραπάνω ποσοστά.

Πίνακας 3: Συσχετισμός μεταξύ φύλου ερωτώμενων και κλάδου απασχόλησης.

		Κλάδος Απασχόλησης					Total
		Δεν απάντησε	Πρωτογενής Τομέας (πχ. κτηνοτροφία, γεωργία)	Δευτερογενής Τομέας (πχ. βιομηχανία, βιοτεχνία)	Τριτογενής Τομέας (πχ. τουρισμός, υπηρεσίες)	Άλλο	
Φύλο Ερωτώμενου	Γυναίκα	7	3	0	15	5	30
	Άνδρας	3	4	1	9	3	20
Total		10	7	1	24	8	50

Πραγματοποιήθηκε συσχέτιση μεταξύ του φύλων των ερωτηθέντων και του κλάδου απασχόλησης των ερωτώμενων. Στο σύνολο των ερωτηθέντων ελάχιστος αριθμός γυναικών 6% (3 άτομα) απασχολείται στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης. Αυτό το φαινόμενο παρατηρείται σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο, σύμφωνα και με τα αποτελέσματα έρευνας που έγινε για την αγροτική πολιτική της χώρας από τους Σαφιλίου και Παπαδόπουλο. Η ένταξη των γυναικών στον γεωργικό επάγγελμα είναι χαμηλή, καθώς η γεωργική εργασία θεωρείται ανδρικό επάγγελμα. [Σαφιλίου και Παπαδόπουλος, 2004]

Οι ερωτηθέντες πρόκειται για μόνιμους κατοίκους του νομού Τρικάλων που το 58% αυτών γεννήθηκε στον νομό Τρικάλων, ενώ το 42% γεννήθηκε σε άλλους νομούς της Ελλάδας και στο εξωτερικό. Πλέον, το 36% των ερωτηθέντων κατοικούν στην Πύλη Τρικάλων, το 22% κατοικούν στα Τρίκαλα, το 10% στη Φιλύρα Τρικάλων και το υπόλοιπο 32% σε διάφορα χωριά του νομού.

Όσον αφορά τον τομέα στον οποίο απασχολούνται κυρίως οι κάτοικοι την περιοχή στην οποία διανέμουν οι ερωτηθέντες το 26% των ερωτηθέντων απάντησε πως πολλοί κάτοικοι της περιοχής απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα. Το 32% απάντησε πως αρκετοί άνθρωποι απασχολούνται στον δευτερογενή τομέα, ενώ αρκετοί άνθρωποι απασχολούνται στον τριτογενή τομέα με ποσοστό απαντήσεων 34%. Παρατηρώντας τα αθροιστικά ποσοστά του συγκεντρωτικού *Πίνακα 4* παρατηρούμε ότι ο κύριος τομέας απασχόλησης για τον νομό Τρικάλων είναι ο πρωτογενής τομέας και ακολουθεί ο τριτογενής τομέας.

Πίνακας 4: Κύριος Τομέας Απασχόλησης.

Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής σας (Πρωτογενής Τομέας)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Λίγο	4	8,0	8,0	8,0
	Μέτρια	24	48,0	48,0	56,0
	Αρκετά	9	18,0	18,0	74,0
	Πολύ	13	26,0	26,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής σας (Δευτερογενής Τομέας)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	1	2,0	2,0	2,0
	Καθόλου	5	10,0	10,0	12,0
	Λίγο	11	22,0	22,0	34,0
	Μέτρια	17	34,0	34,0	68,0
	Αρκετά	16	32,0	32,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής σας (Τριτογενής Τομέας)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	1	2,0	2,0	2,0
	Καθόλου	5	10,0	10,0	12,0
	Λίγο	6	12,0	12,0	24,0
	Μέτρια	19	38,0	38,0	62,0
	Αρκετά	17	34,0	34,0	96,0
	Πολύ	2	4,0	4,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Όσον αφορά τις ευκαιρίες απασχόλησης στον νομό Τρικάλων το 52% των ερωτηθέντων απάντησε πως υπάρχουν, ενώ το 48% απάντησε πως δεν υπάρχουν καθόλου ευκαιρίες απασχόλησης στον νομό Τρικάλων.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 34%, θεωρεί πως υπάρχουν αρκετές ευκαιρίες απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, ενώ ακολουθούν ο δευτερογενής με 32% και ο πρωτογενής με 18%. Οι απαντήσεις που δόθηκαν απεικονίζονται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 5: Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής ερωτηθέντων.

Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής σας (Πρωτογενής Τομέας)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid Λίγο	4	8,0	8,0	8,0
Μέτρια	24	48,0	48,0	56,0
Αρκετά	9	18,0	18,0	74,0
Πολύ	13	26,0	26,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής σας (Δευτερογενής Τομέας)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid Δεν απάντησε	1	2,0	2,0	2,0
Καθόλου	5	10,0	10,0	12,0
Λίγο	11	22,0	22,0	34,0
Μέτρια	17	34,0	34,0	68,0
Αρκετά	16	32,0	32,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής σας (Τριτογενής Τομέας)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid Δεν απάντησε	1	2,0	2,0	2,0
Καθόλου	5	10,0	10,0	12,0
Λίγο	6	12,0	12,0	24,0
Μέτρια	19	38,0	38,0	62,0
Αρκετά	17	34,0	34,0	96,0
Πολύ	2	4,0	4,0	100,0
Total	50	100,0	100,0	

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 42%, θεωρεί πως η ανάπτυξη του νομού Τρικάλων οφείλεται στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που διαθέτει και το 46% στην γεωγραφική θέση του νομού, ενώ το 38% θεωρεί πως η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί παράγοντα για την ανάπτυξη του νομού. Οι απαντήσεις που δόθηκαν απεικονίζονται στον Πίνακα 6.

Πίνακας 6: Παράγοντες ανάπτυξης νομού Τρικάλων.

Ανάπτυξη Νομού Τρικάλων (Στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	2	4,0	4,0	4,0
	Καθόλου	1	2,0	2,0	6,0
	Λίγο	7	14,0	14,0	20,0
	Μέτρια	4	8,0	8,0	28,0
	Αρκετά	21	42,0	42,0	70,0
	Πολύ	15	30,0	30,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Ανάπτυξη Νομού Τρικάλων (Στην γεωγραφική θέση)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Λίγο	6	12,0	12,0	12,0
	Μέτρια	7	14,0	14,0	26,0
	Αρκετά	23	46,0	46,0	72,0
	Πολύ	14	28,0	28,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Ανάπτυξη Νομού Τρικάλων (Στην αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	1	2,0	2,0	2,0
	Καθόλου	2	4,0	4,0	6,0
	Λίγο	12	24,0	24,0	30,0
	Μέτρια	10	20,0	20,0	50,0
	Αρκετά	19	38,0	38,0	88,0
	Πολύ	6	12,0	12,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 50% θεωρεί πως στην περιοχή που διαμένει υπάρχουν αρκετά ξενοδοχεία, το 68% θεωρεί πως υπάρχουν αρκετά εστιατόρια, το 48% θεωρεί πως υπάρχουν αρκετοί χώροι διασκέδασης, το 64% θεωρεί πως υπάρχουν αρκετά αξιοθέατα. Το ποσοστό των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που υπάρχουν στον νομό σύμφωνα με τους ερωτηθέντες δεν είναι ικανοποιητικό. Οι απαντήσεις που δόθηκαν απεικονίζονται λεπτομερώς στον Πίνακα 7.

Πίνακας 7: Τουριστικές Υποδομές.

Τουριστικές Υποδομές (Ξενοδοχεία)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Καθόλου	3	6,0	6,0	6,0
	Λίγο	3	6,0	6,0	12,0
	Μέτρια	16	32,0	32,0	44,0
	Αρκετά	25	50,0	50,0	94,0
	Πολύ	3	6,0	6,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Τουριστικές Υποδομές (Εσπιατόρια)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Καθόλου	1	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	2	4,0	4,0	6,0
	Μέτρια	12	24,0	24,0	30,0
	Αρκετά	34	68,0	68,0	98,0
	Πολύ	1	2,0	2,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Τουριστικές Υποδομές (Χώρους Διασκέδασης)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Καθόλου	1	2,0	2,0	2,0
	Λίγο	5	10,0	10,0	12,0
	Μέτρια	16	32,0	32,0	44,0
	Αρκετά	24	48,0	48,0	92,0
	Πολύ	4	8,0	8,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Τουριστικές Υποδομές (Αξιοθέατα)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	1	2,0	2,0	2,0
	Καθόλου	1	2,0	2,0	4,0
	Λίγο	1	2,0	2,0	6,0
	Μέτρια	12	24,0	24,0	30,0
	Αρκετά	32	64,0	64,0	94,0
	Πολύ	3	6,0	6,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

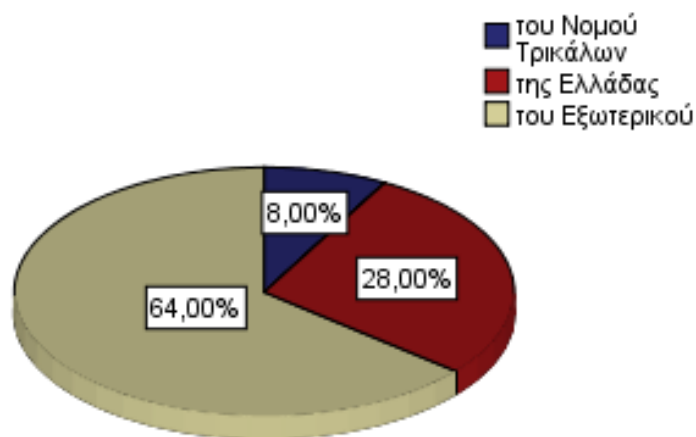
Τουριστικές Υποδομές (Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cummulative Percent
Valid	Δεν απάντησε	2	4,0	4,0	4,0
	Καθόλου	3	6,0	6,0	10,0
	Λίγο	11	22,0	22,0	32,0
	Μέτρια	27	54,0	54,0	86,0
	Αρκετά	5	10,0	10,0	96,0
	Πολύ	2	4,0	4,0	100,0
	Total	50	100,0	100,0	

Επίσης, ζητήθηκε στους ερωτηθέντες να προτείνουν κάποιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και πως θα μπορούσαν αυτές να προωθηθούν. Κάποιες από τις πολύ ενδιαφέρουσες προτάσεις ήταν:

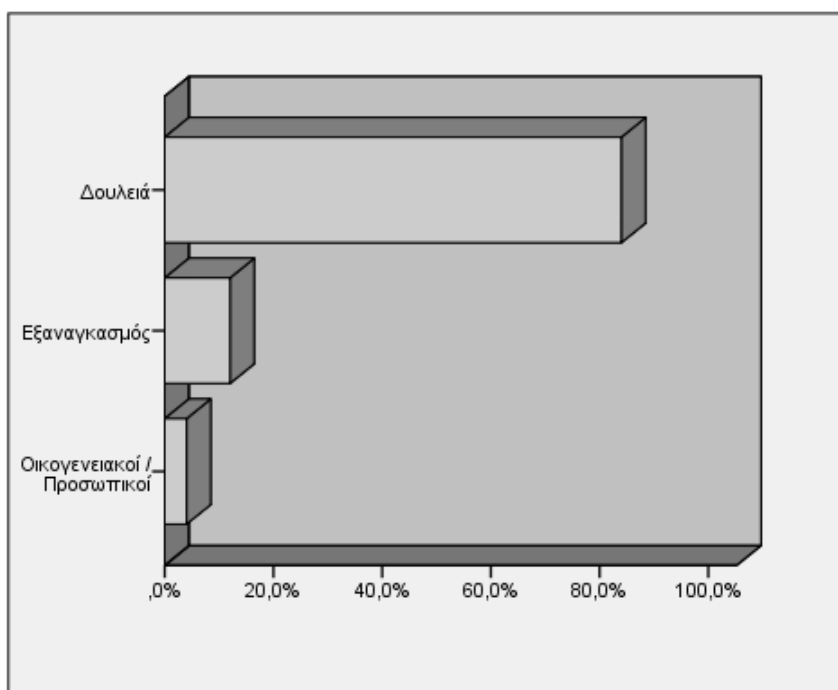
- Προώθηση θρησκευτικού και πολιτιστικού τουρισμού μέσω συστηματικότερης διαφήμισης.
- Προώθηση αγροτουρισμού με διαφήμιση τοπικών προϊόντων. Προς αυτήν την κατεύθυνση απαραίτητη είναι η ενημέρωση των κατοίκων για αυτές τις μορφές τουρισμού και τη προώθηση διάφορων προγραμμάτων για τη δημιουργία υποδομών, τη σωστή διαχείριση της φύσης και της πανίδας τη χρηματοδότηση των τοπικών αρχών ώστε να διαχειριστούν μόνες τους και τοπικά τις ευκαιρίες κάθε περιοχής
- Προώθηση αθλητικού τουρισμού. Το φυσικό περιβάλλον του Νομού Τρικάλων παρέχει αρκετές δυνατότητες για αθλητικές δραστηριότητες, όπως ορειβασία, αναρρίχηση, πεζοπορία, ιππασία, ράφτινγκ, σκι, κινήγι κλπ. Απαραίτητη είναι η δημιουργία μονοπατιών, παρατηρητηρίων, ελεύθερων κάμπινγκ, καθώς και οργανωμένων συλλόγων.

Για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού υπάρχει η ανάγκη για διευρυμένη υψηλής ποιότητας υποδομής σε διάφορους τομείς υποστήριξης οι οποίοι είναι οι υπηρεσίες, οι μεταφορές, η στέγαση, η διασκέδαση, το τεχνητό περιβάλλον και οι οργανισμοί.

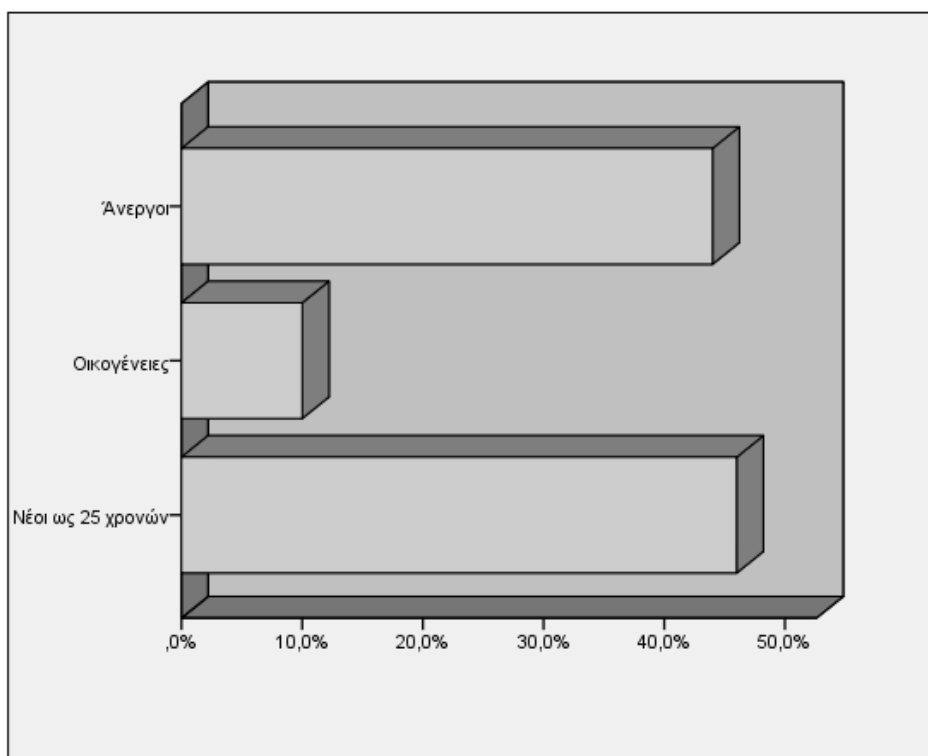
Γράφημα 8: Μετακίνηση Πληθυσμού από τον τόπο κατοικίας των ερωτηθέντων προς άλλη περιοχή.

Όσον αφορά την ερώτηση σχετικά με την μετακίνηση πληθυσμού τα τελευταία 5-10 χρόνια από τον τόπο κατοικίας των ερωτηθέντων προς άλλες περιοχές σύμφωνα με το *Γράφημα 8* το 64% απάντησε ότι μετακινήθηκαν κάτοικοι από την περιοχή τους προς άλλες χώρες του εξωτερικού, το 28% ότι μετακινήθηκαν προς άλλες περιοχές της Ελλάδας και το 8% προς άλλες περιοχές του νομού Τρικάλων.

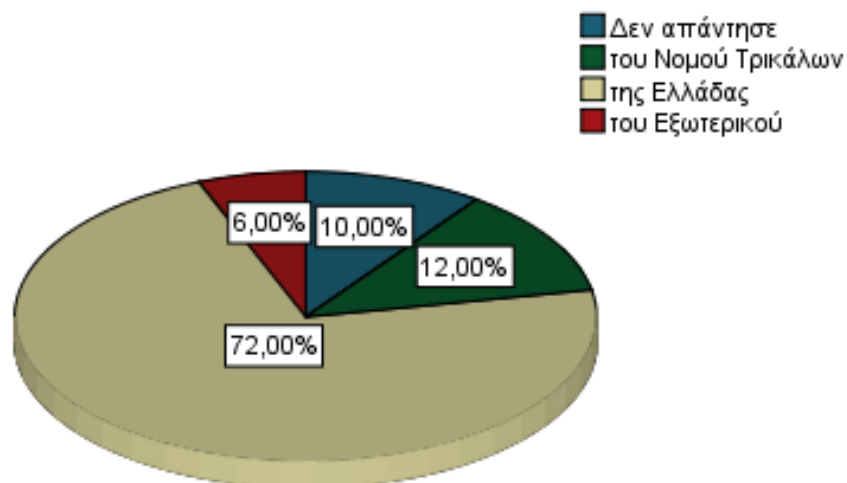
Γράφημα 9: Λόγοι Μετακίνησης προς Άλλες Περιοχές.

Όσον αφορά τους λόγους που έκαναν τους κατοίκους να μετακινηθούν είτε προς άλλες περιοχές μέσα στον νομό Τρικάλων ή σε άλλες πόλεις της Ελλάδας ή άλλες χώρες του εξωτερικού το 84% των ερωτηθέντων θεωρεί σαν κύρια αιτία τη δουλειά. Με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν οικογενειακοί – προσωπικοί λόγοι (4%) και εξαναγκασμός (12%), όπως απεικονίζονται και στο *Γράφημα 9*.

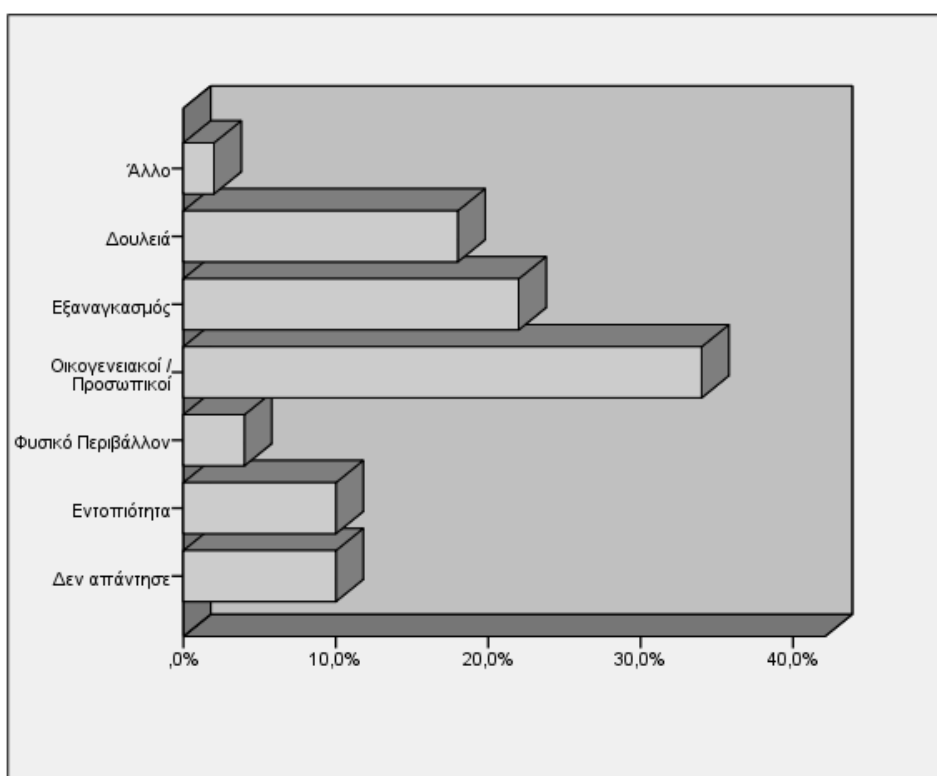
Γράφημα 10: Ομάδες Πληθυσμού που Μετακινήθηκαν προς Άλλες Περιοχές.

Σύμφωνα με το *Γράφημα 10* από το σύνολο των πολιτών του νομού Τρικάλων που απάντησα το ερωτηματολόγιο το 44% θεωρεί πως από την περιοχή κατοικίας τους τα τελευταία 5-10 χρόνια μετακινήθηκαν άνεργοι, το 46% νέοι ηλικίας ως 25 χρονών ενώ το 10% θεωρεί πως μετακινήθηκαν οικογένειες.

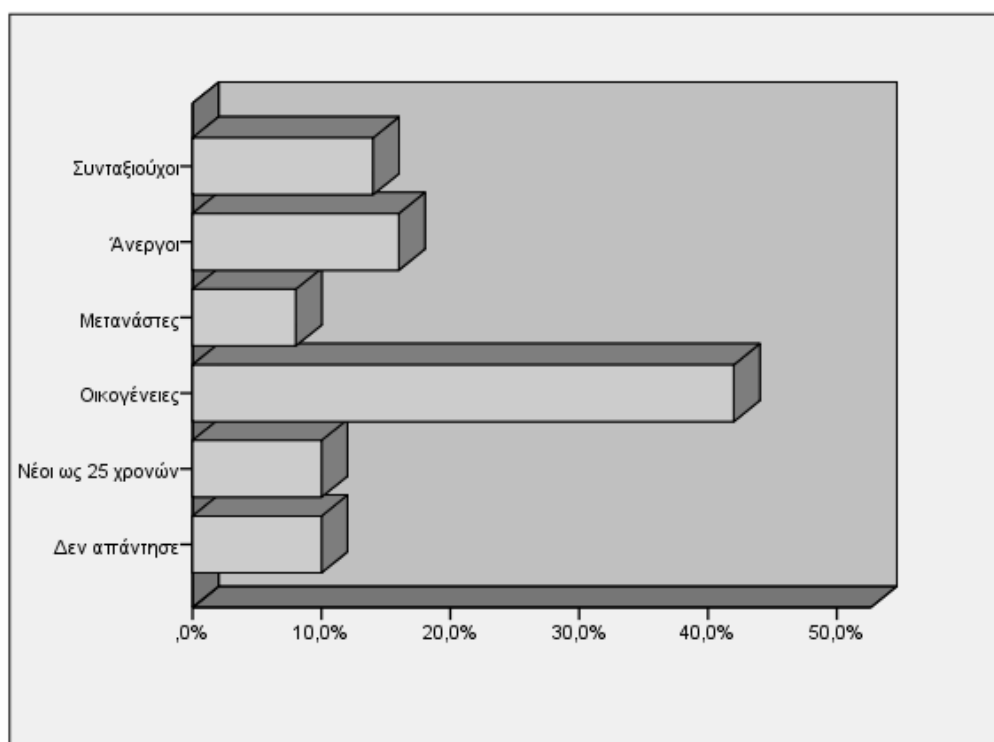
Γράφημα 11: Μετακίνηση Πληθυσμού από Άλλη Περιοχή στον Τόπο Κατοικίας των Ερωτηθέντων.

Όσον αφορά την μετακίνηση πληθυσμού τα τελευταία 5-10 χρόνια από άλλες περιοχές προς τον τόπο κατοικίας των ερωτηθέντων σύμφωνα με το *Γράφημα 11*, το 72% απάντησε ότι μετακινήθηκαν κάτοικοι στην περιοχή τους από άλλες περιοχές της Ελλάδας, το 12% ότι μετακινήθηκαν από άλλες περιοχές του νομού Τρικάλων και το 6% από άλλες χώρες του εξωτερικού.

Γράφημα 12: Λόγοι Μετακίνησης από Άλλες Περιοχές.

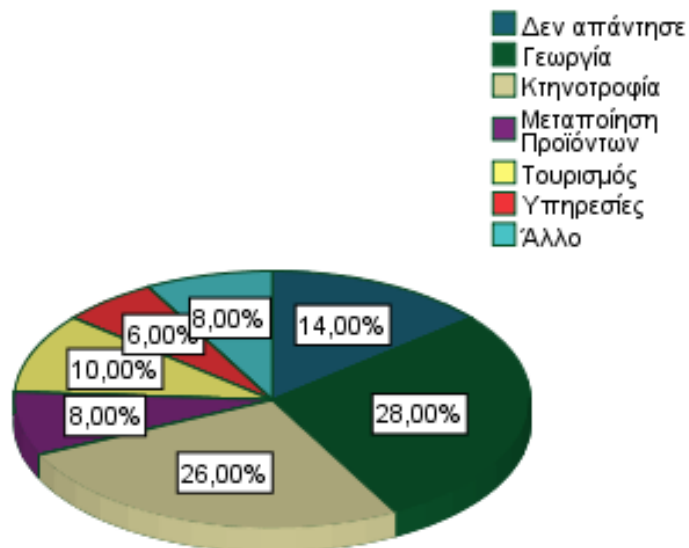
Όσον αφορά τους λόγους που έκαναν ανθρώπους να μετακινηθούν στις περιοχές κατοικίας των ερωτηθέντων, το 34% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι οικογενειακοί ή/και προσωπικοί λόγοι οδήγησαν σε αυτό. Άλλοι λόγοι θεωρούνται σύμφωνα με τους ερωτηθέντες ο εξαναγκασμός (22%), η δουλειά (18%), η εντοπιότητα (10%), το φυσικό περιβάλλον (4%) και άλλοι λόγοι (2%), όπως απεικονίζονται και στο *Γράφημα 12*.

Γράφημα 13: Ομάδες Πληθυσμού που Μετακινήθηκαν από Άλλες Περιοχές.

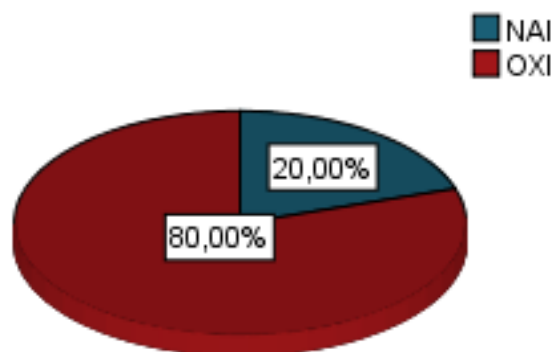
Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 42% απάντησε πως στην περιοχή κατοικίας τους μετακινήθηκαν οικογένειες, το 16% άνεργοι, το 10% νέοι ως 25 χρονών και το 14% συνταξιούχοι και το 8% μετανάστες.

Όσον αφορά τους τομείς στους οποίους απασχολήθηκαν οι νέοι κάτοικοι, το 28% των ερωτηθέντων απάντησε ότι ασχολήθηκαν με την γεωργία, το 26% απάντησε ότι ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία, ενώ με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν οι υπηρεσίες, μεταποίηση προϊόντων και τουρισμός.

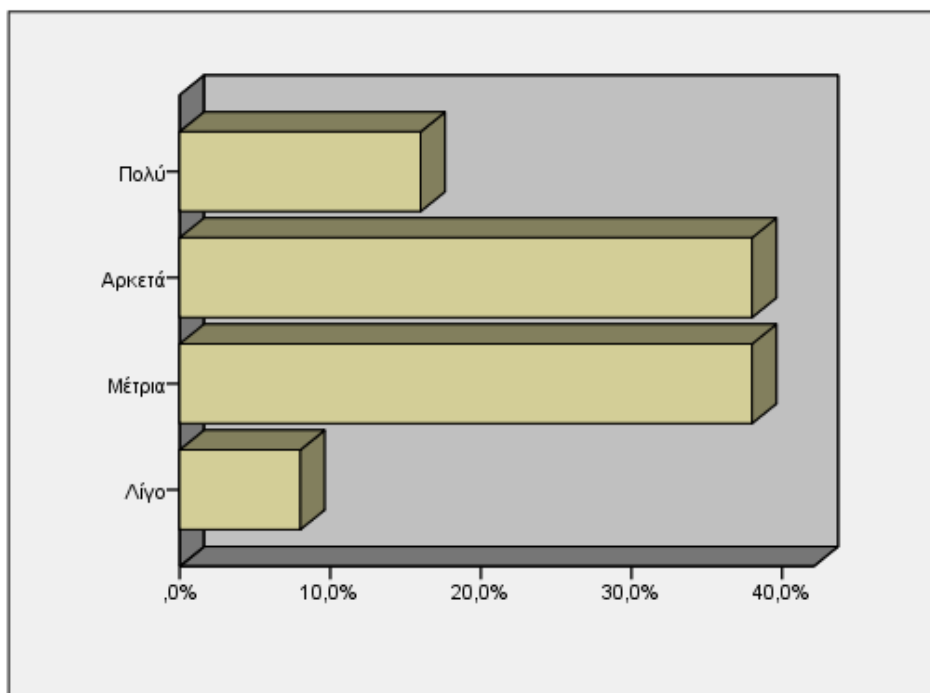

Γράφημα 14: Τομέας Απασχόλησης των Νέων Κατοίκων.

Στους ερωτηθέντες τέθηκε επίσης η εξής ερώτηση αν έχουν σκεφτεί ποτέ να μετακινηθούν από την περιοχή κατοικίας τους. Από το σύνολο των ερωτηθέντων μόνο το 20% απάντησε θετικά και οι λόγοι που θα τους οδηγούσαν σε αυτό είναι κυρίως οικονομικοί, κοινωνικοί, καθώς επίσης για εξασφάλιση καλύτερης ποιότητας ζωής ή για λόγους εντοπιότητας.

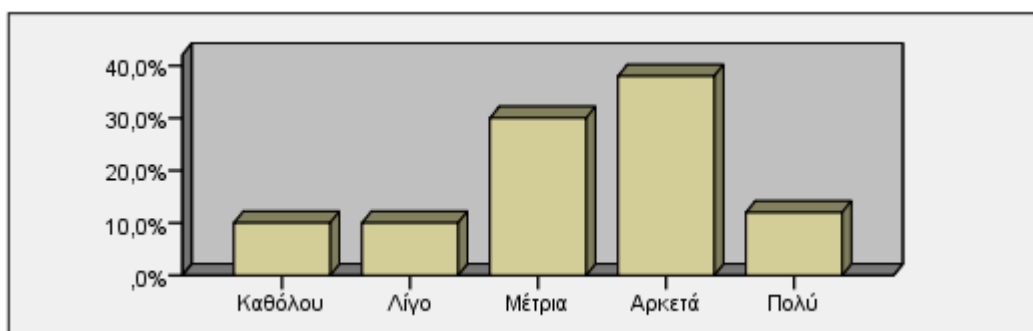

Γράφημα 15: Τάση για Μετακίνηση προς Άλλη Περιοχή.

Γράφημα 16: Ικανοποίηση ποιότητας ζωής.

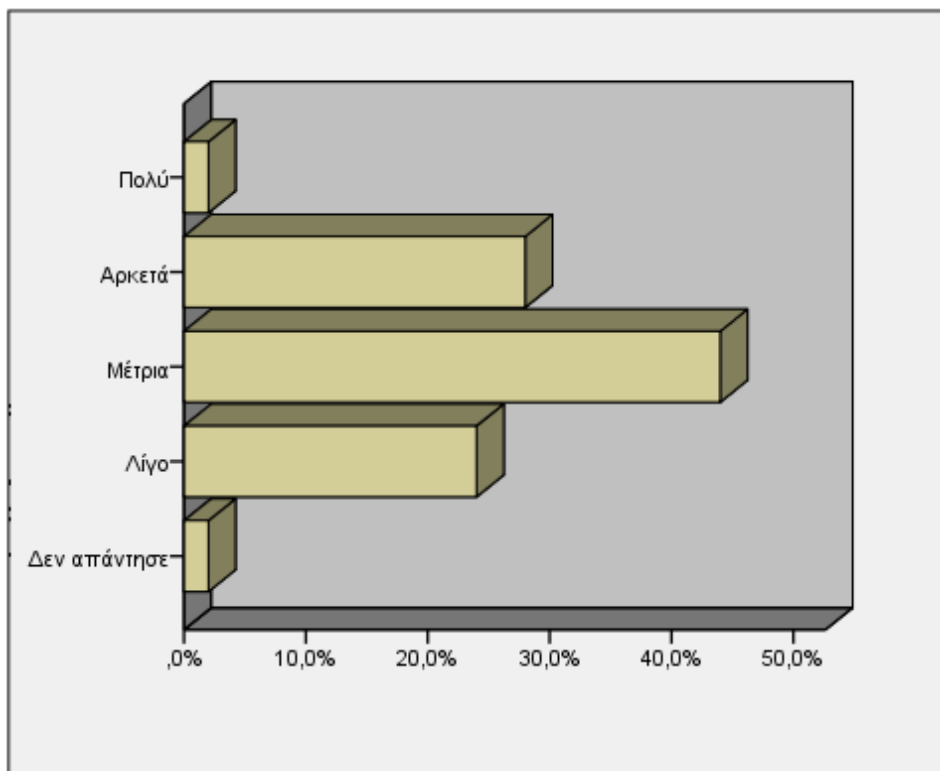
Σύμφωνα με το *Γράφημα 16* από το σύνολο των ερωτηθέντων μόνο το 8% δήλωσε πως είναι λίγο ικανοποιημένο από την ποιότητα ζωής του νομού Τρικάλων, το 38% δήλωσε πως είναι μέτρια έως αρκετά ικανοποιημένο, ενώ το 16% δήλωσε πως είναι πολύ ικανοποιημένο από την ποιότητα ζωής του νομού Τρικάλων. Επιπλέον, το 38% των ερωτηθέντων πιστεύουν πως τα τελευταία 10 χρόνια η ποιότητα ζωής, η οποία σχετίζεται με την ασφάλεια, την καθαριότητα και άλλες πτυχές, στις περιοχές του νομού έχει βελτιωθεί αρκετά.

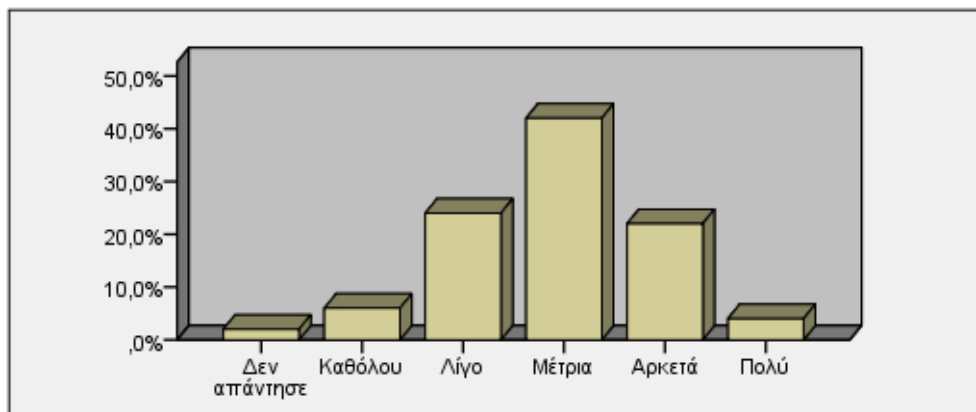
Γράφημα 17: Βελτίωση ποιότητας ζωής.

Σύμφωνα με το *Γράφημα 18* από το σύνολο των ερωτηθέντων το 24% δήλωσε πως είναι λίγο ικανοποιημένο από τις παροχές υπηρεσιών των τοπικών αρχών, το 44%, που είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό, δήλωσε πως είναι μέτρια ικανοποιημένο, το 28% δήλωσε πως είναι αρκετά ικανοποιημένο, ενώ το 2% δήλωσε πως είναι πολύ ικανοποιημένο. Το 42% των

ερωτηθέντων πιστεύουν πως τα τελευταία 10 χρόνια οι υπηρεσίες των τοπικών φορέων δήμων, περιφέρειας έχουν βελτιωθεί μέτρια.

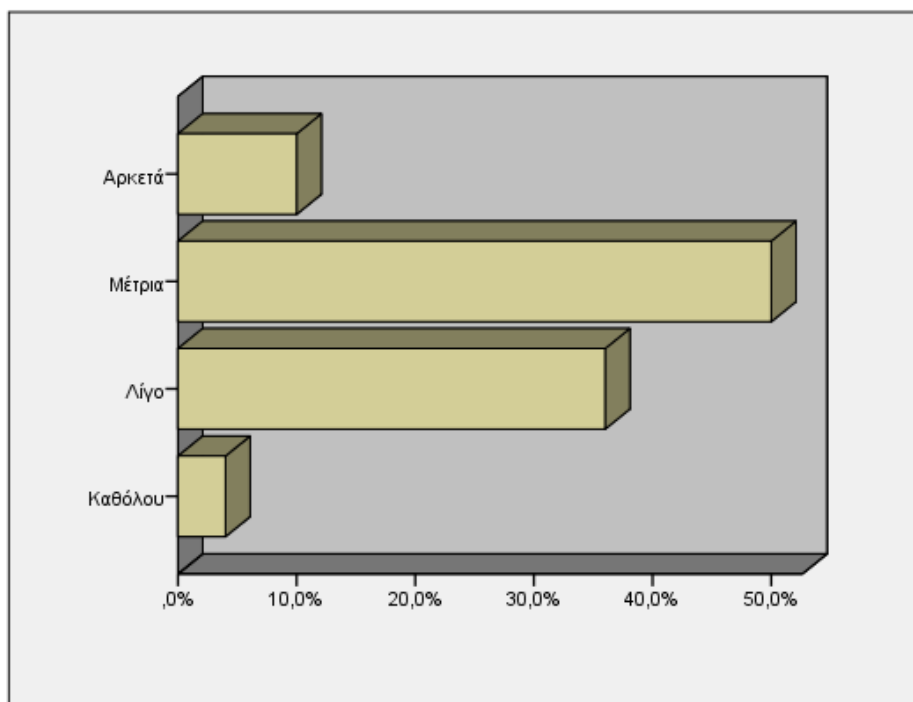
Γράφημα 18: Ικανοποίηση Παροχών Υπηρεσιών Τοπικών Αρχών.

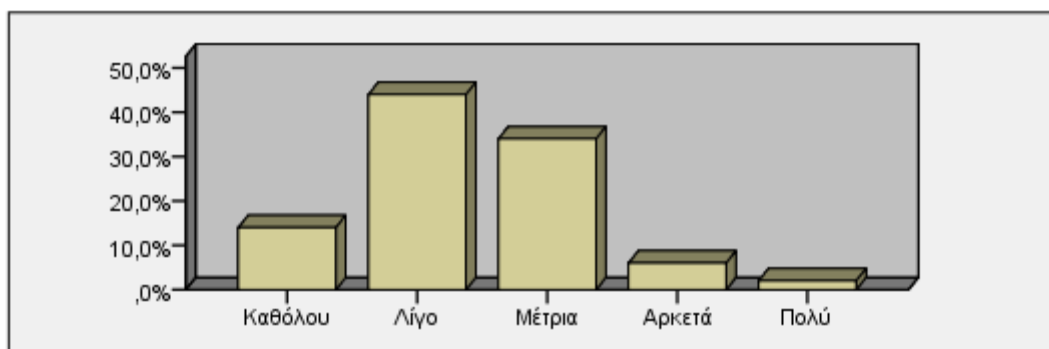
Γράφημα 19: Βελτίωση Παροχών Υπηρεσιών Τοπικών Αρχών.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 4% δήλωσε πως δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών υγείας του νομού Τρικάλων, το 36% δήλωσε πως είναι λίγο ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών υγείας του νομού Τρικάλων, το 50% δήλωσε πως είναι μέτρια ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών υγείας του νομού Τρικάλων,

το 10% δήλωσε πως είναι αρκετά ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών υγείας του νομού Τρικάλων. Επιπλέον, το 44% των ερωτηθέντων πιστεύουν πως τα τελευταία 10 χρόνια οι παροχές υγείας στον νομό Τρικάλων, όπως νοσοκομεία, ιατρικά κέντρα, έχουν βελτιωθεί λίγο.

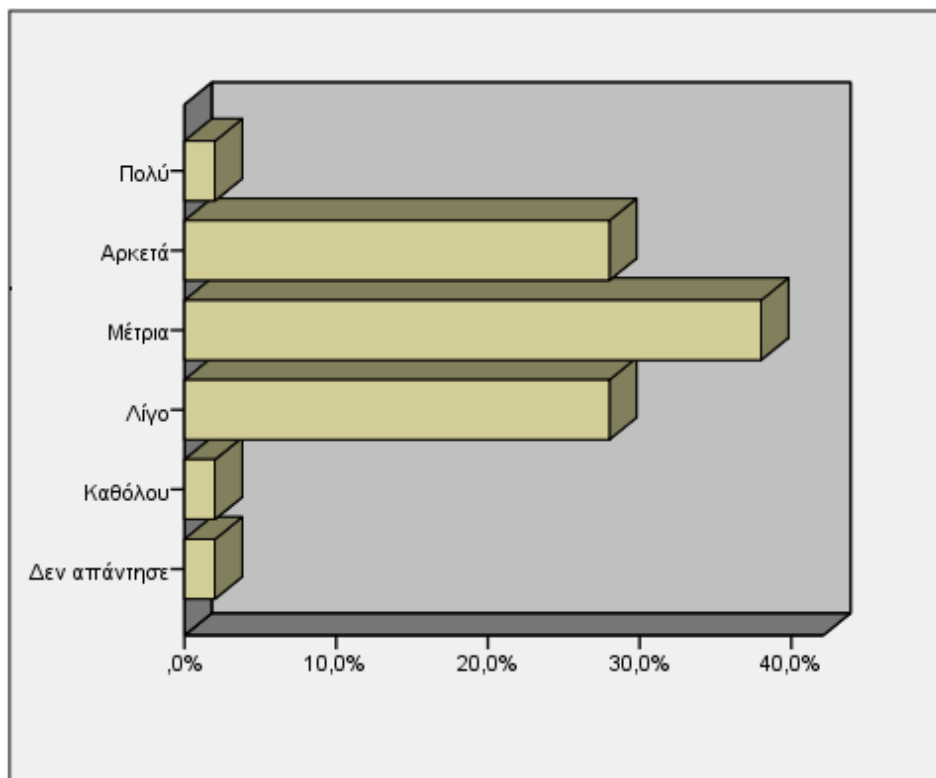
Γράφημα 20: Ικανοποίηση Παροχών Υγείας.

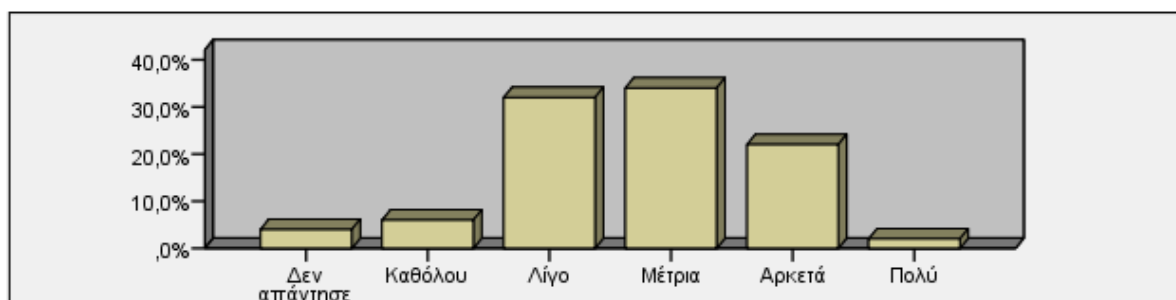
Γράφημα 21: Βελτίωση Παροχών Υγείας.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 2% απάντησε πως δεν είναι καθόλου ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών εκπαίδευσης του νομού Τρικάλων, το 28% απάντησε πως είναι λίγο ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών εκπαίδευσης του νομού Τρικάλων, το 38%, που είναι και το μεγαλύτερο ποσοστό, απάντησε πως είναι μέτρια ικανοποιημένο από την λειτουργία των υπηρεσιών εκπαίδευσης του νομού Τρικάλων, το 28% απάντησε πως είναι αρκετά ικανοποιημένο και το 2% απάντησε πως είναι πολύ ικανοποιημένο. Το 34% των

ερωτηθέντων πιστεύουν ότι η εκπαίδευση στον νομό Τρικάλων έχει βελτιωθεί μέτρια τα τελευταία 10 χρόνια.

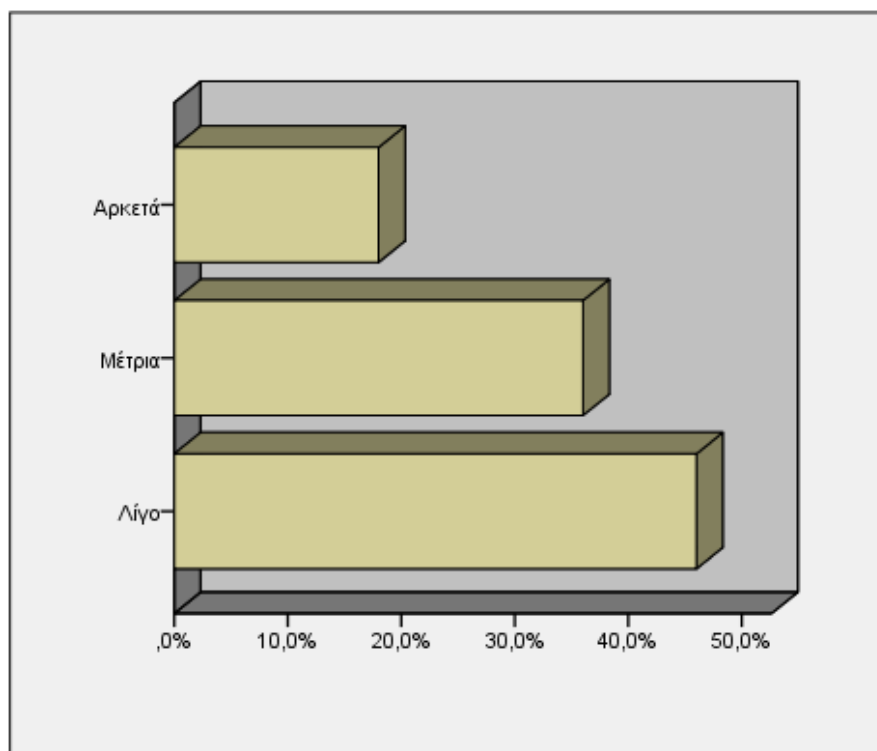
Γράφημα 22: Ικανοποίηση Εκπαίδευσης.

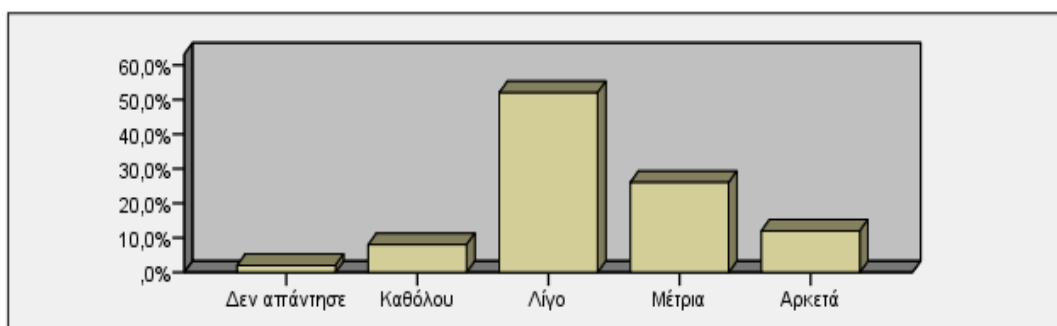
Γράφημα 23: Βελτίωση Εκπαίδευσης.

Από το σύνολο των ερωτηθέντων το 46% δήλωσε πως είναι λίγο ικανοποιημένο από τις υποδομές του νομού Τρικάλων, το 36% δήλωσε πως είναι μέτρια ικανοποιημένο και το 18% δήλωσε πως είναι αρκετά ικανοποιημένο από τις υποδομές του νομού Τρικάλων όπως τα μέσα μαζικής μεταφοράς, οι συγκοινωνίες, το οδικό δίκτυο κλπ. Επιπρόσθετα, το 52% των

ερωτηθέντων πιστεύουν πως τα τελευταία 10 χρόνια οι υποδομές στον νομό Τρικάλων, όπως οδικό δίκτυο, συγκοινωνίες, λειτουργία μέσων μαζικής μεταφοράς, έχουν βελτιωθεί λίγο.

Γράφημα 24: Ικανοποίηση Υποδομών.

Γράφημα 25: Βελτίωση Υποδομών.

Πίνακας 8: Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου ερωτηθέντων και της μεταβλητής πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας.

		Μορφωτικό Επίπεδο	Πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας
Μορφωτικό Επίπεδο	Pearson Correlation	1	,010
	Sig (2-tailed)		,944
	N	50	50
Πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας	Pearson Correlation	,010	1
	Sig (2-tailed)	,944	
	N	50	50

Πραγματοποιήθηκε συσχέτιση, η οποία απεικονίζεται στον Πίνακα 8, μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου των ερωτηθέντων και της μεταβλητής πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας. Το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων μπορεί να έχει ως απάντηση «αναλφάβητος (μερικές τάξεις δημοτικού) ή απόφοιτος δημοτικού ή γυμνασίου ή λυκείου ή πτυχιούχος ΙΕΚ ή ΤΕΙ ή ΑΕΙ ή κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου ή διδακτορικού τίτλου». Η μεταβλητή πιστεύετε πως υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας μπορεί να έχει ως απάντηση «ΝΑΙ» ή «ΟΧΙ». Η τιμή $p_value=0,010 < \alpha=0,05$ και αυτό σημαίνει ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Στον Πίνακα 8 απεικονίζονται περιγραφικά τα στατιστικά στοιχεία αυτής της παραπάνω συσχέτισης. Συγκεκριμένα, από τους 24 που απάντησαν «ΝΑΙ» το 50% είναι πτυχιούχοι ΙΕΚ, ΑΕΙ και ΤΕΙ, ενώ το υπόλοιπο 50% ανήκει στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Από τους 26 που απάντησαν «ΟΧΙ» το 60% έχει ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση (πτυχιούχοι ΙΕΚ, ΑΕΙ, ΤΕΙ, κάτοχος διδακτορικού διπλώματος), ενώ το υπόλοιπο 50% ανήκει στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 9: Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για την συσχέτιση μορφωτικό επίπεδο και της μεταβλητής πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας.

		Πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας		Total
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Μορφωτικό Επίπεδο	Αναλφάβητος (Μερικές Τάξεις Δημοτικού)	2	0	2
	Απόφοιτος Δημοτικού	2	2	4
	Απόφοιτος Γυμνασίου	1	1	2
	Απόφοιτος Λυκείου	6	9	15
	Πτυχιούχος ΙΕΚ	1	5	6
	Πτυχιούχος ΤΕΙ	2	2	4
	Πτυχιούχος ΑΕΙ	10	6	16
	Κάτοχος Διδακτορικού Τίτλου	0	1	1
Total		24	26	50

Πραγματοποιήθηκε συσχέτιση, η οποία απεικονίζεται στον *Πίνακα 10*, μεταξύ του κλάδου απασχόλησης των ερωτηθέντων και της μεταβλητής έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε προς άλλη περιοχή. Ο κλάδος απασχόλησης των ερωτηθέντων μπορεί να έχει ως απάντηση «πρωτογενής τομέας (πχ. κτηνοτροφία, γεωργία) ή δευτερογενής τομέας (πχ. βιομηχανία, βιοτεχνία) ή τριτογενής τομέας (πχ. τουρισμός, υπηρεσίες) ή άλλο». Η μεταβλητή έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε σε άλλη περιοχή μπορεί να έχει ως απάντηση «ΝΑΙ» ή «ΟΧΙ». Η τιμή $p_value = -0,085 < \alpha = 0,05$ και αυτό σημαίνει ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Στον *Πίνακα 10* απεικονίζονται περιγραφικά τα στατιστικά στοιχεία αυτής της παραπάνω συσχέτισης. Συγκεκριμένα, από τους 10 που απάντησαν «ΝΑΙ» οι 5 ερωτηθέντες εργάζονται στον τριτογενή τομέα. Από τους 40 που απάντησαν «ΟΧΙ» οι 19 εργάζονται στον τριτογενή τομέα και οι 7 στον πρωτογενή τομέα.

Πίνακας 10: Συσχέτιση κλάδου απασχόλησης ερωτηθέντων και της μεταβλητής έχετε σκεφθεί να μετακινηθείτε σε άλλη περιοχή.

		Κλάδος Απασχόλησης	Έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε προς άλλη περιοχή
Κλάδος Απασχόλησης	Pearson Correlation	1	-,085
	Sig (2-tailed)		,557
	N	50	50
Έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε προς άλλη περιοχή	Pearson Correlation	-,085	1
	Sig (2-tailed)	,557	
	N	50	50

Πίνακας 11: Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για την συσχέτιση κλάδος απασχόλησης και της μεταβλητής έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε προς άλλη περιοχή.

		Έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε προς άλλη περιοχή		Total
		ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Κλάδος Απασχόλησης	Δεν απάντησε	2	8	10
	Πρωτογενής Τομέας (πχ. κτηνοτροφία, γεωργία)	0	7	7
	Δευτερογενής Τομέας (πχ. βιομηχανία, βιοτεχνία)	1	0	1
	Τριτογενής Τομέας (πχ. τουρισμός, υπηρεσίες)	5	19	24
	Άλλο	2	6	8
Total		10	40	50

Επιπλέον, ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν αν γνωρίζουν κάποια στρατηγική ή πρόγραμμα ανάπτυξης στην περιοχή τους και να το καταγράψουν. Μόνο το 12% των ερωτηθέντων ήταν γνώστης κάποιας τέτοιας στρατηγικής ή προγράμματος και τα οποία είναι:

- Πρόγραμμα «Αλέξανδρος Μπαλτατζής»
- Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Τομέα
- Πρόγραμμα Τουριστικής Ανάπτυξης και Απασχόλησης
- Αξιοποίηση τοπικών αγροτικών προϊόντων από χύμα σε μεταποιημένα με ετικέτα.

Στην προτελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου οι ερωτηθέντες ζητήθηκαν να γράψουν κάποιες δικές τους προτάσεις για την ανάπτυξη του νομού Τρικάλων. Κάποιες από τις ενδιαφέρουσες απαντήσεις ήταν:

- Να δοθούν κίνητρα για την απασχόληση των νέων στον πρωτογενή τομέα.
- Αξιοποίηση της αγροτικής γης όχι μόνο με παραδοσιακές καλλιέργειες όπως καλαμπόκι, σιτάρι, βαμβάκι, αλλά και με οπωρολαχανικά, δενδροειδής καλλιέργειες και αρωματικά φυτά.
- Να δοθεί βάση στον τουρισμό του ορεινού όγκου με υλοποίηση του ευρωπαϊκού σχεδιασμού για τη σύνδεση του ορεινού όγκου της Πίνδου με δρόμους και αναγνωρισμένα μονοπάτια.
- Δημιουργία κατάλληλων υποδομών για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Αξιοποίηση της πληθώρας υδάτων με την κατασκευή ταμιευτήρων νερού για την ελάττωση της χρήσης γεωτρήσεων για τον αγροτικό τομέα οι οποίες έχουν στερέψει τον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα.
- Ανάδειξη πολιτιστικών δρώμενων και των Μετεώρων.

Ολοκληρώνοντας τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου οι ερωτηθέντες ζητήθηκαν να γράψουν την γνώμη τους σχετικά με την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στον νομό Τρικάλων. Κάποιες από τις ενδιαφέροντες προτάσεις που δόθηκαν ήταν:

- Να δώσει χρήματα το κράτος για τις επιχειρήσεις και δάνεια οι τράπεζες με ευνοϊκούς όρους φορολόγησης και εισφορών προς τους επιχειρηματίες και ελεύθερους επαγγελματίες.
- Να δοθούν κονδύλια για την υλοποίηση των φραγμάτων Πύλης και Μουζουκίου και τη δημιουργία υδροηλεκτρικού εργοστασίου.
- Να δοθούν ευκαιρίες στους νέους και κίνητρα να ασχοληθούν με την γεωργία και την κτηνοτροφία.
- Να βοηθηθούν οι επιχειρήσεις ώστε να παράγουν με χαμηλότερο κόστος και να είναι πιο ανταγωνιστικές δημιουργώντας έτσι θέσεις εργασίας.
- Αλλαγή της στρατηγικής από την κεντρική εξουσία (όχι απλή διαχείριση της εξουσίας όπως τώρα) από την γραφειοκρατία, φθηνή ενέργεια για γεωργία, κτηνοτροφία, αξιοποίηση του επιστημονικού προσωπικού, κτηνίατροι, γεωπόνοι για κατεύθυνση σε κάθε αγρότη ιδιαίτερα με αξιοποίηση των εναλλακτικών πηγών ενέργειας.
- Δημιουργία θέσεων εργασίας με εφαρμογή προγραμμάτων απασχόλησης για ανέργους.

- Δημιουργία αεροδρομίου για την άμεση σύνδεση του νομού Τρικάλων με άλλες χώρες της Ευρώπης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη των παραγόντων που επηρεάζουν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νομού Τρικάλων. Ενός ορεινού νομού που η οικονομία του βασίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης (γεωργία και κτηνοτροφία).

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση σε θέματα που έχουν σχέση με την ανάπτυξη, τους παράγοντες που την επηρεάζουν, την τοπική ανάπτυξη. Επίσης, παρουσιάστηκαν στρατηγικές ανάπτυξης που θεσπίστηκαν και εφαρμόστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής υπαίθρου, καθώς και περιφερειακά και τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε ο νομός Τρικάλων, τα χαρακτηριστικά της οικονομίας του και συγκρίθηκε με άλλους νομούς της Ελλάδας. Τέλος, περιγράφηκαν οι προοπτικές του για περεταίρω ανάπτυξη.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας έγινε η εμπειρική μελέτη με την χρήση ερωτηματολογίου το οποίο μοιράστηκε σε 50 κατοίκους του νομού Τρικάλων. Ειδικότερα, διερευνήθηκε κατά πόσο οι κάτοικοι του νομού Τρικάλων είναι ικανοποιημένοι από τις υποδομές και τις υπηρεσίες που παρέχονται στην περιοχή, αν έχει υπάρξει τοπική ανάπτυξη και ποιοι είναι οι τρόποι μελλοντικής ανάπτυξης του νομού Τρικάλων, καθώς και με ποιούς τρόπους είναι δυνατόν να αντιμετωπίσει ο νομός την οικονομική κρίση που έχει ξεσπάσει στον ελληνικό χώρο.

Τα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων είναι ότι το γυναικείο φύλο υπερτερεί σε σχέση με το αντρικό, καθώς από την έρευνα προέκυψε ότι οι γυναίκες ήταν 30 και οι άντρες 20 από το σύνολο των ερωτηθέντων. Ως προς την ηλικία οι ερωτηθέντες ήταν από 21 μέχρι 78 χρονών με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών να είναι μεταξύ 39 και 48 ετών.

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες, οι οποίοι είναι και μόνιμοι κάτοικοι του νομού Τρικάλων, είχαν ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης το ΑΕΙ, είναι εργαζόμενοι και απασχολούνται στον τριτογενή τομέα ως δημόσιοι υπάλληλοι. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών θεωρεί πως ο νομός Τρικάλων προσφέρει αρκετές ευκαιρίες απασχόλησης και κυρίως στον τριτογενή τομέα, που αποτελεί βασικό τομέα οικονομικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες η ανάπτυξη του νομού Τρικάλων βασίζεται κατά κύριο λόγο στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, στη γεωγραφική θέση του νομού και στην αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ασφαλώς η σωστή προώθηση του θρησκευτικού, αθλητικού τουρισμού και αγροτουρισμού θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη του νομού.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μετακίνηση ενός μέρους του πληθυσμού του νομού και κυρίως ανέργων και νέων ως 25 χρονών προς το εξωτερικό για λόγους δουλειάς, ενώ

παρατηρείται μετακίνηση κυρίως οικογενειών προς το νομό για οικογενειακούς λόγους με κύρια απασχόληση των νέων κατοίκων την γεωργία.

Η συμμετοχή των γυναικών στην γεωργία και στην κτηνοτροφία για τον νομό Τρικάλων είναι χαμηλή, διατηρώντας έτσι το παραδοσιακό μοτίβο της Ελλάδας που θέλει τις γυναίκες να είναι αποκλεισμένες από τα γεωργικά επαγγέλματα. Η ένταξη των γυναικών στον πρωτογενή τομέα απασχόλησης απαιτεί την κατάλληλη γεωργική εκπαίδευση, αλλά είναι απαραίτητο να δοθούν και τα κατάλληλα κίνητρα από την πλευρά του κράτους.

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες δήλωσαν πως είναι μέτρια ικανοποιημένοι από την παροχή υπηρεσιών των τοπικών φορέων, την εκπαίδευση και τις παροχές υγείας του νομού. Αρκετά ικανοποιημένοι είναι οι κάτοικοι με την ποιότητα ζωής στις περιοχές που μένουν, ενώ λιγότερο ικανοποιημένοι είναι με τις υποδομές του νομού όσον αφορά την λειτουργία των μέσων μαζικής μεταφοράς και το οδικό δίκτυο.

Επιπλέον, οι περισσότεροι πιστεύουν πως τα τελευταία 10 χρόνια η ποιότητα ζωής έχει αυξηθεί αρκετά, η λειτουργία των τοπικών αρχών και η εκπαίδευση έχουν βελτιωθεί μέτρια, ενώ λιγότερη ανάπτυξη παρατηρείται στις υπηρεσίες υγείας και στις υποδομές.

Στο τέλος οι ερωτηθέντες πρότειναν τι θα μπορούσε να εφαρμοστεί στον νομό Τρικάλων για την ανάπτυξη του. Δήλωσαν ως στρατηγικές την αξιοποίηση της φύσης για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού, την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των τοπικών προϊόντων, καθώς και τη δημιουργία κινήτρων για την στροφή των νέων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής. Οι περισσότεροι πολίτες θεωρούν πως οι στρατηγικές ή τα προγράμματα ανάπτυξης του νομού Τρικάλων είναι μέτρια αποτελεσματικά. Έτσι, λοιπόν, οι τοπικές και οι κρατικές αρχές θα πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη βάση στο σωστό προγραμματισμό για ανάπτυξη του τόπου στο μέλλον.

Στο σύνολο των ερωτηθέντων οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν αρνητική γνώμη για την αγροτική πολιτική και τις στρατηγικές ανάπτυξης που εφαρμόζει το κράτος. Στην Χρυσανγή Τρικάλων, ένας άνδρας ηλικίας 39 ετών, εκφράστηκε ιδιαίτερα απαξιωτικά όσον αφορά τις στρατηγικές ανάπτυξης που έχουν εφαρμοστεί στον νομό Τρικάλων λέγοντας ότι: «να πετάξουμε με τις κλωτσιές τους μη ικανούς από την χώρα μας και να κοιτάξουμε τα δικά μας συμφέροντα όπως να στηρίξουμε τον πρωτογενή τομέα, γεωργία, κτηνοτροφία και τουρισμό».

Γενικά για να επέλθει ανάπτυξη σε ένα χώρο ή τόπο πρέπει να πραγματοποιηθούν ριζικές αλλαγές σε όλους τους τομείς όπως κοινωνία, πολιτική, περιβάλλον και όχι μόνο στην οικονομία. Η σωστή αξιοποίηση των φυσικών πόρων που προσφέρει ένας τόπος σε συνδυασμό με την υλοποίηση προγραμμάτων και στρατηγικών ανάπτυξης είναι δυνατόν να επιφέρει ριζική αναδιάρθρωση και ανάπτυξη ενός τόπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Αργύρη, Α. (2000). *Η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη του νομού Τρικάλων*. Δήμος Τρικκαίων, Τρίκαλα.
2. Δημοτική Επιχείρηση Κατασκευαστικών Έργων Τρικάλων. (2004). *Ενταγμένα Έργα*. Περιοδικό Τα εν Δήμω. Τεύχος 4. Τρίκαλα.
3. Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Εδική Γραμματεία Κοινοτικών Πόρων και Υποδομών. (2012). *Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013*. 11^η Έκδοση. Αθήνα.
4. Ευστράτογλου, Σ., Παπαδόπουλος, Α. και Ευστράτογλου, Α. (2002). *Δυναμικές ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και παράγοντες που τις επηρεάζουν*. 7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας (ΕΤΑΓΡΟ). Αθήνα.
5. Καυκαλάς, Γ. (2004). *Ζητήματα χωρικής ανάπτυξης. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πολιτικές*. Εκδόσεις Κριτική. Αθήνα.
6. Κετσετζοπούλου, Μ., Κικίλιας, Η., Μουρίκη, Α., Παπαπέτρου, Γ., Τζωρτζοπούλου, Μ. και Φρονίμου, Ε. (2007). *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας-2006*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής. Αθήνα.
7. Μαλούτας, Θ. (2000). *Οι πόλεις: Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας. 2^η Έκδοση.
8. Μουρίκη, Α., Μπαλούρδος, Δ., Παπαλιού, Ο., Σπυροπούλου, Ν., Φαγαδάκη, Ε. και Φρονίμου, Ε. (2012). *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας-2012*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής. Αθήνα.
9. Νημάς, Θ. (1987). *Τρίκαλα-Καλαμπάκα-Μετέωρα-Πίνδος-Χασιά*. Γεωγραφία, Ιστορία, Μνημεία, Τουρισμός. Θεσσαλονίκη.
10. Οικονόμου, Δ. και Πετράκος. (1999). *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων. Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας και Εκδόσεις Gutenberg.
11. Παπαστεργίου Κ., (1992), *Ο νομός Τρικάλων, Προοπτικές Ανάπτυξής του*. Τρικαλινό Ημερολόγιο, Τρίκαλα.
12. Πραμαγγιούλης, Π. (2008). *Οδηγός Ανάλυσης Δεδομένων με τη χρήση SPSS*. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Στατιστικής. Αθήνα.
13. Σαφιλίου, Κ. και Παπαδόπουλος, Α. (2004). *Οι μικροί γεωργοί στην Ελλάδα. Ποιοι θα επιβιώσουν και πώς*. Εκδόσεις Gutenberg. Αθήνα.
14. Στάμου, Ν. και Παπαδόπουλος, Ι. (2001). *Διαδικασίες και προοπτικές της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης. Η περίπτωση του Νομού Τρικάλων*. Γεωτεχνικά Επιστημονικά Θέματα, Τόμος 12, Σειρά VI, σελ 250-264. Θεσσαλονίκη.
15. Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Γενική Γραμματεία Επενδύσεων και Ανάπτυξης. (2007). *Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013*. Αθήνα.

16. Χριστοφάκης, Μ. (2004). *Τοπική ανάπτυξη και αναπτυξιακή στρατηγική για τα τοπικά κέντρα ανάπτυξης*. ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, σσ. 121-133

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Wikipedia (2012), "Rural area", http://en.wikipedia.org/wiki/Rural_area, [πρόσβαση 28/12/2012].
[URL 1]
2. Βικιπαίδεια (2012), «Πρωτογενής Παραγωγή», http://el.wikipedia.org/wiki/Πρωτογενής_Παραγωγή, [πρόσβαση 28/12/2012].
[URL 2]
3. Βικιπαίδεια (2012), «Ευρώπη», <http://el.wikipedia.org/wiki/Ευρώπη>, [πρόσβαση 28/12/2012].
[URL 3]
4. Και άλλα στατιστικά στοιχεία: Ο πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 9.903.268 το 2011 και όχι 10.787.690 σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ (2012), «Γεωφυσικός χάρτης», <http://thesalaminians.com/2012/07/31/κι-άλλα-στατιστικά-παιχνίδια-ο-πληθυσμός/>, [πρόσβαση 3/2/2013].
[URL 4]
5. Γεωγραφικός χάρτης Ελλάδος (2008), «Γεωφυσικός χάρτης», <http://gewgrafikosxartisellados.blogspot.gr>, [πρόσβαση 28/12/2012].
[URL 5]
6. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2006), «Η στρατηγική της Λισσαβόνας», http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/lisbon/article_7207_el.htm, [πρόσβαση 15/1/2013].
[URL 6]
7. Wikipedia (2012), «Europe 2020», http://en.wikipedia.org/wiki/Europe_2020, [πρόσβαση 15/1/2013].
[URL 7]
8. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2006), «Η συνθήκη της Ρώμης και τα θεμέλια της ΚΓΠ», http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/agriculture/article_7208_el.htm, [πρόσβαση 15/1/2013].
[URL 8]
9. Βικιπαίδεια (2012), «Natura 2000», http://el.wikipedia.org/wiki/Natura_2000, [πρόσβαση 16/1/2013].
[URL 9]
10. European Comission (2003), «Ex-post evaluation of the Community Initiative Leader II», <http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/leader2>, [πρόσβαση 18/1/2013]. [URL 10]

11. Ευρωπαϊκή Ένωση (2012), «Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης», http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/l60032_el.htm [πρόσβαση 18/1/2013].
[URL 11]
12. Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Θεσσαλίας (2003), «Άξονες Δράσης», <http://www.thessalia.gr/pep/axes.el.asp> [πρόσβαση 18/1/2013].
[URL 12]
13. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2013), «Αγρότης Επιχειρηματίας», <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer/mitroo-sao.html> [πρόσβαση 18/1/2013].
[URL 13]
14. Loupassis Travel (2010), «Χάρτης Ελλάδας», <http://www.loupassistravel.com/show-map-el.jsp?id=hellas&xxx=200&yyy=500>, [πρόσβαση 29/12/2012].
[URL 14]
15. Βικιπαίδεια (2013), «Ελληνική απογραφή 2011», http://el.wikipedia.org/Ελληνική_απογραφή_2011, [πρόσβαση 5/1/2013].
[URL 15]
16. Hellogreece , «Τρίκαλα», <http://www.hellogreece.gr/thesalia/trikala2.html> , [πρόσβαση 5/1/2013].
[URL 16]
17. Geodata (2013), «Δίκτυο Natura 2000», <http://geodata.gov.gr/maps> , [πρόσβαση 3/2/2013].
[URL 17]
18. Google docs (2013), <https://docs.google.com> , [πρόσβαση 3/2/2013].
[URL 18]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Ονομάζομαι Ευθυμία Τριχιά και είμαι φοιτήτρια του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου. Στο πλαίσιο εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας διεξάγεται η έρευνα με θέμα: «Παράγοντες που προσδιορίζουν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του Νομού Τρικάλων». Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί θα χρησιμοποιηθεί σαν βασικό ερευνητικό εργαλείο και αποτελείται από ερωτήσεις που αφορούν τους κατοίκους του νομού Τρικάλων. Οι απαντήσεις που θα δώσετε πρόκειται να χρησιμοποιηθούν μόνο για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Σημειώνεται ότι το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο και δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Με δεδομένο ότι η συμβολή σας στη διεξαγωγή της έρευνας αυτής είναι καθοριστική, σας παρακαλώ να αφιερώσετε λίγο από το χρόνο σας προκειμένου να το συμπληρώσετε. Σας ευχαριστώ πολύ εκ των προτέρων, για τη συμμετοχή σας.

I. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

1. Φύλο Ερωτώμενου

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Γυναίκα
- ☐ Άνδρας

2. Αναφέρετε το έτος γέννησης σας

Παρακαλώ σημειώστε

3. Ποιό είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Αναλφάβητος (μερικές τάξεις δημοτικού)
- ☐ Απόφοιτος Δημοτικού
- ☐ Απόφοιτος Γυμνασίου
- ☐ Απόφοιτος Λυκείου
- ☐ Πτυχιούχος ΙΕΚ
- ☐ Πτυχιούχος ΤΕΙ
- ☐ Πτυχιούχος ΑΕΙ
- ☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου
- ☐ Κάτοχος Διδακτορικού Τίτλου

4. Ποιά είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Άγαμος/η
- ☐ Παντρεμένος/η
- ☐ Διαζευγμένος/η
- ☐ Χήρος/α

5. Ποιά είναι η κατάσταση της απασχόλησης σας;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Εργαζόμενος
- ☐ Άνεργος
- ☐ Συνταξιούχος
- ☐ Φοιτητής
- ☐ Οικιακά
- ☐ Άλλο:

6. Ποιό είναι το επάγγελμα σας;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Αγρότης - Κτηνοτρόφος
- ☐ Καταστηματάρχης
- ☐ Επιχειρηματίας
- ☐ Δημόσιος Υπάλληλος
- ☐ Διευθυντής (Δημόσιου / Ιδιωτικού Τομέα)
- ☐ Ιδιωτικός Υπάλληλος
- ☐ Ελεύθερος Επαγγελματίας
- ☐ Άλλο:

7. Σε ποιόν κλάδο ασχολείστε;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Πρωτογενής τομέας (πχ. κτηνοτροφία, γεωργία)
- ☐ Δευτερογενής τομέας (πχ. βιομηχανία, βιοτεχνία)
- ☐ Τριτογενής τομέας (πχ. τουρισμός, υπηρεσίες)
- ☐ Άλλο:

II. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

8. Είστε μόνιμος κάτοικος του Νομού Τρικάλων;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ ΝΑΙ
- ☐ ΟΧΙ

9. Πού γεννηθήκατε;

Παρακαλώ σημειώστε

10. Πότε ήρθατε στην περιοχή;

Παρακαλώ σημειώστε

11. Σε ποιά πόλη/ χωριό κατοικείτε;

Παρακαλώ σημειώστε

12. Σε ποιά τομέα απασχολούνται κυρίως οι κάτοικοι της περιοχής σας;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Πρωτογενής τομέας (πχ. κτηνοτροφία, γεωργία)	☐	☐	☐	☐	☐
Δευτερογενής τομέας (πχ. βιομηχανία, βιοτεχνία)	☐	☐	☐	☐	☐
Τριτογενής τομέας (πχ. τουρισμός, υπηρεσίες)	☐	☐	☐	☐	☐

13. Τι ποσοστό νέων θεωρείτε ότι απασχολείται σε καθέναν από τους παραπάνω τομείς;

Παρακαλώ σημειώστε

14. Πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ ΝΑΙ
- ☐ ΟΧΙ

15. Αν ναι, σε ποιούς τομείς απασχόλησης;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Πρωτογενής τομέας (πχ. κτηνοτροφία, γεωργία)	☐	☐	☐	☐	☐
Δευτερογενής τομέας (πχ. βιομηχανία, βιοτεχνία)	☐	☐	☐	☐	☐
Τριτογενής τομέας (πχ. τουρισμός, υπηρεσίες)	☐	☐	☐	☐	☐

16. Γνωρίζετε αν υπάρχουν στην περιοχή σας κάποιες από τις παρακάτω παραγωγικές μονάδες και σε ποιό αριθμό;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Γεωργικής Εκμετάλλευσης	☐	☐	☐	☐	☐
Κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις	☐	☐	☐	☐	☐
Εγκαταστάσεις μεταποίησης προϊόντων	☐	☐	☐	☐	☐
Βιοτεχνίες	☐	☐	☐	☐	☐
Κατασκευαστικές εταιρείες	☐	☐	☐	☐	☐
Τουριστικά καταλύματα	☐	☐	☐	☐	☐

17. Πού πιστεύετε ότι βασίζεται η ανάπτυξη του Νομού Τρικάλων;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων	☐	☐	☐	☐	☐
Στην γεωγραφική θέση	☐	☐	☐	☐	☐
Στην αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς	☐	☐	☐	☐	☐

18. Τι είδους τουριστικές υποδομές διαθέτει η περιοχή σας;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Ξενοδοχεία	☐	☐	☐	☐	☐
Εστιατόρια	☐	☐	☐	☐	☐
Χώρους Διασκέδασης	☐	☐	☐	☐	☐
Αξιοθέατα	☐	☐	☐	☐	☐
Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	☐	☐	☐	☐	☐

19. Στην περίπτωση εναλλακτικών μορφών τουρισμού παρακαλώ σημειώστε ποιές είναι αυτές και πώς πιστεύετε ότι θα μπορούσαν να προωθηθούν;

Παρακαλώ σημειώστε

20. Γνωρίζετε αν τα τελευταία 5-10 χρόνια μετακινήθηκαν άνθρωποι από τον τόπο κατοικίας σας σε κάποια άλλη περιοχή;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ του Νομού Τρικάλων
- ☐ της Ελλάδας
- ☐ του Εξωτερικού

20. Γνωρίζετε αν τα τελευταία 5-10 χρόνια μετακινήθηκαν άνθρωποι από τον τόπο κατοικίας σας σε κάποια άλλη περιοχή;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ του Νομού Τρικάλων
- ☐ της Ελλάδας
- ☐ του Εξωτερικού

21. Αν ναι, πόσοι ήταν αυτοί;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Προς άλλη περιοχή του Νομού Τρικάλων	☐	☐	☐	☐	☐
Προς άλλο νομό της Ελλάδας	☐	☐	☐	☐	☐
Προς άλλη χώρα του εξωτερικού	☐	☐	☐	☐	☐

22. Γνωρίζετε τους λόγους μετακίνησης;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Εντοπιότητα
- ☐ Φυσικό περιβάλλον
- ☐ Οικογενειακοί / Προσωπικοί
- ☐ Εξαναγκασμός
- ☐ Δουλειά
- ☐ Άλλο:

23. Ποιές ομάδες πληθυσμού μετακινήθηκαν;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Νέοι ως 25 χρονών
- ☐ Γυναίκες
- ☐ Οικογένειες
- ☐ Μετανάστες
- ☐ Άνεργοι
- ☐ Συνταξιούχοι
- ☐ Άλλο:

24. Γνωρίζετε αν τα τελευταία 5-10 χρόνια μετακινήθηκαν άνθρωποι από κάποια άλλη περιοχή προς τον τόπο κατοικία σας;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ του Νομού Τρικάλων
- ☐ της Ελλάδας
- ☐ του Εξωτερικού

25. Αν ναι, πόσοι ήταν αυτοί;

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Από άλλη περιοχή του Νομού Τρικάλων	☐	☐	☐	☐	☐
Από άλλο νομό της Ελλάδας	☐	☐	☐	☐	☐
Από άλλη χώρα του εξωτερικού	☐	☐	☐	☐	☐

26. Γνωρίζετε τους λόγους μετακίνησης;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Εντοπιότητα
- ☐ Φυσικό περιβάλλον
- ☐ Οικογενειακοί / Προσωπικοί
- ☐ Εξαναγκασμός
- ☐ Δουλειά
- ☐ Άλλο:

27. Ποιές ομάδες πληθυσμού μετακινήθηκαν;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Νέοι ως 25 χρονών
- ☐ Γυναίκες
- ☐ Οικογένειες
- ☐ Μετανάστες
- ☐ Άνεργοι
- ☐ Συνταξιούχοι
- ☐ Άλλο:

28. Μετά τον ερχομό τους σε ποιόν κλάδο ασχολήθηκαν;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ Γεωργία
- ☐ Κτηνοτροφία
- ☐ Μεταποίηση προϊόντων
- ☐ Τουρισμός
- ☐ Υπηρεσίες
- ☐ Άλλο:

**29. Έχετε σκεφτεί να μετακινηθείτε
προς άλλη περιοχή;**

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ ΝΑΙ
- ☐ ΟΧΙ

30. Αν ναι, σημειώστε τον λόγο

Παρακαλώ σημειώστε

31. Αξιολογείτε και εκφράστε το
επίπεδο ικανοποίησης σας για τα
παρακάτω:

Παρακαλώ διαβαθμίστε τα παρακάτω

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
Ποιότητα ζωής (πχ. ασφάλεια, καθαριότητα)	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο έχει βελτιωθεί τα τελευταία 10 χρόνια;	☐	☐	☐	☐	☐
Παροχές υπηρεσιών τοπικών αρχών (πχ. Δήμοι, Νομαρχία, Περιφέρεια)	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο έχουν βελτιωθεί τα τελευταία 10 χρόνια;	☐	☐	☐	☐	☐
Παροχές υγείας (πχ. Νοσοκομεία, ιατρικά κέντρα)	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο έχουν βελτιωθεί τα τελευταία 10 χρόνια;	☐	☐	☐	☐	☐
Εκπαίδευση (πχ. σχολεία, τεχνικές σχολές)	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο έχει βελτιωθεί τα τελευταία 10 χρόνια;	☐	☐	☐	☐	☐
Υποδομές (πχ. μέσα μαζικής μεταφοράς, συγκοινωνίες, οδικό δίκτυο)	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο έχουν βελτιωθεί τα τελευταία 10 χρόνια;	☐	☐	☐	☐	☐

32. Γνωρίζετε κάποια στρατηγική ή κάποιο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε για την ανάπτυξη της περιοχής σας;

Παρακαλώ επιλέξτε

- ☐ ΝΑΙ
- ☐ ΟΧΙ

33. Αν ναι, αναφερθείτε στη στρατηγική ή στο πρόγραμμα ανάπτυξης

Παρακαλώ σημειώστε

34. Τι θα προτείνατε να εφαρμοστεί στο Νομό Τρικάλων για την ανάπτυξη του;

Παρακαλώ σημειώστε

**35. Πώς πιστεύετε ότι μπορεί να
αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση
στον Νομό Τρικάλων;**

Παρακαλώ σημειώστε

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Δορυφορικός χάρτης της Ευρώπης. [URL 4]	9
Εικόνα 2: Κατανομή πληθυσμού Ελλάδας. [URL 4]	13
Εικόνα 3: Γεωφυσικός χάρτης της Ελλάδας. [URL 5]	14
Εικόνα 4: Άξονες και Στόχοι του Προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής»	30
Εικόνα 5: Χάρτης Προσανατολισμού. [URL 14]	41
Εικόνα 6: Χάρτης Περιοχής νομού Τρικάλων. [URL 16]	50
Εικόνα 7: Περιοχές Natura 2000 για τον Νομό Τρικάλων. [URL 17]	54

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Γεωργική γη που χρησιμοποιείται λιγότερο εντατικά σε επιλεγμένες Ευρωπαϊκές χώρες.	10
Πίνακας 2: Βασικό πλαίσιο αναπτυξιακής στρατηγικής	39
Πίνακας 3: Συσχετισμός μεταξύ φύλου ερωτώμενων και κλάδου απασχόλησης	67
Πίνακας 4: Κύριος Τομέας Απασχόλησης	69
Πίνακας 5: Τομέας απασχόλησης κατοίκων περιοχής ερωτηθέντων	70
Πίνακας 6: Παράγοντες ανάπτυξης νομού Τρικάλων	71
Πίνακας 7: Τουριστικές Υποδομές	72
Πίνακας 8: Συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου ερωτηθέντων και της μεταβλητής πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας	84
Πίνακας 9: Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για την συσχέτιση μορφωτικό επίπεδο και της μεταβλητής πιστεύετε ότι υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης στην περιοχή σας	85
Πίνακας 10: Συσχέτιση κλάδου απασχόλησης ερωτηθέντων και της μεταβλητής έχετε σκεφθεί να μετακινηθείτε σε άλλη περιοχή	86
Πίνακας 11: Περιγραφικά στατιστικά στοιχεία για την συσχέτιση κλάδος απασχόλησης και της μεταβλητής έχετε σκεφθεί να μετακινηθείτε προς άλλη περιοχή	86

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Φύλο Ερωτηθέντων	63
Γράφημα 2: Ηλικίες Ερωτηθέντων	63
Γράφημα 3: Μορφωτικό Επίπεδο Ερωτηθέντων	64
Γράφημα 4: Οικογενειακή Κατάσταση Ερωτηθέντων	65
Γράφημα 5: Κατάσταση Απασχόλησης Ερωτηθέντων	65
Γράφημα 6: Επάγγελμα Ερωτηθέντων	66
Γράφημα 7: Κλάδος Απασχόλησης Ερωτηθέντων	67
Γράφημα 8: Μετακίνηση Πληθυσμού από τον τόπο κατοικίας των ερωτηθέντων προς άλλη περιοχή	74
Γράφημα 9: Λόγοι Μετακίνησης προς Άλλες Περιοχές	74
Γράφημα 10: Ομάδες Πληθυσμού που Μετακινήθηκαν προς Άλλες Περιοχές	75
Γράφημα 11: Μετακίνηση Πληθυσμού από Άλλη Περιοχή στον Τόπο Κατοικίας των Ερωτηθέντων	76
Γράφημα 12: Λόγοι Μετακίνησης από Άλλες Περιοχές	76
Γράφημα 13: Ομάδες Πληθυσμού που Μετακινήθηκαν από Άλλες Περιοχές	77

Γράφημα 14: Τομέας Απασχόλησης των Νέων Κατοίκων.	78
Γράφημα 15: Τάση για Μετακίνηση προς Άλλη Περιοχή.	78
Γράφημα 16: Ικανοποίηση ποιότητας ζωής.	79
Γράφημα 17: Βελτίωση ποιότητας ζωής.	79
Γράφημα 18: Ικανοποίηση Παροχών Υπηρεσιών Τοπικών Αρχών.	80
Γράφημα 19: Βελτίωση Παροχών Υπηρεσιών Τοπικών Αρχών.	80
Γράφημα 20: Ικανοποίηση Παροχών Υγείας.	81
Γράφημα 21: Βελτίωση Παροχών Υγείας.	81
Γράφημα 22: Ικανοποίηση Εκπαίδευσης.	82
Γράφημα 23: Βελτίωση Εκπαίδευσης.	82
Γράφημα 24: Ικανοποίηση Υποδομών.	83
Γράφημα 25: Βελτίωση Υποδομών.	83